

Rudolf Steiner

O POZNÁVÁNÍ VYŠŠÍCH SVĚTŮ

přeložil Jan Dostal

OBSAH

Předmluva k prvnímu vydání z roku 1909	2
Předmluva k pátému vydání z roku 1914	3
Předmluva k osmému vydání z roku 1918	5

Jak dosáhnout poznatků o vyšších světech

Podmínky	6
Vnitřní klid	11
Stupně zasvěcení	16
Příprava	17
Osvícení	21
Kontrola myšlenek a citů	23
Zasvěcení	29
Praktická hlediska	35
Podmínky pro okultní školení	39
O některých účincích zasvěcení	44
Změny ve snovém životě okultního žáka	60
Získání kontinuity vědomí	64
Rozštěpení osobnosti během duchovního školení	68
Strážce prahu	73
Život a smrt. Velký strážce prahu	77
Doslov k osmému vydání z roku 1918	81

Předmluva k prvnímu vydání z roku 1909

V knižní podobě se zde objevují kapitoly, které původně vycházely jako jednotlivé články pod názvem „Jak dosáhnout poznatků o vyšších světech?“. Tento svazek obsahuje zatím první díl; další svazek na něj naváže. Tato práce o vývoji směřujícím k uchopení nadmyslových světů by neměla v této nové podobě předstoupit před svět bez několika průvodních vět, jimiž nechť tedy je zde uvedena. Co jsem v ní mohl sdělit o duševním vývoji člověka, chtělo by vyjít vstříc různým potřebám. Mělo by to především něco poskytnout osobám, jež se cítí přitahovány k výsledkům duchového bádání a jimž se vnučuje otázka: Odkudpak vlastně mají ti, kdo tvrdí, že jsou schopni nám říci něco o nejvyšších záhadách života, své vědění? Duchová věda o takových záhadách něco říká. Kdo chce pozorovat skutečnosti vedoucí k takovým výpovědím, musí sám vystoupit k nadmyslovým poznatkům. Musí putovat po cestě, o jejíž vylíčení se tato kniha pokouší. Ale byl by omyl, kdybychom si mysleli, že pro někoho, kdo sám nemá sklon nebo možnost se vydat na tuto cestu, nemají sdělení duchové vědy cenu. Aby někdo mohl ony skutečnosti objevovat a zkoumat, musí být schopen vejít do nadmyslových světů. Jakmile však jsou probádány a sděleny, může si i někdo, kdo je sám nevnímá, vytvořit dostatečné přesvědčení o pravdě toho, co mu je sdělováno. Velkou část těchto údajů je možné ověřit bez nesnází tím, že na ně použijeme – skutečně nezaujatým způsobem – zdravý úsudek. Jenom se nesmíme dát v této nezaujatosti rušit všemi možnými předsudky, jež se bohužel vyskytují v lidském životě v tak značném počtu. Snadno se například stane, že někdo dojde k názoru, že to nebo ono se nedá sloučit s jistými vědeckými výsledky nejnovější doby. Ve skutečnosti není vědeckého výsledku, jenž by byl v rozporu s duchovým bádáním. Ale člověk se snadno může *domnívat*, že ten nebo onen vědecký úsudek nesouhlasí s údaji o vyšších světech, nezáváží-li příslušné vědecké výsledky všestranně a nezaujatě. Můžeme se přesvědčit, že čím nezaujatěji budeme duchovou vědu porovnávat právě se skutečnými vědeckými vymoženostmi, tím krásněji nám vysvitne jejich plná shoda. – Jiná část duchovědných sdělení se ovšem bude více nebo méně vymykat pouhému rozumovému posouzení. Ale i k této části bude moci získat bez obtíží správný vztah ten, kdo si uvědomí, že nejen rozum, ale i *zdravý* cit může soudit o pravdě. A kde se tento cit nedá pohánět sympatií nebo antipatií pro to nebo ono mínění, nýbrž vystaví se poznatkům o nadmyslových světech se skutečnou nezaujatostí, tam z toho vyplyne i potřebný citový úsudek. – A bylo by možné uvést ještě leckterou jinou cestu k ověření nadmyslových poznatků pro ty, kdo nemohou a nechťejí vstoupit na stezku do nadmyslového světa. I oni však mohou pocítit, jakou mají tyto poznatky hodnotu pro život, třebaže se o nich dovídají jenom ze sdělení duchových badatelů. Každý se nemůže stát hned vidoucím člověkem, opravdu zdravou životní potravou jsou však pro každého poznatky vidoucího. Každý je totiž může uplatnit v životě. A kdo se o to pokusí, pozná brzy, čím s nimi může být život ve všech oborech a co bude postrádat, jakmile je vyloučíme. Použije-li jich v životě správně, ukáže se, že poznatky o nadmyslových světech nejsou nepraktické, ale v nejvyšším smyslu praktické. Ale i když někdo nechce sám vstoupit na stezku k vyššímu poznání, přece může, má-li náklonnost ke skutečnostem, jež je možné na ní pozorovat, klást otázku: Jak dochází vidoucí člověk k těmto skutečnostem? Osobám, které se zajímají o tuto otázku, chtěla by tato kniha poskytnout obraz o tom, co musí podniknout někdo, kdo se chce doopravdy seznámit s nadmyslovým světem. Chtěla by vylíčit cestu do něho takovým způsobem, aby i ten, kdo po ní nebude sám putovat, mohl získat důvěru k tomu, co vypovídá někdo, kdo jí prošel. Vždyť se může stát, když si uvědomíme, co všechno musí konat duchový badatel, že to možná uznáme za správné a řekneme si: Vylíčení stezky do vyšších světů působí na mne tak, že už je mi jasné, proč mi sdělované skutečnosti připadaly tak pochopitelné. Má tedy tato kniha sloužit všem, kdo se zabývají poznatků o nadmyslovém světě a přejí si přitom

posílení a jistotu pro svůj vlastní smysl a cit pro pravdu. Ale právě tak by chtěla něco poskytnout i těm, kdo sami hledají cestu k nadsmyslovým poznatkům. Nejlépe si ověřit, kolik je pravdy v tom, co je zde vylíčeno, ti jedinci, kteří ji uskuteční v sobě samých. Kdo má takový úmysl, učiní dobře, bude-li si stále připomínat, že u líčení duševního vývoje potřebuje čtenář více než jen takové seznámení s obsahem, o jaké se lidé často snaží u jiných výkladů. Je třeba, aby se s líčením intimně sžil, měl by vycházet z předpokladu, že pochopení určité *jedné* věci nemá získat jenom z toho, co se říká o ní samé, nýbrž i z leccého, co je sdělováno o něčem docela jiném. Dospěje tak k představě, že podstata věci *nespočívá v jediné pravdě*, ale v souzvuku všech. Kdo chce provádět některá z cvičení, musí si toto uvědomovat s plnou vážností. Může se stát, že správně pochopí určité cvičení, že je také bude správně provádět; a přece může působit nesprávně, jestliže ten, kdo je koná, k němu nepřipojí jiné cvičení, které vyplyne právě z jednostrannosti prvního cvičení a doplní je ve smyslu duševní harmonie. Kdo bude tento spis pročitat intimně, tak aby se mu čtení stávalo vnitřním prožíváním, nebude se jenom seznamovat s obsahem, nýbrž bude mít navíc nad některým místem jistý pocit, nad jiným jiný; a tím pozná, jakou *závažnost* pro duševní vývoj má to nebo ono místo. Zjistí také, v jaké formě by se měl právě on, podle své individuality, pokusit o to či ono cvičení. Když jde – jako zde – o popisy dějů, jež mají být *prožívány*, bude nepochybně nutné vracet se k obsahu zas a znova; čtenář se může přesvědčit, že mnohemu porozumí sám pro sebe uspokojivě jen tehdy, když si příslušnou věc nejprve vyzkouší a po takovém pokuse v ní objeví jisté jemnosti, které mu dříve nutně unikaly.

I čtenáři, kteří se nezamýšlejí vydat po načrtnuté cestě, naleznou v knize leccos potřebného pro vnitřní život: životní pravidla, poukazy, jak se to nebo ono, co se zdálo záhadné, může vyjasnit, atd.

A leckdo, kdo díky své životní zkušenosti prošel tím nebo oním, kdo v některém ohledu už zakusil zasvěcení životem, pocítí snad jisté uspokojení, když se mu zde vysvětlí v souvislosti, co mu už v jednotlivostech tanulo na mysli, co už věděl, aniž snad mohl toto vědění shrnout až do představy, která by jemu samému dostačovala.

V Berlíně 12. října 1909
Rudolf Steiner

Předmluva k pátému vydání z roku 1914

Pro toto nové vydání knihy „O poznávání vyšších světů“ jsem znova pozorně prošel ve všech jednotlivostech původní text, napsaný před více než deseti lety. U sdělení toho druhu, jak je podává tato kniha, vztahujících se na duševní prožitky a duševní cesty, vzniká docela přirozeně touha po takovém novém zpracování. Vždyť v textu takové knihy nemůže být žádná část, s níž by duše pisatelova nezůstávala důvěrně spjata a jež by neobsahovala něco, co ustavičně pracuje dále na této duši. Snad tomu také ani nemůže být jinak, než že se s touto proměňující působností v duši spojuje i úsilí po větší jasnosti a zřetelnosti výkladu podaného před lety. Z tohoto úsilí vzešlo všechno, co jsem se snažil vykonat pro tuto knihu při nynějším novém vydání. Všechny *podstatné* články výkladu, všechny základní obsahy si sice zachovaly původní podobu; přece však jsem provedl některé *důležité změny*. Na mnoha místech jsem mohl vykonat leccos pro *přesnější charakteristiku jednotlivostí*. A to mi připadalo důležité. Chce-li někdo použít toho, co

jsem v knize sdělil, ve vlastním duchovním životě, pak je důležité, aby si mohl duševní cesty, o nichž se mluví, ujasnit na základě co nejpřesnější charakteristiky. K líčení vnitřních duchovních dějů se mohou přidružit nedorozumění mnohem spíše než k líčení skutečností fyzického světa. Pohyblivost duševního života, nutnost, aby čtenář neztrácel z vědomí rozdílnost tohoto života od jakéhokoli života ve fyzickém světě, a ještě mnoho jiného umožňuje taková nedorozumění. Při přípravě tohoto nového vydání jsem soustřeďoval svou pozornost na to, abych objevoval ta místa v knize, kde by mohla taková nedorozumění vzniknout; a velmi jsem se snažil, abych ve formulaci čelil jejich vzniku.

Když jsem psal články, z nichž se skládá tato kniha, musel jsem o mnohém mluvit jinak než dnes i z toho důvodu, že jsem tehdy musel poukazovat na obsah všeho, co jsem v posledních deseti letech zveřejnil o skutečnostech a o poznávání duchových světů jinak, než nyní, kdy toto vše už je zveřejněno. V mé „Tajné vědě“, v „Duchovém vedení člověka a lidstva“, v knize „Cesta k sebepoznání“, a zvláště v „Prahu duchového světa“, rovněž i v jiných mých spisech jsou vylíčeny duchové děje, na jejichž existenci tato kniha před více než deseti lety sice už musela poukazovat, ale přece jenom jinými slovy, než by se to dnes zdálo správné. O mnohém, o čem kniha ještě nepojednávala, jsem tehdy musel říci, že je možné se to dozvědět „ústním sdělením“. V současné době už je zveřejněno *mnohé*, co jsem měl na mysli těmito poukazy. Ale právě tyto poukazy snad úplně nevykloučovaly mylná mínění. Někdo by mohl například spatřovat v *osobním* poměru k tomu nebo onomu učiteli ze strany toho, kdo usiluje o duchovní školení, něco mnohem podstatnějšího, než je na místě. Doufám, že se mi v tomto novém vydání podařilo – prostě tím, jak líčím některé jednotlivosti – zdůraznit ostřeji, jak u člověka, který hledá duchovní školení ve smyslu současných duchových podmínek, záleží mnohem více na docela *bezprostředním* poměru k objektivnímu duchovému světu než na poměru k osobnosti určitého učitele. I při duchovním školení bude učitel stále více vystupovat jenom v postavení pomáhajícího rádce, tak jako je tomu podle novějších názorů u učitelů v jakémkoli jiném oboru vědění a života. Myslím, že jsem poukázal dostatečně jasně na to, že autorita učitele a víra v něho by při duchovním školení neměly hrát žádnou jinou úlohu než v jakémkoli jiném oboru vědění a života. Podle mého mínění velice záleží na tom, aby lidé dovedli posuzovat stále správněji právě tento poměr duchového badatele k lidem, kteří se otvírají se zájmem výsledkům jeho bádání. Tak se domnívám, že jsem knihu vylepšil všude tam, kde jsem byl s to objevit, že je po deseti letech možné ji nějak vylepšit.

Na tento díl má navázat druhý¹. Bude obsahovat další výklad o duševním rozpoložení, jež vede člověka k prožívání vyšších světů. Nové vydání knihy bylo už vytištěno, když začala velká válka, kterou lidstvo současně prožívá. Tyto úvodní poznámky píší v hlubokém duševním pohnutí nad těmito osudovými událostmi.

V Berlíně 7. září 1914
Rudolf Steiner

Předmluva k osmému vydání z roku 1918

Když jsem nyní opět probíral text knihy, zdálo se mi, že je třeba v obsahu nového vydání provést jenom nepatrné změny. Zato jsem k tomuto vydání připojil Doslov, v němž jsem se snažil, abych řekl zřetelněji než dříve leccos o duševních základech, na něž je třeba postavit údaje knihy, aby mohly být přijímány bez nedorozumění. Myslím, že obsah tohoto Doslovu by mohl také přispět k tomu, aby si leckterý odpůrce anthroposofické duchové vědy ujasnil, že může udržet svůj úsudek jenom proto, že si pod pojmem duchové vědy představuje něco docela jiného, než čím je; kdežto k tomu, čím je, vůbec nepřihlíží.

*V květnu 1918
Rudolf Steiner*

Jak dosáhnout poznatků o vyšších světech

Podmínky

V každém člověku dřímou schopnosti, jimiž si může získat poznatky o vyšších světech. Mystik, gnostik, theosof mluvili vždy o světě duševním i duchovém, jež jsou pro ně právě tak skutečné jako svět, který můžeme vidět fyzickými očima, hmatat fyzickými rukama. Posluchač má právo si říci v kterémkoli okamžiku: O čem mluví tady ten, mohu zakusit i já, rozvinu-li v sobě jisté síly, jež dnes ve mně ještě dřímou. Jde jediné o to, co mám podniknout, abych v sobě takové síly rozvinul. Návod k tomu mohou poskytnout jenom lidé, kteří už v sobě takové síly mají. Pokud existuje lidský rod, existoval povždy i druh školení, jímž ti, kdo už měli vyšší schopnosti, dávali návod těm, kdo je hledali. Takovéto školení se nazývá *okultní školení*². Vyučování, jehož se při něm člověku dostává, se jmenuje vyučování ve skrytém poznání³ nebo okultní vyučování. Takové označení může dávat pochopitelně podnět k nedorozumění. Kdo je zaslechně, může být snadno sveden k domněnce, že ti, kdo jsou činní pro takové školení, chtějí být jakousi obzvlášť privilegovanou třídou, jež vědomě tají své vědění před ostatními. Snad si dokonce někdo pomyslí, že za takovým věděním asi vůbec nevězí nic pozoruhodného. Neboť kdyby to bylo pravé vědění – tak by mohl leckdo uvažovat – nebylo by třeba z toho dělat tajemství; bylo by možné to sdělovat veřejně a zpřístupnit tak všem lidem výhody, které to přináší.

Kdo jsou zasvěceni do podstaty okultního vědění, nepozastavují se ani dost málo nad tím, že nezasvěcení takto smýšlejí. V čem spočívá tajemství zasvěcení, tomu porozumí jenom ten, kdo sám prošel aspoň po jistý stupeň takovým zasvěcením do vyšších tajemství života. Je ovšem možné se otázat: Jak má za těchto okolností někdo nezasvěcený pocítit vůbec jakýkoli lidský zájem o takzvané skryté poznání? Jak a proč by měl hledat něco, o jehož povaze si přece nemůže utvořit naprosto žádnou představu? Ale už sama taková otázka vyplývá z úplně mylné představy o povaze okultního vědění. Ve skutečnosti to s okultním věděním totiž také není jiné než s jakýmkoli jiným lidským věděním a uměním. Okultní vědění není pro průměrného člověka tajemstvím v žádném jiném smyslu, než proč je psaní tajemstvím pro někoho, kdo se mu nenaučil. A jako se každý, kdo k tomu zvolí správné cesty, může naučit psát, tak se každý, kdo k tomu bude hledat přiměřené cesty, může stát okultním žákem, dokonce i okultním učitelem. Jenom v jednom ohledu se tady věci mají přece jenom jinak než u vnějšího vědění a umění. Vlivem chudoby a kulturních poměrů, do nichž se narodil, může někomu chybět možnost, aby si osvojil umění psát; pro to, aby získal vědění a umění ve vyšších světech, neexistuje překážka pro člověka, jenž je bude s vážností hledat.

Mnozí se domnívají, že je třeba vyhledat zde nebo onde mistry vyššího vědění a získat od nich poučení. Ale dvojí je správné. Za prvé se ten, kdo usiluje s vážností o vyšší vědění, nezalekne žádné námahy, žádné překážky, aby vyhledal zasvěcence, který by ho uvedl do vyšších tajemství světa. Ale na druhé straně si člověk může být jist, že zasvěcení ho nalezne za všech okolností, bude-li usilovat o poznání vážným a uznání hodným způsobem. Neboť pro všechny zasvěcence platí přirozený zákon, aby žádnému hledajícímu člověku neupírali vědění, které si zasluhuje. Ale platí i druhý, stejně přirozený zákon, že nikomu nemůže být svěřeno z okultního vědění něco, k čemu není povolán. A zasvěcenec je o to dokonalejší, čím přísněji dodržuje oba tyto zákony. Duchové pouto obepínající všechny zasvěcence není vnějšího rázu, avšak oba uvedené zákony tvoří pevné svorky, spínající jeho součásti. Můžeš žít se zasvěcencem v důvěrném přátelství; od jeho pravé bytosti zůstaneš tak dlouho odloučen, dokud se sám

nestaneš zasvěcenec. I když ti zasvěcenec daruje své srdce, svou lásku v nejpřínějším smyslu – své tajemství ti svěří teprve tehdy, až k tomu dozraješ. Můžeš mu lichotit, můžeš ho mučit: nic ho nepohne, aby ti vyzradil něco, o čem ví, že ti to nesmí být vyraženo, protože na daném stupni svého vývoje bys ještě nedokázal takové tajemství přijmout do duše správným způsobem.

Cesty, na nichž se člověk stává zralým pro přijetí některého tajemství, jsou přesně určeny. Jejich směr je vyznačen nesmazatelnými, věčnými písmeny v duchových světech, v nichž zasvěcení opatrují ona vyšší tajemství. Ve starých dobách, ležících před našimi „dějinami“, byly chrámy ducha viditelné i zevně, dnes, kdy se náš život stal tak duchaprázdným, nenašli bychom je už ve světě viditelném vnějším oku. Ale *duchově* jsou přítomny všude a každý, kdo hledá, je najde.

Jenom ve vlastní duši může člověk najít prostředky, které mu otevrou ústa zasvěcených. Musí v sobě vypěstovat až do určitého vysokého stupně jisté vlastnosti, pak se mu může dostat nejvyšších pokladů ducha.

Jisté základní naladění duše musí tvořit začátek. Duchový badatel nazývá toto základní naladění *stezkou úcty*, devoce vůči pravdě a poznání. Jen kdo má tuto základní náladu, může se stát okultním žákem. Kdo má zkušenosti v této oblasti, ví, jaké vlohy je možné pozorovat už v dětství u těch, z nichž se později stanou okultní žáci. Jsou děti, vzhlízející s posvátným ostychem k jistým osobám, jež uctívají. Mají před nimi úctu, jež jim v hloubi srdce zakazuje, aby v sobě daly vzejít jakékoli myšlenky obsahující kritiku, opozici. Z takových dětí vyrůstají jinoši a dívky, jež pocítují jako něco blahodárného, mohou-li vzhlížet k něčemu s úctou. Z řad těchto mladých lidí pochází mnoho žáků vyššího poznání. Jestliže jsi někdy stál před dveřmi uctívaného muže a jestliže jsi při této své první návštěvě pocítil posvátný ostych, abys stiskl kliku a tak vešel do pokoje, jenž byl pro tebe „svatyní“, projevil se v tobě cit, který může být zárodkem tvého pozdějšího žakovství v okultismu. Pro každého člověka je štěstím, když v době dospívání nese v sobě takovéto city jakožto vlohy. Nevěřme, že takové vlohy jsou zárodkem k tomu, aby někdo měl sklon se slepě podřizovat a otročit. Z počáteční dětinné úcty k lidem se stane později úcta k *pravdě a poznání*. Zkušenost učí, že nosit hlavu zpřímá⁴ dovedou nejlépe ti lidé, kteří se naučili uctívat tam, kde je úcta na místě. A na místě je všude tam, kde vyvěrá z hloubi srdce.

Pokud v sobě nedáme vzejít hlubokému pocitu, že existuje něco vyššího, než jsme sami, nenajdeme v sobě ani sílu, abychom se k něčemu vyššímu mohli vyvíjet. Zasvěcenec si vydobyl sílu, aby pozvedal hlavu k výšinám poznání, jenom tím, že vedl své srdce do hlubin úcty, devoce. Výsostí ducha dosáhne jenom ten, kdo projde branou pokory. Vědění, které má skutečnou hodnotu, můžeš získat jen tehdy, když se také naučíš si ho vážít. Jisté: člověk má právo, aby své oko nastavil světlu. Ale musí se toho práva dopracovat. V duchovním životě platí právě tak zákony jako ve hmotném. Tři skleněnou tyč vhodnou látkou, a zelektrizuje se, to jest získá sílu přitahovat drobná tělíška. To odpovídá přírodnímu zákonu. Kdo se trochu učil fyzice, ten to ví. A obdobně ví ten, kdo zná elementární základy okultní vědy, že každý pocit *pravé* devoce, který vzešel v duši, v ní rozvíjí sílu, která je s to vést v poznání dříve nebo později o krok dále.

Kdo má mezi svými vlohami city devoce nebo kdo má to štěstí, že mu byly vštípeny vhodnou výchovou, přináší si mnohé, když v pozdějším životě hledá přístup k vyšším poznatkům. Kdo si takovou průpravu nepřináší, tomu vzrostou už na prvním stupni stezky poznání potíže, pokud se neodhodlá vytvářet v sobě náladu devoce energickou sebevýchovou. V naší době je obzvlášť důležité, abychom na tento bod soustředili plnou pozornost. Naše civilizace je náchylná spíše ke kritice, k přísnému hodnocení, k odsudku, a jen málo k devoci, k oddanému uctívání. Už naše děti mnohem více kritizují než oddaně uctívají. Ale každá kritika, každý odsudek⁵ zapuzují právě tak síly duše k vyššímu poznání, jako každá oddaná úcta je rozvíjí. Tím nemá být řečeno nic proti

naši civilizaci. Nejde tu vůbec o to, tuto naši civilizaci kritizovat. Právě kritice, sebevědomému lidskému úsudku, zásadě „všechno vyzkoušej a nejlepšího se drž“ vděčíme za velikost dnešní kultury. Nikdy by člověk nebyl dospěl k vědě, průmyslu, dopravě, právním poměrům naší doby, kdyby nebyl na všech stranách kritizoval, všude přikládal měřítko svého úsudku. Ale co jsme tím získali ve vnější kultuře, za to jsme musili zaplatit příslušným úbytkem *vyššího* poznání, spirituálního života. Ještě jednou přitom zdůrazníme, že u vyššího vědění nejde o uctívání lidí, nýbrž o úctu k *pravdě a poznání*.

Jedno si ovšem musí každý ujasnit: že pro toho, kdo vězí cele v civilizaci našich dnů, obrácené jen a jen navenek, bude velmi těžké proniknout k poznání vyšších světů. Dokáže to jenom tehdy, bude-li na sobě energicky pracovat. V dobách, kdy poměry hmotného života byly prostší, bylo také snazší dosáhnout duchovního rozmachu. Co si zasloužovalo úctu, co mělo být považováno za posvátné, to vystupovalo zřetelněji nad ostatní poměry ve světě. V kritickém období jsou ideály strhovány k zemi. Jiné pocity nastupují namísto úcty, posvátné bázně, zbožnosti a obdivu. Naše doba zatlačuje tyto pocity stále více do pozadí, takže život všedních dní je člověku dodává jenom velmi nepatrnou měrou. Kdo hledá vyšší poznání, musí je sám v sobě vytvářet. Musí je sám vštěpovat své duši. To není možné studiem. To je možné pouze životem. Kdo se chce stát okultním žákem, musí se proto energicky vychovávat k náladě devoce. Ve svém okolí, ve svých prožitcích musí všude vyhledávat to, co mu může vnuknout obdiv a vztah úcty. Potkám-li člověka a kárám-li jeho slabosti, připravuji se o sílu k vyššímu poznání; jestliže se však pokouším láskyplně se zahloubat do jeho předností, sbírám takovouto sílu. Žák duchového poznání musí mít ustavičně na paměti, aby dbal tohoto návodu. Zkušené okultní badatelé vědí, za jakou sílu vděčí okolnosti, že hledí všude a vždy znova na to, co je ve věcech dobrého, a zdržují se odsuzujícího úsudku. To však nesmí zůstat vnějším životním pravidlem. Musí to ovládnout naše nejvnitřnější duševní prožívání. Je v moci člověka, aby se sám zdokonaloval, aby se časem úplně proměnil. Ale tato proměna se musí uskutečnit v nitru jeho duše, v jeho myšlenkovém životě. Nestačí, že navenek dávám svým chováním najevo úctu k určité bytosti. Musím mít tuto úctu ve svých myšlenkách. Okultní žák musí začít tím, že přijme pokornou úctu do svého myšlenkového života. Musí si dát pozor na myšlenky neúcty, odmítavé kritiky ve svém vědomí. A musí přímo usilovat o to, aby v sobě choval a opatroval myšlenky pokory a úcty.

Každá chvíle, kdy usedneme, abychom si povšimli ve svém vědomí, kolik odmítavých, odsuzujících, kritických úsudků o světě a o životě v nás vězí – každá taková chvíle nás přibližuje k vyššímu poznání. A budeme stoupat rychle výš, když v takových chvílích naplníme své vědomí pouze myšlenkami, jež nás naplňují obdivem, uznáním, úctou vůči světu a životu. Kdo má v těchto věcech zkušenost, ví, že v každé takové chvíli se v člověku probouzejí síly, které jinak zůstávají v dřímajícím stavu. Právě *tím* se člověku otvírají duchovní oči. Začíná tím vidět kolem sebe věci, které dříve neviděl. Začíná chápat, že viděl dříve jenom část světa, který ho obklopuje. Člověk, který před něj předstoupí, mu nyní ukazuje úplně jinou podobu než předtím. Zachováním *tohoto* životního pravidla sice ještě nebude s to, aby například už viděl to, co bývá popisováno jako lidská aura. Neboť k tomu je potřebí ještě vyššího školení. Ale právě k tomuto školení může postoupit, prošel-li předtím *energickým* školením v devoci.

Tiše a vnějším světem nepozorován vstupuje okultní žák na „stezku poznání“*. Není třeba, aby si kdokoli na něm všiml nějaké změny. Koná svoje povinnosti jako dříve; obstarává své záležitosti jako předtím. K proměně dochází výlučně u vnitřní stránky duše, jež je skryta před vnějším zrakem. Nejprve ozáří všechnen vnitřní život člověka ona jediná základní nálada pokorné úcty vůči všemu vpravdě úctyhodnému. V tomto *jediném* základním pocitu nachází celý jeho duševní život svůj střed. Jako slunce oživuje svými paprsky všechno, co žije, tak u žáka duchového poznání oživuje úcta ke světu všechny pocity duše.

Zprvu asi člověk těžko uvěří, že by pocity jako úcta, uznání atd. mohly mít něco společného s jeho poznáním. Je to tím, že míváme sklon chápat poznání jako oddělenou, samostatnou schopnost, která není nijak spojena s tím, co se jinak v duši děje. Měli bychom však uvážit, že je to *duše*, jež poznává. A pro duši jsou city tím, čím jsou pro tělo látky, z nichž se skládá jeho potrava. Dáme-li tělu kamení místo chleba, odumře jeho činnost. Podobně je tomu s duší. Pro ni jsou úcta, uznání, devoce živnými látkami, jež ji činí *zdravou*, silnou; především však silnou pro činnost poznávací. Zneuznávání, antipatie, podceňování toho, co si zaslouhuje uznání, způsobuje ochromení a odumírání poznávací činnosti. – Pro duchového badatele je tato skutečnost zjevná v *auře*. Duše, jež si osvojuje city úcty a devoce, proměňuje tím svou auru. Z aury se ztrácejí jisté duchové barevné odstíny, jež označujeme jako oranžové⁶ nebo hnědočervené, místo nich se objevují odstíny fialové. Tím se však otvírá poznávací schopnost;

* V přehledné formě nalezne čtenář „stezku poznání“ v poslední části mé knihy „Theosofie, úvod do nadmyslového poznání světa a určení člověka“ (Praha, 1992). Zde půjde o jednotlivá praktická hlediska. Pozn. aut.

přijímá zvěst o skutečnostech ve svém okolí, o nichž předtím neměla potuchu. Úcta probouzí v duši jistý druh sympatie, jež se projevuje jako síla přitahující k sobě jinak skryté vlastnosti bytostí, které nás obklopují.

Ještě účinnější se stane to, co je možné docílit pokornou úctou, přistoupí-li k ní jiný druh citového rozpoložení. Spočívá v tom, že se člověk učí odevzdávat se stále méně dojmům z vnějšího světa, a zato rozvíjí čilý vnitřní život. Člověk, který se žene od jednoho dojmu z vnějšího světa k druhému, který stále hledá „rozptýlení“, nenajde cestu ke skrytému poznání. Žák okultismu se nemá otupovat vůči vnějšímu světu; ale jeho *bohatý vnitřní život* mu má udávat směr, v němž se vystaví jeho dojmům. Prochází-li krásnou horskou krajinou člověk citově bohatý a s hluboce vnímavým srdcem, prožije něco jiného než člověk citově chudý. Teprve to, co prožíváme v nitru, nám dává klíč ke krásám vnějšího světa. Někdo jede přes moře a jeho duši prochází jen málo vnitřních zážitků; někdo jiný bude při takové plavbě pociťovat věčnou mluvu světového ducha; budou se mu odhalovat skryté záhady stvoření. Je třeba, aby se člověk nejprve naučil zacházet se svými vlastními city a představami, chce-li v sobě rozvinout takový vztah k vnějšímu světu, který by mu poskytoval bohatý obsah. Vnější svět je ve všech svých jevech naplněn božskou nádherou; ale to, co je božské, musíme nejprve prožít sami ve vlastní duši, chceme-li to nalézt kolem sebe. – Žák okultismu dostává pokyn, aby si vytvořil ve svém životě chvíle, kdy se tiše a v osamělosti pohrouží sám do sebe. Ale nemá se v takových chvílích oddávat záležitostem svého vlastního já. To by způsobilo opak toho, co je úmyslem. Měl by v takových okamžicích nechat ve vší tichosti doznívat, co prožil, co mu pověděl vnější svět. Každá květina, každé zvíře, každé konání mu v takových tichých okamžicích odhalí netušená tajemství. Tím bude připravován, aby nové dojmy z vnějšího světa viděl docela jinými očima než předtím. Kdo chce jenom *přijímat a vychutnávat dojem po dojmu*, otupuje svou poznávací schopnost. Avšak člověk, který přijme a intenzívně prožije určitý dojem a nechá si pak navíc od toho, co přijal a prožil, něco *vyjevit*, ten pěstuje a vychovává svou poznávací schopnost. Jenom si musí navyknout, aby snad přitom nenechával pouze doznívat svůj požitek z přijatého dojmu, nýbrž aby se *zřekl* dalšího vychutnávání a pouze *pracoval* to, co přijal a prožil, vnitřní činností. Úskalí, které zde hrozí žákovi okultismu, je velmi veliké. Místo aby v sobě pracoval, může snadno upadnout do opaku a chtít jenom dodatečně plně vyčerpat požitek z prožitého. Nepodceňujeme, že se tady před žákem otvírají nedohledné zdroje omylů a bloudění. Nemůže tomu být jinak: musí procházet zástupem svědců své duše. Všichni chtějí zatvrdit jeho „já“, uzavřít je do sebe. On

však je má otevřít světu. *Musí* proto svou duší okoušet, přijímat, ano i vychutnávat dojmy; jenom tak se s ním vnější svět může setkávat. Otupí-li se proti prožitkům z vnějšku, bude jako rostlina, která už ze svého okolí nemůže čerpat živné látky. Zastaví-li se však u vychutnávání toho, co prožívá, uzavře se sám do sebe. Bude znamenat něco jenom sám *pro sebe*, ne pro svět. Necht' si potom sám v sobě žije sebevíc, necht' pěstuje své „já“ sebesilněji: svět ho odvrhne. Pro svět bude mrtev. Žák okultismu považuje jakýkoli *požitek* pouze za *prostředek*, aby se zušlechtil *pro svět*. Požitek je pro něho zvědem, který mu podává zprávu o světě; ale když se takto poučil tím, co prožil, postupuje dále k práci. Neučí se, aby to, čemu se naučil, hromadil jako poklady *svého* vědění, nýbrž aby to, čemu se naučil, postavil do služeb světu.

V celé okultní vědě platí zásada, kterou člověk nesmí porušit, má-li dosáhnout jakéhokoli cíle. Každé okultní školení ji musí žáku vštípit. Zní: *Každý poznatek, který hledáš, jenom abys obohatil své vědění, jenom abys v sobě hromadil poklady, tě odvádí od tvé cesty; ale každý poznatek, který hledáš, abys byl zralejší na cestě zušlechtění člověka a vývoje světa, tě přivádí o krok dále.* Tento zákon si žádá neúprosně, aby byl dodržován. A nikdo není dříve žákem okultního poznání, než učiní z tohoto zákona vodítko svého života. Tuto pravdu duchovního školení je možné shrnout do krátké věty: *Každá idea, která se ti nestane ideálem, umrtvuje v tvé duši jistou sílu; každá idea, jež se ti však stane ideálem, vytváří v tobě životní síly.*

Vnitřní klid

Základní pokyny, jež dostává žák duchového poznání na začátku své dráhy, týkají se stezky *úcty* a rozvoje *vnitřního života*. Ale duchová věda mu dává k dispozici i *praktická pravidla*, jejichž zachovávání mu umožní, aby vstoupil na stezku, aby rozvíjel vnitřní život. Tato praktická pravidla nepocházejí z libovůle. Opírají se o pradávno zkušenosti a pradávno vědění. Dávají se stejným způsobem všude, kde se učí o cestách k vyššímu poznání. Všichni praví učitelé duchovního života jsou zajedno, pokud jde o obsah těchto pravidel, i když je snad neodivají vždycky do stejných slov. Podřadná, vlastně jenom zdánlivá různost vyplývá ze skutečností, o nichž zde není třeba hovořit.

Žádný učitel duchovního života nechce pomocí takových pravidel vykonávat nadvládu nad jinými lidmi. Nikoho nechce omezovat v jeho samostatnosti. Neboť nikdo si lidskou samostatnost necení více a nikdo ji lépe nestřeží než duchovní badatelé. Řekli jsme (v předešlé části knihy), že pouto obepínající všechny zasvěcence je duchové a že dva přirozené zákony tvoří spojení, udržující pohromadě jeho články. Vystoupí-li však zasvěcenec ze své uzavřené duchové oblasti ven, na veřejnost – pak pro něho vstupuje ihned v platnost zákon třetí. Zní: Každý svůj čin, každé své slovo zaříd' tak, abys jimi u nikoho nezasáhl do svobodného rozhodnutí jeho vůle.

Kdo prohlédl, že pravý učitel duchovního života je cele proniknut tímto smýšlením, může také vědět, že neztratí nic ze své samostatnosti, bude-li se řídit praktickými pravidly, jež mu jsou nabízena.

Jedno z prvních pravidel můžeme slovy vyjádřit přibližně takto: „Vytvoř si chvíle vnitřního klidu a uč se v těchto chvílích *rozeznávat podstatné od nepodstatného*.“ Je to slovní vyjádření pravidla. Původně se totiž všechna pravidla i nauky duchové vědy podávaly v řeči skládající se ze symbolických znaků. A kdo se chce seznámit s jejich celým významem a dosahem, musí se nejprve naučit rozumět této symbolické řeči. Toto porozumění závisí na tom, zdali dotčený člověk už vykonal první kroky v okultní vědě. Tyto kroky však může učinit tím, že bude přesně zachovávat taková pravidla, jak je zde podáváme. *Každému*, kdo má vážnou vůli, je cesta otevřena.

Pravidlo, týkající se chvíle vnitřního klidu, je jednoduché. A prosté je také jeho zachovávání. K cíli však povede jenom tehdy, když žák se ho ujme právě tak *vážně a přísně*, jako je prosté. – Bez okolku zde proto také řekneme, jak je třeba toto pravidlo zachovávat.

Okultní žák nechť se na krátkou dobu odloučí⁷ od svého denního života, aby se během této doby zabýval něčím úplně jiným, než jsou předměty, s nimiž se obírá během dne. Také způsob jeho činnosti v té době musí být úplně jiný než ten, jímž vyplňuje ostatní den. Nebylo by na místě tomu rozumět tak, jako by to, co člověk koná v této vyčleněné době, nemělo nic společného s obsahem jeho denní práce. Naopak: člověk, hledající *správným* způsobem takovéto vyčleněné⁸ chvíle, brzy zpozoruje, že jimi teprve nabývá plné síly pro svůj denní úkol. Nebylo by také správné se domnívat, že zachovávání tohoto pravidla by někomu mohlo doopravdy ubírat čas potřebný k plnění povinností. *Pokud by někdo opravdu neměl k dispozici více času*, tedy stačí *pět minut* denně. Záleží na tom, jak těchto pěti minut využije.

V této době nechť se člověk vytrhne úplně ze svého všedního života. Jeho myšlenky i jeho citový život nechť dostanou v té době jiné zabarvení, než jaké mají jindy. Nechť dává míjet před svou duší svým radostem, svým bolestem, svým starostem, zkušenostem, činům. A nechť se přitom staví tak, aby se na všechno, co jinak prožívá, díval z vyššího hlediska. Považme jen, jak se v běžném životě díváme úplně jinak na něco, co prožil nebo vykonal někdo jiný, než co jsme

prožili nebo vykonali my sami. Nemůže tomu být jinak. Neboť s tím, co sami prožíváme nebo konáme, jsme spjati; prožitek nebo čin někoho jiného pouze *pozorujeme*. Oč bychom se měli snažit ve vyčleněných chvílích, je, abychom se na vlastní prožitky a činy dívali a posuzovali je tak, jako bychom je nebyli prožili a vykonali my sami, nýbrž někdo jiný. Jen si představme, že někdo zakusil těžkou ránu osudu. Jak jinak se k ní bude stavět než k úplně stejné ráně osudu, která by postihla druhého člověka? Nikdo to nemůže považovat za neoprávněné. Vyplývá to z lidské povahy. A podobně jako v takových mimořádných případech je tomu i v každodenních záležitostech života. Okultní žák musí hledat sílu, aby se sám dovedl v určitých chvílích postavit vůči sobě jako někdo cizí. S *vnitřním klidem* posuzovatele se musí postavit sám vůči sobě. Dosáhne-li toho, ukážou se mu vlastní zážitky v novém světle. Dokud je s nimi spjat, dokud stojí v nich, souvisí s nepodstatným právě tak jako s podstatným. Dospěje-li k *vnitřnímu klidu*, oddělí se před jeho pohledem podstatné od nepodstatného. Zármutek a radost, každá myšlenka, každé rozhodnutí se začnou jevit jinak, postaví-li se člověk takto s odstupem vůči sobě. – Je to, jako bychom celý den pobývali v nějaké vesnici a viděli to nejmenší i to největší ze stejné vzdálenosti; a jako bychom pak večer vystoupili na blízký pahorek a přehlédli celou vesnici naráz. Tu by se nám objevily její části v jiných vzájemných poměrech, než když jsme byli v ní. S osudovými událostmi prožitými právě nyní se to asi nepodaří a není toho také třeba; u událostí prožitých už dříve v minulosti musí žák duchovního života o to usilovat. – Hodnota takového vnitřního klidného pohledu na sebe závisí mnohem méně na tom, *co* při tom objevíme, než na tom, abychom v sobě našli *sílu*, jež je s to vytvářet takový vnitřní klid.

Neboť každý člověk chová v nitru vedle svého – mohli bychom ho tak nazvat – všedního člověka ještě člověka vyššího. Tento *vyšší člověk* zůstává v skrytu tak dlouho, dokud není probuzen k životu. A probudit v sobě tohoto vyššího člověka může každý pouze sám. Ale dokud tento vyšší člověk není probuzen, dotud zůstanou skryty i vyšší schopnosti, dřímající v každém člověku, schopnosti vedoucí k nadsmyslovým poznatkům.

Dokud někdo necítí ovoce vnitřního klidu, musí si říci, že bude i nadále vážně a přísně zachovávat uvedené pravidlo. Pro každého, kdo takto činí, vzejde den, kdy zažije duchovní svítání, které mu odhalí úplně nový svět, který předtím neznal.

Ve vnějším životě žáka tajného školení se nemusí měnit nic, když se začne řídit tímto pravidlem. Plní si své povinnosti jako dříve; zakouší zprvu tytéž bolesti a prožívá tytéž radosti jako dříve. V žádném smyslu se nemůže odcizovat „životu“. Právě naopak, může se svému životu věnovat ještě více, neboť si ve svých vyčleněných chvílích osvojuje „vyšší život“. Tento „vyšší život“ uplatní svůj pozitivní vliv i v obyčejném životě. Klid vyčleněných chvil zapůsobí i na všední den. Celý člověk se zklidní, získá jistotu při všem svém jednání, neztratí sebevládu při různých nepředvídaných událostech. Dalo by se říci, že ten, kdo vkročil na cestu okultního žakovství, bude postupně stále více sám sobě vůdcem a stále méně se nechá vést okolnostmi a vnějšími vlivy. Brzo přitom zpozoruje, jakým zdrojem síly jsou pro něho takové vyčleněné časové úseky. Přestane se zlobit kvůli věcem, pro něž se předtím zlobil; nesčíslných věcí, kterých se předtím bál, se přestane obávat. Osvojí si úplně nový poměr k životu. Dříve snad přistupoval k tomu nebo onomu úkonu nesměle. Říkal si: Ach, moje síla nestačí, abych to provedl tak, jak bych to rád vykonal. Teď už mu tato myšlenka nepřijde, nýbrž nahradí ji myšlenka úplně jiná. Řekne si totiž nyní: Seberu všechnu sílu, abych svou věc provedl tak dobře, jak jen vůbec budu moci. A myšlenku, která by ho mohla učinit nesmělým, potlačí. Neboť ví, že právě nesmělost by ho mohla přimět k horšímu výkonu, že buď jak buď, tato nesmělost nemůže nijak přispět ke zlepšení toho, co mu je uloženo. A tak se poměr okultního žáka k životu obohacuje stále novými myšlenkami, které jsou pro jeho život plodné a přínosné. Vstupují na místo těch, které mu byly

na překážku a oslabovaly ho. Začne řídit loď svého života bezpečně a pevně vlnobitím života, zatímco jí předtím vlny zmítaly sem a tam.

A takový klid a taková jistota působí také zpětně na celou bytost člověka. Roste jimi vnitřní člověk. A s ním rostou ony vnitřní schopnosti, jež vedou k vyšším poznatkům. Neboť v důsledku pokroků, jichž v tomto směru dosáhl, dospěje okultní žák postupně k tomu, že začne sám rozhodovat o tom, jak na něho smějí působit dojmy z vnějšího světa. Zaslýchne například slovo, jímž ho chce někdo jiný zranit nebo rozzlobit. Než se stal okultním žákem, byl by se také cítil dotčen nebo by se byl rozzlobil. Když nyní vkročil na stezku okultního žakovství, je s to odejmout slovu jeho zraňující nebo popuzující osten, než ještě slovo najde cestu k jeho nitru. Nebo jiný příklad. Někdo snadno ztrácí trpělivost, má-li čekat. Vstoupí na cestu okultního žakovství. Ve chvílích klidu se natolik pronikne pocitem, jak bezúčelná byla mnohá netrpělivost, že si pak nadále při každé *prožívané* netrpělivosti ihned zpřítomní tento pocit. Netrpělivost, která se užuž chtěla dostavit, zmizí, a čas, který by jinak býval promarněn představami vyvolávanými netrpělivostí, se snad zaplní užitečným pozorováním, které je možné konat během čekání.

Je třeba si jen ujasnit dosah toho všeho. Uvažme, že „vyšší člověk“ v člověku se ustavičně vyvíjí. Ale jedině klid a jistota, jak jsme je popsali, mu umožňují zákonitý vývoj. Vlnobití vnějšího života svírá vnitřního člověka ze všech stran, pokud člověk není vládcem tohoto života, nýbrž dává se jím ovládat. Takový člověk je jako rostlina, která se má rozvíjet ve skalní rozsedlině. Bude tak dlouho skomírat, dokud jí neuvolníme prostor. Vnitřnímu člověku nemohou uvolnit prostor žádné vnější síly. Dokáže to jenom *vnitřní klid*, jež pro svou duši vytvoří on sám. Vnější poměry mohou změnit *pouze* jeho vnější životní situaci; „duchovního člověka“ v něm nemohou probudit nikdy a v žádném případě. – Nového, „vyššího člověka“ musí v sobě zrodit sám žák.

Tento „vyšší člověk“ se pak stane „vnitřním vládcem“, jenž vede jistou rukou poměry vnějšího člověka. Dokud má vnější člověk převahu a vedení, je tento „vnitřní“ jeho otrokem, a proto nemůže rozvinout své síly. Pokud záleží na něčem jiném než na mně, zdali se rozzlobím či ne, nejsem pánem sebe sama, nebo – ještě lépe řečeno – nenalezl jsem dosud „vládce v sobě“. Musím v sobě rozvinout schopnost, abych dojmy z vnějšího světa nechával k sobě přistupovat pouze způsobem, který určím já sám; pak se teprve mohu stát okultním žákem. – A jenom pokud okultní žák usilovně a vážně hledá tuto sílu, může dojít k cíli. Nezáleží na tom, jak daleko to někdo během určité doby přivede; nýbrž jedině na tom, aby s plnou vážností *hledal*. Mnozí se namáhali po celé roky, aniž na sobě zpozorovali znatelný pokrok; ale mnozí z těch, kdo nezoufali, ale neochvějně vytrvali, získali pak docela náhle „vnitřní vítězství“.

V leckteré životní situaci je jistě třeba velké síly k tomu, aby si člověk vytvořil chvíle vnitřního klidu. Ale čím větší je potřebná síla, tím významnější je i to, čeho dosáhneme. V okultním žakovství závisí všechno na tom, aby člověk dokázal stanout s vnitřní pravdivostí a dokonalou upřímností sám proti sobě, s celým svým konáním a se všemi svými činy, jako někdo naprosto cizí.

Ale zrozením *vlastního* vyššího člověka je charakterizována jenom jedna stránka vnitřní činnosti okultního žáka. K tomu musí přistoupit ještě něco jiného. I když totiž člověk stojí sám proti sobě jako někdo cizí, zabývá se přece jenom stále *sebou samým*; pohlíží na zážitky a děje, s nimiž svou zvláštní životní situaci srostl. Toto omezení musí překonat. Musí se povznést k něčemu, co je ryze lidské, co už není nijak spjato s jeho zvláštním postavením. Musí přejít k tomu, aby se zabýval věcmi, jež by se ho týkaly jako člověka, i kdyby žil v úplně jiných poměrech, v úplně jiné situaci. Tím v něm ožije něco, co přerůstá jeho omezenou osobnost. Obrací tak svůj pohled do vyšších světů, než jsou ty, s nimiž ho spojuje život všedního dne. A tak

začíná cítit, prožívat, že sám přináší takovýmto vyšším světům. Jsou to světy, o nichž mu nemohou nic říci jeho smysly, jeho každodenní činnost. Tím teprve přenáší střed své bytosti do svého nitra. Začíná naslouchat hlasům ve svém nitru, které k němu promlouvají ve chvílích klidu; přichází v nitru do styku s duchovým světem. Cítí se vytržen daleko od života všedního dne. Hlomož všedního dne pro něho zmlkl. Ticho se rozhostilo *kolem něho*. Odmítá všechno, co je kolem něho, ale odmítá i všechno, co mu připomíná takové dojmy zvenčí. *Klidná, pozorná vnímavost pro ducha* v nitru, rozmluva s ryze duchovým světem vyplňuje celou jeho duši. Taková tichá otevřenost pro ducha se musí stát pro žáka okultismu přirozenou životní potřebou. Bude zprvu zcela pohroužen do světa myšlenek. Musí rozvinout pro tuto tichou myšlenkovou činnost *živý cit*. Musí se učit *milovat*, co tu k němu proudí z ducha. Brzy pak také přestane pociťovat tento myšlenkový svět jako něco méně skutečného než věci všedního dne, které ho obklopují. Začne zacházet se svými myšlenkami jako s věcmi v prostoru. A pak se pro něho přiblížil i okamžik, kdy začne to, co se mu zjevuje v tichu vnitřní myšlenkové práce, pociťovat jako něco mnohem vyššího, skutečnějšího, než jsou věci v prostoru. Stává se pro něho zkušeností, že se tímto myšlenkovým světem projevuje a vyjadřuje *život*. Chápe z vlastního náhledu, že myšlenky nejsou pouhou hrou stínových obrazů, nýbrž že ho jimi oslovují skryté *bytosti*. Z hlubiny ticha se k němu rozeznívá jejich mluva. Dříve znal jenom znění, jež k němu pronikalo uchem; teď k němu doléhá znění, jež zní jeho duši. Odkryla se mu vnitřní mluva, vnitřní slovo. Když žák prožije tento okamžik poprvé, pocítí blaženství nejvyššího stupně. Přes celý jeho vnější svět se rozlije vnitřní světlo. Začíná pro něho druhý život. Jím samým se začíná rozlévat proud božského, božsky oblažujícího světa.

Takový život duše v myšlenkách, který se více a více rozšiřuje do života v bytostné duchové podstatě, nazývá gnóze, nazývá duchová věda *meditací* (duchu odevzdaným přemítáním). Meditace je základním prostředkem k nadmyslovému poznání. – Žák okultismu se však v takových chvílích nemá utápět v citech. Nemá mít v duši neurčité pocity. To by mu jenom bránilo dospět k pravému duchovému poznání. Jeho myšlenky se mají utvářet jasně, ostře, určitě. Oporu pro to najde, nebude-li se držet slepě myšlenek, jež se v něm budou vynořovat. Místo toho necht' se pronikne vznešenými myšlenkami, které v takových chvílích přijali za obsah svého přemítání lidé pokročilí, prodchnutí už duchem. Necht' si vezme za východisko spisy, jež samy vzešly z takového zjevení v meditaci. V mystické, gnostické literatuře, v literatuře dnešní duchovní vědy najde žák duchového poznání takové spisy. Z nich mu vyplynou obsahy pro jeho meditaci. Sami hledači ducha uložili v takovýchto spisech myšlenky božské vědy; svými posly je duch dal zvěstovat světu.

Takovouto meditací se s žákem duchového poznání uskutečňuje úplná proměna. Začíná si tvořit docela nové představy o skutečnosti. Všechny věci pro něho získávají novou hodnotu. Stále znova je třeba zdůrazňovat: žák okultismu se takovou proměnou neodcizuje světu. A v žádném případě se neodcizí okruhu svých každodenních povinností. Neboť se učí hlouběji chápat, že i ten nejnepatrnější úkon, který má provést, nejnepatrnější zážitek, který se mu naskýtá, jsou spjaty v jedinou souvislost s velkými bytostnými základy vesmíru a velkými událostmi světa. Když se mu ve chvílích otevřenosti pro ducha jednou ujasní tato souvislost, vykročí s novou, plnější silou do okruhu své každodenní působnosti. Neboť nyní ví: všechno, co koná při své práci a co trpí, to koná a trpí pro velkou duchovou souvislost světa. Síla k životu, nikoli netečnost vyvěrá z meditace.

Žák duchového poznání kráčí životem jistým krokem. Necht' mu život přináší cokoli, nepřestává kráčet zpřima. Dříve nevěděl, proč pracuje, proč trpí – nyní to ví. Je jistě pochopitelné, že taková meditační činnost vede lépe k cíli, děje-li se pod vedením zkušených lidí. Takových, kteří vědí z vlastní zkušenosti, jak udělat všechno co nejlépe. Žák necht' proto věnuje

pozornost radě, návodu takových lidí. Může si být jist, že tím neztratí nic ze své svobody. Co by jinak bylo leda nejistým tápáním, změni se takovým návodem v práci vedoucí bezpečně k cíli. Kdo dbá na ty, kdo mají v tomto směru vědění, zkušenost, nikdy nezaklepe nadarmo. Může tak učinit s vědomím, že hledá jen a jen radu přítele, nikoli převahu někoho, kdo by chtěl vládnout. Vždycky shledáme, že ti, kdo opravdu vědí, jsou ti nejskromnější a že jim nic není tak vzdálené jako to, čemu se říkává mocenské choutky.

Kdo se pozvedne meditací k tomu, co člověka spojuje s duchem, začíná v sobě oživovat to, co je v něm věčné, co není ohraňeno zrozením a smrtí. O existenci tohoto věčného mohou pochybovat pouze ti, kteří je sami neprožili. Tak je meditace cestou, která vede člověka i k poznání, k vidoucímu vnímání věčného a nezničitelného jádra jeho bytosti. Jenom jí může člověk dospět k takovému náhledu. Gnóze, duchová věda mluví o věčnosti duchového jádra v člověku, o jeho opětovných vtěleních. Často se lidé ptají, proč člověk neví nic o svých zážitcích, které leží za hranicemi zrození a smrti. Ale takto by se neměli ptát. Je třeba se zeptat: Jak lze dospět k takovému vědění? Cesta k němu se otevírá ve správné meditaci. Jí může ožít vzpomínka na zážitky ležící za hranicemi zrození a smrti. Každý si může získat toto vědění; v každém spočívají schopnosti, aby sám poznával, sám vnímal a nahlížel, čemu učí pravá mystika, duchová věda, anthroposofie a gnóze. Musí jen zvolit správné prostředky. Jenom bytost, jež má uši a oči, může vnímat tóny a barvy. A ani oko nemůže vnímat nic, chybí-li světlo, které činí věci viditelnými. Duchová věda mluví i o prostředcích pro vývoj duchových uší a očí a pro rozžehnutí duchového světla. Tyto prostředky duchovního školení je možné shrnout do tří stupňů:

1. *Příprava*. Rozvíjí duchové smysly.
2. *Osvícení*. Rozžehuje duchové světlo.
3. *Zasvěcení*. Navozuje styk s vyššími bytostmi ducha.

Stupně zasvěcení

Sdělení, která následují, jsou části duchovního školení, jehož jméno a podstatu si ujasní každý, kdo jich správně použije. Týkají se tří stupňů, jimiž škola duchovního života vede k jistému stupni zasvěcení. Nalezneme zde ovšem jenom tolik z těchto pokynů a objasňujících výkladů, kolik je možné veřejně sdělit. Jsou to náznaky, pocházející z mnohem hlubší, intimní nauky.

Okultní školení samo zachovává docela určitý učební postup. Jisté úkony⁹ obsažené v tomto postupu mají umožnit duši vědomý styk s duchovým světem. Tyto úkony se k tomu, co bude sděleno na dalších stránkách, mají asi tak jako vyučování udělované někomu na vyšší, přísně a promyšleně uspořádané škole k příležitostnému poučení, které by mohl získat na přípravném učilišti. Přesto může *vážné* a vytrvalé zachovávání¹⁰ toho, co je zde naznačeno, vést ke skutečnému okultnímu školení. Na druhé straně platí, že netrpělivé zkoušení bez vážnosti a vytrvalosti nemůže vést nikam. – Úspěch může mít okultní studium jenom u někoho, kdo bude v první řadě dodržovat to, co už bylo řečeno, a na tomto základě postupovat dále.

Stupně, o nichž mluví naznačené duchovní školení jsou tři: 1. příprava, 2. osvětlení, 3. zasvěcení. Není vždycky nutné, aby tyto tři stupně následovaly po sobě tak, že člověk absolvuje *cele* první z nich, než přijde na řadu druhý, a druhý, než přijde na řadu třetí. V některých věcech se člověku může dostat osvětlení, dokonce i zasvěcení, zatímco pro jiné je ještě ve stadiu přípravy. Ale bude třeba, aby strávil jistý čas v přípravě, než vůbec bude pro něho moci začít osvětlení. A alespoň pro některé věci bude muset být osvětlen, má-li započít zasvěcení. V našem popise ovšem budou – z důvodu jednoduchosti – ony tři stupně následovat po sobě.

Příprava

Příprava spočívá v přesně určené péči¹¹ o život citový a myšlenkový. Tato péče vybavuje duševní a duchové tělo vyššími smyslovými nástroji a orgány činnosti, tak jako síly přírody vyzbrojily fyzické tělo z neurčité živé hmoty příslušnými orgány.

Je třeba začít tím, že člověk soustředí pozornost duše na jisté děje ve světě, který nás obklopuje. Takovými ději jsou na jedné straně rašící, rostoucí a rozvíjející se život¹², na druhé straně všechny jevy související s odkvétáním, vadnutím, odumíráním. Všude, kam člověk obrátí oči, se vyskytují takové děje současně. A všude – přirozeně – vyvolávají i v člověku pocity a myšlenky. Ale za obvyklých okolností se člověk neodává dostatečně těmto pocitům a myšlenkám. Spěchá totiž příliš rychle od dojmu k dojmu. Jde o to, aby nyní zcela vědomě zaměřil na tyto skutečnosti intenzivní pozornost. Tam, kde bude vnímat rozkvétání a rozvíjející se růst¹³ docela určitého druhu, musí zapudit z duše všechno jiné a na krátkou dobu se přenechat jen a jen *tomuto jedinému* dojmu. Brzo se přesvědčí, že pocit, který se v takovém případě dříve jenom mihl jeho duší, bude mohutnět, až nabude silné a energické podoby. Tuto podobu pak musí klidně nechat v sobě doznívat. Musí se přitom v nitru úplně ztišit. Musí se uzavřít vůči ostatnímu vnějšímu světu a sledovat jen a jen to, co jeho duše říká ke skutečnosti rozkvětu a rozvíjejícího se růstu.¹³

Přitom se ovšem v žádném případě nedomnívejme, že se dostaneme daleko, když snad otupíme své *smysly* vůči světu. Nejprve se zadívejme na věci tak živě, tak přesně, jak je vůbec možné. *Potom* se teprve odevzdejme citu, který ožívá v duši, myšlence, která se v ní vynořuje. Na čem záleží, je, abychom zaměřili pozornost na *obojí*, v plné vnitřní rovnováze. Najdeme-li potřebný klid a odevzdáme-li se tomu, co nám ožilo v duši, pak po jisté době toto *prožijeme*. Uvidíme, jak v našem nitru vystupují nové druhy citů a myšlenek, které jsme dříve neznali. Čím častěji soustředíme takovým způsobem pozornost na něco rostoucího, kvetoucího a rozvíjejícího se¹⁴, a střídavě s tím na něco vadnoucího, odumírajícího, tím živější se budou stávat tyto city. A z citů a myšlenek, které tak vznikají, se budují orgány jasnozření právě tak, jako se účinkem přírodních sil budují z oživené hmoty oči a uši fyzického těla. Docela určitá podoba citu se pojí s růstem a vznikáním; jiná, docela určitá, s vadnutím a odumíráním. Ale jenom tehdy, když se žák snaží rozvíjet¹⁵ tyto city popsáním způsobem. Je možné popsat přibližně správně, jakého druhu jsou tyto pocity. Úplnou představu si o tom může opatřit každý sám tím, že projde těmito vnitřními prožitky. Kdo často soustředil pozornost na děj vznikání, rozvíjení, rozkvétání¹⁶, pocítí cosi, co se *vzdáleně podobá* pocitu při východu slunce. A z děje uvadání, odumírání mu vyplyne pocit, který se dá obdobně srovnat s pocitem pomalu vycházejícího měsíce. Oba tyto pocity představují dvě síly, jež při náležitě péči¹⁷, při svém stále živějším a živějším projevu vedou k nejvýraznějším duchovním účinkům. Kdo se bude stále znova a znova plánovitě, záměrně oddávat takovým citům, před tím se otevře nový svět. Duševní svět, takzvaná astrální oblast¹⁸, začne před ním zasvítat. Růst a zánik už pro něho nezůstanou skutečnostmi, jež by v něm vzbuzovaly tak neurčité dojmy jako dříve. Místo toho se budou seskupovat do duchových linií a figur, o nichž předtím nic netušil. A tyto linie a figury budou mít pro různé jevy i různé podoby. Rozkvetlá květina vykouzlí před jeho duší docela určitou linii, právě tak zvíře v období růstu nebo odumírající strom. Zvolna se před ním začne rozprostírat duševní svět (astrální oblast¹⁹). Nic libovolného není v těchto liniích a figurách. Dva žáci přibližně na stejném stupni okultního

školení budou vždycky vidět u stejného děje tytéž linie a figury. Tak jako dva lidé, kteří správně vidí, budou vidět kulatý stůl jako kulatý, a ne jeden z nich jako kulatý a druhý jako čtyřhranný. Stejně bezpečně se před dvě duše při pohledu na rozkvetlou květinu postaví též duchový útvar. – Jako se v obyčejném přírodopise popisují podoby rostlin a zvířat, tak znalec okultní vědy bude popisovat nebo kreslit duchové podoby, které přísluší dějům růstu a odumírání podle jejich druhů a rodů.

Když už žák pokročí tak daleko, že je s to vidět takovéto duchové podoby jevů, které se ukazují i fyzicky jeho zevnímu oku, pak už také nebude příliš vzdálen od stupně, na němž bude vidět věci, které nemají žádný druh fyzické existence, které tedy zůstávají nutně skryty (okultní) pro někoho, kdo ještě neprošel počátečními kroky okultního školení.

Je na místě zdůraznit, že duchový badatel se nemá ztrácet do přemítání, co to nebo ono znamená. Takováto rozumová práce by ho jediné odvedla od pravé cesty. Ničím nezátížen, se zdravým vnímáním, s ostrou pozorovací schopností²⁰ ať se dívá do smyslového světa, a potom ať se svěří svým citům. Co věci znamenají, o tom nechť se nesnaží rozhodovat svým spekulujícím rozumem, to nechť si dá povědět od věcí samých*.

Další, na čem záleží, je to, čemu okultní věda říká *orientace* ve vyšších světech. Dospějeme k ní, když se cele prodchneme vědomím, že city a myšlenky jsou *opravdivými skutečnostmi*, přesně stejně jako stoly a židle ve světě fyzických smyslů. V duševním a myšlenkovém světě na sebe působí city a myšlenky

jako ve fyzickém světě smyslové věci. Dokud někdo není živě prodchnut tímto vědomím, neuvěří, že špatná myšlenka, kterou chová, může působit na jiné myšlenky, jež ožívají myšlenkový prostor, stejně ničivě, jako působí koule z pušky, vystřelená

* Poznamenejme, že umělecké cítění, spojené s tichou, do sebe se obracející odvahou, je nejlepším předpokladem pro rozvoj duchovních schopností. Toto cítění má už samo vložku, aby pronikalo povrchem věcí a dostávalo se tak k jejich tajemství. Pozn. aut.

nazdařbůh, na fyzické předměty, které zasáhne. Takový člověk si možná nikdy nedovolí dopustit se fyzicky viditelného skutku, který by považoval za nesmyslný. Ale nezalekne se toho, aby choval chybné, i zvrácené myšlenky nebo city. Ty se mu totiž nebudou zdát nebezpečné pro ostatní svět. V okultní vědě ale můžeme postupovat kupředu jenom tehdy, když budeme dbát na své myšlenky a city právě tak, jako dbáme na své kroky ve fyzickém světě. Vidí-li někdo stěnu, nepokusí se prodrat se rovnou skrze ni, ale obejde ji. Bude se prostě řídit podle zákonů fyzického světa. – Takové zákony platí i pro svět citový a myšlenkový. Jenomže tam se člověku nemohou vnučovati zvenčí.

Musí vyplynout přímo ze života jeho duše. Dospěje k tomu, když si v kterékoli době zakáže chovat špatné, nesprávné city a myšlenky. Všechno svévolné uvažování hned tím, hned oním směrem, všechno hravé spřádání fantazijních představ, všechny náhodně se vzdouvající a odplývající city si musí v této době zakázat. Citově se tím neochudí. Brzo totiž shledá, že teprve když začne dávat takovým způsobem do pořádku své vnitřní prožívání, začne být citově bohatý a tvořivý ve smyslu pravé fantazie. Místo aby se oddával malicherným pocitům a řadil myšlenku k myšlence s hravou nezávazností, budou se v něm objevovat významné pocity a plodné myšlenky. Tyto city a myšlenky ho povedou k tomu, aby se dovedl *orientovat* v duchovém světě.

Dostane se do správných vztahů²¹ k věcem duchového světa. Dostaví se mu docela určitý účinek. Podobně jako nachází jakožto fyzický člověk svou cestu mezi fyzickými věcmi, tak ho nyní povede jeho stezka světem *růstu a odumírání*, s nímž se přece seznámí na shora označené

cestě. Bude nyní následovat všechno rostoucí, rozvíjející se²² a na druhé straně i všechno vadnoucí a hynoucí tak, jak je třeba pro jeho vlastní zdárný rozvoj a pro zdárný rozvoj světa²³.

Další péči²⁴ musí žák okultismu věnovat světu tónů. Je třeba při tom rozlišovat mezi tónem, jenž byl vyvolán takzvaným *neživým* předmětem (padajícím tělesem, zvonem nebo hudebním nástrojem), a tónem pocházejícím od něčeho živého (od zvířete nebo od člověka). Kdo slyší zvon, bude vnímat tón a patrně s ním spojí příjemný pocit; kdo uslyší zvířecí křik, pocítí v jeho znění kromě takového pocitu ještě projev jistého vnitřního zážitku zvířete, jeho blaha nebo bolesti. Práce okultního žáka necht' začne u tohoto druhu tónů. Necht' soustředí celou svou pozornost na to, že tón mu zvěstuje něco, co žije²⁵ mimo jeho vlastní duši. A necht' se pohrouží do tohoto cizího. Necht' svůj cit spojí důvěrně s bolestí nebo blahem, jež se mu oním tónem ohlašují. Necht' se přenesse přes to, čím je tón *pro něho*, zdali je mu příjemný nebo nepříjemný, zdali mu působí potěšení nebo je mu odporný; jenom to necht' naplňuje jeho duši, co se děje v bytosti, od níž onen tón pochází. Kdo bude konat taková cvičení plánovitě a s uvedeným záměrem, osvojí si tím schopnost, že s bytostí, od níž vychází tón, bude jakoby splývat. Pro člověka hudebně citícího bude takový rozvoj²⁶ citového života snazší než pro člověka nehudebního. Nikdo necht' si ovšem nemyslí, že by hudební smysl sám už mohl tuto péči²⁷ nahradit. Žák okultismu se musí učit cítit tímto způsobem vůči *celé přírodě*. – A tím se do citového a myšlenkového světa vkládá nová vložka. Celá příroda začíná svým zvučením šeptat člověku svá tajemství. Co bylo dříve pro jeho duši nesrozumitelným zněním, stává se tak smysluplnou *mluvou přírody*. A u čeho slyšel dříve jenom zvuk při zaznění takzvaných neživých těles, vnímá nyní novou mluvu duše. Bude-li v takové péči²⁷ o své pocity pokračovat dále, pak brzo zjistí, že je s to *slyšet* i něco, o čem dříve nic netušil. Začíná slyšet *duši*.

K tomu pak musí přistoupit ještě něco jiného, má-li žák dospět k vrcholu, jehož je v této oblasti možné dosáhnout. – Co je obzvlášť důležité pro vnitřní vývoj²⁸ okultního žáka, je způsob, jak druhým lidem *naslouchá* při mluvení. Musí si navyknout, aby to činil tak, že při tom jeho vlastní nitro naprosto *mlčí*. Když někdo projeví své mínění a druhý mu naslouchá, pak se v nitru druhého zpravidla ozve souhlas nebo nesouhlas. Mnoho lidí asi také pocítí ihned nutkání, aby svoje souhlasné a zejména svoje nesouhlasné mínění vyjádřili. Každý takový souhlas a každý takový nesouhlas musí okultní žák umlčet. Přitom nejde o to, aby náhle změnil způsob svého života do té míry, že by se ustavičně snažil dosáhnout takového důkladného vnitřního mlčení. Bude muset začít tím, že to učiní v jednotlivých případech, které si záměrně určí. Pak se tento úplně nový způsob naslouchání bude vkrádat docela pomalu a poznenáhlu, jakoby sám od sebe, do jeho zvyklostí. – V duchovém bádání se toto plánovitě cvičí. Žáci cítí závazek, aby – jako cvičení – v jistých dobách naslouchali nejprotichůdnějším myšlenkám a při tom v sobě úplně umlčeli všechn souhlas a zejména všechny odmítavé úsudky. Záleží na tom, aby přitom mlčelo nejen všechno rozumové usuzování, ale i všechny pocity nelibosti, odmítání nebo také souhlasu. Zvláště se žák musí stále pečlivě pozorovat, zdali se takové pocity, i když se neobjevují na povrchu, přece jenom nevyskytují v nejintimnějším nitru jeho duše. Musí například vyslechnout výrok lidí, kteří stojí v jistém ohledu hluboko pod ním, a musí přitom potlačit *jakýkoli* pocit, že něco ví lépe, nebo *jakýkoli* pocit nadřazenosti a převahy. – Pro každého je užitečné naslouchat takovým způsobem dětem. I největší mudrc se od dětí může přiučit nezměrně mnoha věcem. – Tak dosáhne člověk toho, že naslouchá slovům druhého úplně *nesobecky*, s dokonalým vyřazením své vlastní osoby, jejího mínění a jejího způsobu cítění. Když se tímto způsobem cvičí v naslouchání bez kritiky, a to i tehdy, když zazní zcela opačné mínění, nebo se mu bude zdát úplně „zvrácené“, – potom postupně dokáže splývat s druhou bytostí a cele se s ní ztotožnit.

Prostřednictvím slov se pak vposlouchává do duše druhého. Dlouhodobým trpělivým cvičením tohoto druhu se tón teprve stává vhodným prostředkem pro vnímání duše a ducha. Patří k tomu ovšem nejpřísnější sebekázeň. Ta však vede k vysokému cíli. Když se totiž žák věnuje těmto cvičením spolu s oněmi jinými, jež byla uvedena v souvislosti se zvuky přírody, vzejde mu v duši nový sluchový smysl. Duše získává schopnost, aby vnímala projevy z duchového světa, které nenacházejí výraz v zevních zvucích, vnímatelných fyzickým uchem. Procitá v ní vjem „vnitřního slova“. Okultnímu žákovi se postupně zjevují pravdy z duchového světa. Slyší slovo, jež k němu doléhá duchovým způsobem*.

– Všechny vyšší pravdy člověk dosahuje pouze tím, že je vnímá jako mluvu linoucí se mu do nitra. A co člověk může slyšet z úst pravého okultního badatele, to badatel zvěděl tímto způsobem. – Tím však nemá být řečeno, že je zbytečné se zabývat duchovní literaturou, dokud člověk nezíská schopnost naslouchat „vnitřnímu hlasu“. Naopak, samo čtení takových spisů, naslouchání naukám okultních badatelů je prostředkem k tomu, abychom dospěli i k vlastnímu poznání. Každá věta okultní vědy, kterou člověk slyší, se hodí k tomu, aby obrátila jeho mysl tam, kam se má dostat, má-li jeho duše zakusit pravý pokrok. Ke všemu, co jsme řekli, musí přistoupit horlivé studium toho, co okultní badatelé sdělují světu. Při veškerém okultním školení patří takové studium k přípravě. A kdo by chtěl použít všech ostatních prostředků, nedošel by k cíli, kdyby do sebe nepřijímal nauky okultních badatelů. Protože totiž tyto nauky pocházejí z živého „vnitřního slova“, z živého duchového znění, vlévajícího se do nitra, mají samy duchový život. Nejsou to pouhá slova. Jsou to živoucí síly. A zatímco nasloucháš slovům člověka znalého okultní vědy, zatímco čteš knihu, která má původ ve skutečné vnitřní zkušenosti, působí ve tvé duši síly, které tě učiní právě tak *jasnozřivým*, jako ti síly přírody vytvořily z živé hmoty oči a uši.

* Jenom ten, kdo se nesobeckým nasloucháním dostane tak daleko, aby dovedl opravdu vnímat z nitra, tiše, bez záchvěvu osobního mínění nebo osobního pocitu, k tomu mohou promlouvat vyšší bytosti, o nichž se mluví v okultním poznání. Dokud ještě člověk tomu, čemu má naslouchat, vrhá vstříc jakékoli mínění, jakýkoli pocit, mlčí bytosti duchového světa. Pozn. aut.

Osvícení

Osvícení vychází z velmi prostých dějů. I při něm půjde o to, aby žák v sobě rozvíjel jisté city a myšlenky, jež dřímou v každém člověku a musí procitnout. Jen ten, kdo bude s plnou trpělivostí, přísně a vytrvale probírat ony prosté děje, toho mohou dovést k vnímání vnitřních světelných jevů. První počátek bude záležet v tom, že žák bude určitým způsobem a s určitými myšlenkami pozorovat²⁹ různé bytosti přírody, a to například: průhledný kámen krásného tvaru (krystal), rostlinu a zvíře. Snažme se nejprve soustředit celou pozornost na srovnání kamene se zvířetem, a to způsobem, jak jej nyní vylíšíme. Myšlenky, které uvedeme, musí pronikat duší za doprovodu živých citů. A žádná jiná myšlenka, žádný jiný cit se nesmí mísit do intenzívně soustředěného pozorování³⁰ a rušit je. Řekněme si: „Kámen má tvar³¹; zvíře má také svůj tvar³¹. Kámen zůstává *klidně* na svém místě. Zvíře mění své místo. Je to pud (žádostivost), jenž podněcuje zvíře, aby měnilo své místo. A jsou to rovněž pudy, jimž slouží tvar zvířete. Jeho orgány, jeho nástroje jsou vytvořeny ve smyslu těchto pudů. Podoba kamene není utvořena podle žádostí, nýbrž silou, jež je prosta žádostivosti“*. Noříme-li se intenzívně do těchto myšlenek a přitom pozorujeme s napjatou pozorností kámen a zvíře, pak ožijí v duši dva úplně odlišné druhy pocitů. Z kamene bude do naší duše proudit jeden druh citu, ze zvířete druhý druh. Věc se pravděpodobně nebude zpočátku dařit: ale postupně, při opravdu trpělivém cvičení, se tyto pocity dostaví. Je jenom třeba stále a stále cvičit. Nejprve se tyto city v nás

* Skutečnost, kterou zde máme na mysli, byla – pokud se vztahuje na pozorování krystalů – překroucena různým způsobem lidmi, kteří o ní slyšeli jenom vnějškově (exoterně), z čehož vznikly procedury jako „krystaloskopie“ (jasnozření krystalem) atd. Podobné manipulace jsou založeny na nedorozumění. Jejich popisy najdeme v mnoha knihách. Ale nejsou nikdy předmětem pravého (esoterního) okultního vyučování. Pozn. aut.

budou vyskytovat jenom tak dlouho, pokud trvá pozorování, později se v nás budou projevovat ještě i dodatečně. A potom se stanou něčím, co bude žít v duši trvale. Člověku pak postačí si vzpomenout: a oba city se vždy vynoří, i bez pohledu na vnější předmět. – Z těchto pocitů a z myšlenek s nimi spojených se utvářejí *orgány jasnozření*. – Když potom zahrneme do pozorování ještě i rostlinu, zjistíme, že cit, který z ní vychází, leží svou povahou a také svým stupněm uprostřed mezi citem linoucím se z kamene a citem linoucím se ze zvířete. Orgány, jež se tímto způsobem tvoří, jsou *duchovní oči*. Jimi se pomalu žák učí vidět něco jako duševní a duchovní barvy. Dokud si osvojil jenom to, co bylo popsáno jako „příprava“, zůstane duchovný svět se svými liniemi a figurami temný; osvícením se rozsvětlí. – I tady je třeba poznamenat, že slova „světlý“ a „temný“, stejně jako ostatní použité výrazy, vysvětlují jenom přibližně, o co běží. Chceme-li se však dorozumět obvyklou řečí, není možné se jinak vyjádřit. Tato řeč je přece stvořena jenom pro fyzické poměry. – Tajná věda označuje to, co pro jasnozřivé ústrojí proudí z kamene, za „modré“ nebo fialové“³², citové zbarvení vycházející ze zvířete za „červené“ nebo „oranžové“³³. To, co přitom vidíme, jsou vskutku barvy, ale „duchového rázu“. Barva vycházející z rostliny je „zelená“ a přechází postupně do světlé, éterické růžové. Rostlina je totiž přírodní bytostí, která má ve vyšších světech po jisté stránce podobný vzhled jako ve fyzickém světě. U kamene a zvířete tomu však tak není. – Je třeba si ujasnit, že výše uvedené barvy označují jenom hlavní odstíny říše nerostné, rostlinné a živočišné. Ve skutečnosti se vyskytují všechny možné meziodstíny. Každý kámen, každá rostlina, každé zvíře má svou docela určitou barevnou nuanci. K tomu pak přistupují bytosti vyšších světů, jež se nikdy fyzicky nevtělují, se

svými často nádhernými, často i hrůzostrašnými barvami. Barevné bohatství v těchto vyšších světech je vpravdě nezměrně větší než ve fyzickém světě.

Jestliže člověk jednou získal schopnost vidět „duchovníma očima“, setká se také dříve nebo později s uvedenými vyššími, zčásti i nižšími bytostmi, než je on sám, které nikdy nevcházejí do fyzické skutečnosti.

Když se člověk dostane tak daleko, jak je zde popsáno, otvírají se mu cesty k mnohému. Ale nikomu nelze radit, aby postupoval ještě dále, aniž by pečlivě dbal toho, co mu řekne nebo jiným způsobem sdělí duchovný badatel. I pro to, co už bylo řečeno, platí, že je nejlépe dbát takového zkušeného vedení. Má-li ostatně člověk v sobě sílu a vytrvalost, aby se dostal tak daleko, jak to odpovídá uvedeným elementárním stupňům osvětlení, pak bude docela jistě také hledat a nalezne správné vedení.

V jednom je však za všech okolností třeba opatrnosti, a kdo jí nechce použít, měl by nejlépe zanechat všech kroků do tajné vědy. Je třeba, aby člověk, který se stane okultním žákem, neztratil nic z vlastností ušlechtilého, dobrého a pro všechno fyzicky skutečně vnímavého člověka.

Musí naopak během svého okultního žakovství ustavičně stupňovat svou morální sílu, svou vnitřní pravdivost³⁴, svou pozorovací schopnost. Abychom se zmínili aspoň o jednom: během základních cvičení pro osvětlení musí žák okultismu pečovat o to, aby stále zvětšoval své soucítění se světem lidí a zvířat, svůj smysl pro krásu přírody. Kdyby o to nepečoval, pak by se toto soucítění i tento smysl pro krásu v důsledku těchto cvičení ustavičně otupovaly. Srdce by ztvrdlo, smysl by otupěl. A to by nutně vedlo k nebezpečným následkům.

Jakým způsobem se utváří osvětlení, když ve smyslu výše uvedených cvičení vystoupíme nad kámen, rostlinu a zvíře dále k člověku, a jak se po osvětlení za všech okolností jednou dostaví semknutí duše s duchovým světem a dovede člověka k zasvěcení, o tom budou – pokud to je možné – pojednávat další statě.

Mnoho lidí hledá v dnešní době cestu k tajné vědě. Činí to nejrůznějším způsobem; zkoušejí mnohdy nebezpečné, i zavrženíhodné procedury. Proto by ti, kdo se domnívají, že opravdu něco vědí o těchto věcech, měli dát jiným možnost poznat něco z okultního školení. Jen tolik bylo zde sděleno, kolik odpovídá takové možnosti. Je třeba, aby vešlo ve známost něco z pravé cesty k duchu, aby sledování nepravých cest nezpůsobilo velkou škodu. Na cestách, jež jsme zde vyznačili, nemůže utrpět škodu nikdo, kdo nepřehání a nepočíná si násilně³⁵. Jenom jednoho je třeba dbát: nikdo nesmí vynakládat na taková cvičení více času a sil, než mu to umožňuje jeho životní postavení a jeho povinnosti. Nikdo nesmí tím, že vstoupil na okultní stezku, okamžitě změnit cokoli ze svých vnějších životních poměrů. Chceme-li mít skutečné výsledky, musíme mít *trpělivost*; musíme umět po několika minutách cvičení přestat a jít klidně za svou denní práci. A nic z myšlenek na cvičení se nesmí mísit do denní práce. Kdo se nenaučil v nejvyšším a nejlepším smyslu *čekat*, ten se nehodí za žáka okultismu a také nikdy nedosáhne výsledků, které by měly skutečnou hodnotu.

Kontrola myšlenek a citů

Hledá-li někdo cestu k okultní vědě způsobem, který byl popsán v předchozí kapitole, pak nesmí zapomenout na to, aby si během celé práce připomínal jednu myšlenku, která se mu může stát trvalou posilou. Musí si totiž stále ujasňovat, že není vyloučené, že snad po jisté době už mohl udělat dosti značné pokroky, aniž by se mu projevovaly tak, jak to snad očekával. Kdo toto nemá na paměti, ztratí snadno vytrvalost a vzdá se po krátké době všech pokusů. Síly a schopnosti, které je třeba vyvinout, jsou zpočátku velice jemné. A jejich povaha je úplně jiného druhu než cokoli, co si člověk až dosud představoval. Vždyť byl zvyklý a zabýval se jenom fyzickým světem. Duchovní a duševní svět se vymykal jeho pohledům a také jeho pojmům. Nelze se proto vůbec divit, že teď, když se v něm vyvíjejí duchové a duševní síly, je hned nepozoruje. – To by mohlo snadno zmást a odradit někoho, kdo se vydá na okultní stezku, aniž se drží zkušeností, jež nashromáždili badatelé dobře obeznámení s věcí. Okultní badatel ví o pokrocích, které činí žák, dlouho před tím, než si je žák sám uvědomí. Ví, jak se utváří jemný duchovní zrak, než ještě o tom něco ví samotný žák. A velká část pokynů tohoto okultního badatele bude zaměřena k tomu, aby žák neztratil důvěru, trpělivost, vytrvalost dříve, než sám pozná své pokroky. Znalec okultního poznání nemůže nakonec svému svěřenci *dát* nic jiného než to, co v něm již skrytě spočívá. Dát může jedině návod na rozvoj skrytých schopností. Co však sděluje ze svých zkušeností, bude oporou pro toho, kdo se chce prodírat z temnoty ke světlu.

Mnoho je těch, kdo opouštějí stezku k tajné vědě brzy po tom, co na ni vstoupili, protože se jim nepodařilo hned zpozorovat své pokroky. I tehdy, když se objevují první vyšší zkušenosti vnímatelné už pro svěřence, považuje je tento samotný často za iluze, protože si tvořil úplně jiné představy o tom, co má prožít. Ztrácí odvalu, protože buď pokládá první zkušenosti za bezcenné, nebo protože mu přece jenom připadají tak málo obsažné³⁶, že nevěří, že by ho v dohledné době mohly dovést k něčemu opravdu závažnému. *Odvaha a sebedůvěra* jsou však dvě světla, která na cestě za tajnou vědou nesmějí pohasnout. Kdo se nedokáže přemoci natolik, aby stále znova a znova pokračoval trpělivě v cvičení, které se zdánlivě nescíslněkrát nepodařilo, ten se nemůže dostat daleko.

Mnohem dříve než zřetelné vnímání pokroků se objevuje nejasný pocit, že člověk je na správné cestě. A o tento pocit by měl člověk v sobě usilovně pečovat. Neboť se mu může stát bezpečným vodítkem. Je nutno především vymýtit domněnku, že to snad musí být jakési roztodivné, tajuplné procedury, jimiž člověk dospívá k vyšším poznatkům. Musíme si ujasnit, že je nutné vycházet z citů a myšlenek, s nimiž člověk neustále žije, že pouze musí dát těmto citům a myšlenkám jiný směr než obvykle. Zpočátku by si měl každý říci: V mém vlastním citovém a myšlenkovém světě jsou skryta největší tajemství: jenom jsem zatím nebyl s to je vnímat. Všechno je nakonec dáno tím, že člověk v sobě neustále má tělo, duši a ducha, že si však ve výslovném smyslu *uvědomuje* pouze své tělo, nikoli duši a ducha. A okultní žák si uvědomuje duši a ducha tak, jako si obyčejný člověk uvědomuje své tělo.

Proto je důležité dát citům a myšlenkám správný směr. Tím rozvíjíme vnímání pro to, co je v běžném životě neviditelné. Uvedeme zde jednu z cest, jak to dělat. Jako skoro všechno, co bylo dosud sděleno, bude to opět jednoduché. Největšího účinku dosáhneme, budeme-li cvičení provádět vytrvale a s potřebnou intimní náladou.

Položme před sebe malé semínko nějaké rostliny. Půjde o to, abychom si o této drobnosti intenzívně tvořili určité myšlenky a těmito myšlenkami abychom rozvíjeli určité city. Nejprve si

ujasněme, co doopravdy vidíme očima. Sami pro sebe si popíšme tvar, barvu a všechny ostatní vlastnosti semínka. Pak uvažujme takto. Z tohoto semínka, bude-li zasazeno do země, vzejde mnohotvará rostlina. Představme si živě tuto rostlinu. Vybudujme si ji ve fantazii. A pak uvažujme: Co si teď představuji ve své fantazii, to síly země a světla později skutečně ze semínka vyvábí ven. Kdybych měl před sebou uměle utvořenou věc, která by se k nerozeznání podobala semínku, takže moje oči by ji od skutečného semínka nemohly rozeznat, pak by z ní žádná síla země ani světla nevyvábila rostlinu. Kdo si tuto myšlenku úplně ujasní, kdo ji vnitřně prožije, bude si moci utvořit – *a to se správným citovým doprovodem* – ještě i další.

Řekne si: V semínku už skrytě spočívá – jako *síla* celé rostliny – to, co z něho později vyroste. V umělé napodobenině není tato síla obsažena. A přece je *pro mé oči* obojí stejné. Skutečné semínko tedy obsahuje *neviditelně* něco, co v napodobenině není. Na toto neviditelné soustředíme nyní pocity a myšlenky*. Představme si: toto neviditelné se později změní ve viditelnou rostlinu, kterou budu mít před sebou v její podobě i barvě. Soustředíme se na myšlenku³⁷: *neviditelné se stane viditelným*. Kdybych nemohl *myslet*, nemohlo by se mi už teď ohlašovat to, co se teprve později stane viditelné.

Zvlášť zřetelně zdůrazníme: co přitom promýšlíme, musíme také intenzívně *prociťovat*. *V klidu*, bez jakékoli rušivé příměsi jiných myšlenek, v sobě musíme *prožívat* myšlenku naznačenou

* Kdo by proti tomu chtěl namítat, že při přesnějším mikroskopickém zkoumání se přece napodobenina od skutečného semínka liší, ten by jenom dával najevo, že nepochopil, na čem tady záleží. Nejde o to, co máme přesně před sebou jako smyslovou skutečnost, nýbrž o to, abychom na základě toho rozvíjeli duševně-duchové síly. Pozn. aut.

výše. A musíme si ponechat čas, aby se myšlenka i cit, jenž se k ní pojí, mohly jakoby zavrtat do duše. – Podaří-li se nám to správným způsobem, pak po nějakém čase – snad teprve po mnoha pokusech – pocítíme v sobě určitou sílu. A tato síla vytvoří nový vjem³⁸. Semínko se nám bude jevit jako obklopeno malým světelným oblakem. Budeme jej *pociťovat* – způsobem smyslově-duchovým – jako jakýsi *plamen*. Vůči prostředku tohoto plamene budeme mít pocit, jaký máme při dojmů *fialové* barvy; vůči okraji to bude pocit, jaký máme vůči *modravé* barvě. – Takto se nám začíná zjevovat to, co jsme předtím neviděli a co vytvořila síla myšlenky a citů, kterou jsme v sobě probudili. Co bylo smyslově nevnímání – rostlina, která se stane viditelnou teprve později – to se zde zjevuje způsobem duchově viditelným.

Je pochopitelné, že leckterý člověk to všechno bude pokládat za iluzi. Mnozí řeknou: „Nač jsou mi taková vidění, takové fantazie?“ A mnozí se vzdají a nebudou pokračovat na této stezce. Ale právě o to běží: umět v těchto obtížných bodech lidského vývoje rozlišovat mezi fantazií a duchovou skutečností. A dále o to, mít odvahu, abychom pronikali stále dále a nepodléhali strachu a malomyslnosti. Na druhé straně je však ovšem na místě zdůraznit, že je třeba neustále pěstovat onen *zdravý* smysl pro rozlišování mezi pravdou a klamem. Během všech těchto cvičení člověk nesmí nikdy ztratit plnou *vědomou* vládu nad sebou samým. Se stejnou jistotou, s níž uvažuje o věcech a dějích všedního života, musí uvažovat i zde. Bylo by zlé, kdyby upadal do snění. V každém okamžiku si musí zachovat jasný, ne-li dokonce střízlivý rozum. A bylo by pro něho největší chybou, kdyby takovým cvičením ztrácel svou rovnováhu, kdyby tím přestával usuzovat o věcech všedního života právě tak zdravě a jasně, jak to činil předtím. Žák okultismu

by se proto měl stále znova zkoumat, zdali snad nevypadl ze své rovnováhy, zdali zůstal *týmž člověkem* uprostřed poměrů, v nichž žije. Pevné zakotvení v sobě, jasný smysl pro všechno, to jsou dvě schopnosti, jež si musí zachovat. Je ovšem třeba mít přísně na paměti, že není na místě oddávat se libovolnému snění a zkoušet všemožná duchovní cvičení. Pravidla, která zde uvádíme, jsou od nepaměti vyzkoušena v okulních školách a byla tam od nepaměti praktikována. Jenom *taková* jsou zde také sdělována. Kdo by chtěl používat nějaká odlišná cvičení, která si sám utvoří nebo o nichž uslyší a bude číst tam nebo onde, nepochybně zbloudí a brzy se octne na stezce bezbřehé fantazie.

Další cvičení, jež by se mělo připojovat k onomu, které jsme právě popsali, je toto: postavme se před rostlinu, jež je na stupni plného růstu. Nyní se pronikněme myšlenkou, že přijde doba, kdy tato rostlina odumře. Nic z toho, co vidím nyní před sebou, tu už nebude. Ale tato rostlina mezitím vyvine ze sebe semínka, z nichž opět vyrostou nové rostliny. Opět si uvědomuji, že v tom, co vidím, je utajeno něco, co nevidím. Proniknu se celé myšlenkou: tato podoba rostliny se svými barvami v budoucnu nebude. Ale představa, že vytváří semínka, mne poučuje, že se nerozplyne v nic. Co ji uchová před rozplynutím v nic, to teď nemohu vidět očima právě tak, jako jsem předtím nemohl vidět rostlinu v semínku. *Je v ní tedy něco, co nevidím očima.* Dám-li této myšlence *v sobě* žít a spojí-li se s ní ve mně příslušný pocit, pak se mi opět, po přiměřené době, vyvine v duši síla, která se stane *novým vjemem*³⁹. Z rostliny opět vyrostou duchový *útvary připomínající plamen*. Ten je samozřejmě přiměřeně větší než útvar, který jsme líčili předtím. Plamen můžeme pociťovat přibližně v jeho prostřední části jako zelenavě modrý a u jeho vnějšího okraje jako žlutavě červený⁴⁰.

Výslovně je třeba zdůraznit, že to, co zde označujeme slovem „barvy“, *není* vnímáno tak, jako fyzické oči vidí barvy, nýbrž že v důsledku *duchového* vjemu dochází k tomu, že pociťujeme něco podobného, jako když máme fyzický barevný dojem. Vnímání duchovní „modří“ znamená pociťovat nebo citově prožívat⁴¹ něco, co se podobá tomu, co cítíme, když pohled fyzického oka spočine na „modré“ barvě. To musí mít na paměti ten, kdo chce opravdu postupně vystoupit k duchovým vjemům. Jinak bude očekávat, že v duchové oblasti najde jenom jakési opakování fyzická. Byl by tím uveden v nejtrpčí omyl.

Kdo se dostane tak daleko, že bude duchově vidět vylíčené skutečnosti, získal mnoho. Neboť věci už se mu neodhalují jenom ve své přítomné *jsoucnosti*, nýbrž i ve svém vzniku a zániku. Začíná všude vnímat ducha, o němž smyslové oči nemohou nic vědět. A tím vykonal první kroky, aby postupně odhalil vlastním vidoucím poznáním tajemství *zrození a smrti*. Pro zevní smysly vzniká bytost zrozením; smrtí zaniká. Tak je tomu ale jen proto, že tyto smysly nevnímají skrytého ducha oné bytosti. Pro ducha jsou zrození a smrt pouhou proměnou, jako je vypuštění rostliny z poupěte proměnou, která se odehrává před smyslovými očima. Chceme-li to však poznat sami, musíme pro to nejprve probudit naznačeným způsobem duchovní smyslový orgán.

Abychom hned také předešli námitce, kterou by mohl vznést někdo, kdo má určité duševní zkušenosti, dodejme ještě toto. Není vůbec třeba popírat, že jsou kratší, jednodušší cesty, že mnozí se sami seznamují s jevy zrození a smrti, aniž by nejdříve pracně procházeli tím vším, co se zde popisuje. Je třeba vědět, že jsou lidé, kteří mají významné psychické vlohy, u nichž stačí jen malý popud, aby se rozvinuly. Ale to jsou výjimky. Kdežto cesta, která je zde uvedena, je všeobecná a bezpečná. I v chemii se přece může stát, že si někdo získá některé poznatky mimořádnou cestou; ten však, kdo se chce stát chemikem, musí se dát cestou všeobecnou a bezpečnou.

Velmi vážným omylem by bylo, kdyby se někdo domníval, že si může, aby dospěl pohodlněji k cíli, ono semínko, o němž jsme hovořili, nebo onu rostlinu *pouze* představovat, vykreslit si ji

před sebou pouze ve fantazii. Kdo by si takto počínal, může sice také dojít k cíli, ale ne tak bezpečně jako uvedeným způsobem. Vidoucí zážitek⁴², k němuž dospěje, bude ve většině případů jenom matoucí hrou jeho fantazie. Bylo by pak třeba teprve vyčkat, zdali se takový zážitek změní v duchový vjem. Neboť jde o to, abych si já nevytvářel pouhou libovůlí vidoucí zážitky⁴³, nýbrž aby skutečnost je vytvářela *ve mně*. Z hlubiny mé vlastní duše musí prýštit pravda; ale mé obyčejné já nesmí být samo oním kouzelníkem, jenž ji chce vyloudit, nýbrž musí jím být bytostí, jejichž pravou duchovou podobu chci spatřit.

Našel-li člověk pomocí takových cvičení v sobě první začátky duchových vjemů⁴³, smí postoupit k pozorování člověka samého. Je třeba nejprve volit prosté jevy lidského života. Nežli k tomu však člověk přikročí, bude nutné, aby pracoval obzvlášť vážně na naprosté ryzosti svého morálního charakteru. Člověk musí odstranit každou myšlenku na to, že by třeba takto získaného poznání použil k osobnímu prospěchu. Sám v sobě se musí rozhodnout, že *nikdy* nevyužije moc, kterou snad získá nad druhými lidmi, ve smyslu zlého. Proto se musí každý, kdo se snaží nahlédnout do tajemství lidské podstaty, řídit *zlatým* pravidlem pravých okultních věd. Toto zlaté pravidlo zní: Pokoušíš-li se ujít *jeden* krok na cestě za poznáním skrytých pravd, ujdí zároveň *tři* ve zdokonalování svého charakteru směrem k dobru. Kdo se řídí tímto pravidlem, může konat následující cvičení.

Představme si živě člověka, kterého jsme někdy pozorovali, jak *si žádá* nějakou věc, jak po ní *touží*⁴⁴. Půjde nyní o to, abychom soustředili pozornost na *žádostivost*. Nejlépe bude vyvolat si v paměti okamžik, kdy žádostivost byla co nejživější a kdy bylo více méně nerozhodné, zdali onen člověk dostane, co si žádá, nebo ne. A nyní se cele odevzdejme představě toho, co ve vzpomínce pozorujeme. Zjednejme si myslitelně největší vnitřní klid vlastní duše. Pokusme se – natolik, kolik to jenom bude možné – být slepí a hluchí pro všechno ostatní, co se děje kolem nás. A dbejme zvlášť na to, aby představa, kterou jsme v sobě vyvolali, probudila v duši *pocit*. Tento pocit nechme v sobě vystoupit jako oblak, stoupající nad jinak úplně prázdný obzor. Je ovšem přirozené, že pozorování bude zpravidla přerušeno tím, že jsme člověka, na nějž soustředujeme pozornost, nepozorovali dostatečně dlouho ve vyličeném duševním stavu. Pravděpodobně podnikneme sta a sta marných pokusů. Jde o to, abychom neztratili trpělivost. Po mnoha pokusech dospějeme k tomu, že prožijeme ve vlastní duši pocit, který bude odpovídat duševnímu stavu pozorovaného člověka. Ale pak po nějakém čase také zpozorujeme, že tímto pocitem vyrůstá ve vlastní duši síla – síla, jež se stane *duchovým vjemem*⁴⁵ duševního stavu onoho druhého člověka. V zorném poli vystoupí obraz, který budeme *pociťovat* jako něco zářivého. A tento duchově zářící obraz bude takzvané astrální vtělení pozorovaného duševního stavu žádostivosti. Zase je možné popsat tento obraz asi tak, že řekneme: *pociťujeme* jej jako něco na způsob plamene. Uprostřed bude *pociťován* jako oranžový⁴⁶, na okraji jako červenavě modrý⁴⁷ nebo fialový. Velmi bude záležet na tom, abychom s takovým duchovým vjemem⁴⁸ zacházeli jemně. Učiníme nejlépe, když o tom nebudeme zatím mluvit s nikým, snad kromě svého učitele, máme-li nějakého. Budeme-li se totiž pokoušet popsat takový jev neobratnými slovy, budeme se nejčastěji oddávat zlým klamům. Budeme používat obyčejných slov, jež přece nejsou určena pro takové věci a proto jsou pro ně příliš hrubá a těžkopádná. To bude mít za následek, že náš vlastní pokus, abychom věc oděli do slov, nás svede, abychom do pravých vjemů⁴³ mísili i různé klamné výplody fantazie. Pro žáka okultismu platí důležité pravidlo: Dokaž *mlčet* o svých duchových viděních. Ano, mlč o nich dokonce i před sebou samým. To, co spatříš v duchu, se nepokoušej odít do slov nebo to probádat neobratným rozumem. Oddávej se nezaujatě svému duchovému vnímání⁴⁸ a neruš je tím, že o něm budeš mnoho přemýšlet. Neboť musíš uvážít, že

tvé přemýšlení zpočátku vůbec nebude s to držet krok s tvým zřením. Toto přemýšlení sis získal ve svém dosavadním životě, omezeném pouze na svět fyzických smyslů; a co si získáváš nyní, to přesahuje jejich okruh. Nepokoušej se tedy přikládat na to, co je nové a vyšší, své staré měřítko. Jenom člověk, který už má určitou jistotu, co se týká vnitřních zkušeností, může o nich i mluvit, aby tak dával podněty druhým lidem.

K cvičení, jež jsme popsali, může přistoupit ještě cvičení doplňující. Pozorujeme opět týmž způsobem, jak se dostalo určitému člověku uspokojení nějakého přání, jak se mu splnilo nějaké očekávání. Jestliže přitom dodržíme stejná pravidla a zachováme si potřebnou opatrnost, jak jsme se o tom zmínili v předchozím případě, dospějeme i tady k duchovému vjemu⁴⁹. Opět zpozorujeme duchový útvar připomínající plamen; uprostřed jej budeme pocítovat jako žlutý, okraj útvaru pak jako zelenavý.

Snadno může člověk takovým pozorováním druhých lidí učinit morální chybu: může se stát bezcitný⁵⁰. Aby k tomu nedošlo, o to právě je třeba usilovat všemi myslitelnými prostředky. Jestliže takto pozorujeme, pak už bychom měli stát rozhodně na výši, na níž se člověku stalo naprostou jistotou, že *myšlenky* jsou ve světě něčím skutečným. Tady už si člověk nesmí dovolit *myslit* o druhém člověku tak, aby se jeho myšlenky přičily tomu, mít nejvyšší úctu k lidské důstojnosti a lidské svobodě. Myšlenka, že by člověk mohl být pro nás pouze objektem pozorování, nás nesmí naplňovat ani na okamžik. Ruku v ruce s každým okultním pozorováním lidské přirozenosti musí sebevýchova směřovat k tomu, abychom si neomezeně vážili sebeuplatnění⁵¹ každého člověka a považovali to, co přebývá v lidském nitru, za něco svatého, čeho nemáme právo se dotýkat – a to ani v myšlenkách nebo pocitech. Musí nás naplňovat pocit posvátného ostychu před vším, co je lidské, i tehdy, když na to myslíme jenom ve vzpomínce.

Zatím necht' jsou zde uvedeny jenom tyto dva příklady, aby ukázaly, jakým způsobem člověk proniká k získání osvícení o lidské přirozenosti. Mohou však alespoň ukázat cestu, na níž je třeba vstoupit. Kdo nalezne potřebné vnitřní ticho a klid, jež patří k takovému pozorování, ten už tím zakusí velkou duševní proměnu. To se brzo projeví dokonce i tím, že mu vnitřní obohacení, jehož se mu tak dostane, dodá jistotu a klid i v jeho vnějším chování. A toto proměněné vnější chování zapůsobí zase zpětně na jeho duši. A tak si bude pomáhat dále. Najde prostředky i cesty, aby objevoval stále více z oné části lidské bytosti, jež je skryta vnějším smyslům; a bude pak i dostatečně zralý, aby nahlédl do tajuplných souvislostí mezi lidskou přirozeností a vším ostatním, co se ještě vyskytuje ve vesmíru. – Na této cestě se člověk blíží stále více okamžiku, kdy bude moci vykonat první kroky *zasvěcení*. Než k tomu však bude moci dojít, bude třeba ještě jednoho. Je to něco, čehož nutnost okultní žák snad zatím pochopí ze všeho nejméně. Později však porozumí.

Co si totiž ten, kdo má přijmout zasvěcení, musí přinášet s sebou, to je v jistém smyslu vypěstovaná *odvaha* a *nebojácnost*. Okultní žák musí přímo vyhledávat příležitosti, jimiž je možné tyto ctnosti rozvíjet. V okultním školení by měly být vychovávány zcela systematicky. Ale i sám život je zejména v tomto směru dobrou okultní školou; dokonce snad nejlepší. Dívat se klidně do očí hrozícímu nebezpečí, chtít bez váhání překonávat obtíže, to je něco, co musí žák okultismu umět. Musí se například tvářit v tvář nebezpečí ihned vzchopit k pocitu: můj strach mi není v žádném směru nic platný; nesmím jej vůbec mít; musím myslet jedině na to, co je třeba činit. A musí dospět tak daleko, že při příležitostech, kdy býval bojácný, se už pro něho – aspoň v nejnvnitřnějším cítění jako takovém – stane něčím nemožným, aby „dostal strach“, aby „ztratil odvahu“. Sebevýchovou v tomto směru totiž v sobě člověk rozvíjí docela určité síly, které potřebuje, má-li být zasvěcen do vyšších tajemství. Tak jako fyzický člověk potřebuje nervovou sílu, aby mohl používat své fyzické smysly, tak potřebuje duševní člověk onu sílu, která se vyvíjí

jenom v odvážných a nebojácných povahách. Kdo proniká k vyšším tajemstvím, vidí totiž věci, které obyčejnému člověku zůstávají skryty díky tomu, že ho klamou smysly. Neboť i když fyzické smysly nedopouštějí, abychom spatřili vyšší pravdu, jsou z nich právě tím i dobrodinci člověka. Tím, že vnímá svět prostřednictvím smyslů, skrývají se pro něho věci, které by ho nepřipraveného musely nezměrně ohromit, jejichž pohled by nedokázal snést. Na tento pohled se musí žák vyššího poznání vnitřně připravit. Ztrácí jisté opory ve vnějším světě, za něž vděčil právě okolnosti, že byl obestřen klamem. Je tomu skutečně a do písmene tak, jako kdybychom někoho upozornili na nebezpečí, v němž se nacházel už dlouho, o němž ale nic nevěděl. Předtím strach neměl: ale teď, když o něm ví, ho najednou přepadne strach, ačkoli nebezpečí se jeho věděním nezvětšilo.

Ve světě působí síly ničivé a síly budující; osudem vnějších bytostí je vznik a zánik. Vědoucí má nahlédnout do působení těchto sil, do chodu osudu. Závoj, který se v obyčejném životě rozprostírá před duchovými očima, má být odstraněn. Člověk sám je však vpjat, vetkán do těchto sil, do tohoto osudu. I v jeho vlastní přirozenosti jsou síly ničivé a budující. Stejně nezastřeně, jako před vidoucí oko vědoucího předstupují ostatní věci, zjevuje mu i vlastní duše sama sebe. Tváří v tvář takovému sebepoznání nesmí žák okultismu ztratit sílu. A ta mu nebude chybět jenom tehdy, bude-li si jí přinášet nadbytek. Aby tomu tak bylo, musí se učit zachovávat za obtížných životních poměrů vnitřní klid a jistotu; musí v sobě vypěstovat silnou důvěru v dobré možnosti života. Musí se připravit na to, že už ho nepovedou všemožné vnitřní popudy, které ho vedly až doposud. Vždyť dospěje nutně k pochopení, že doposud činil a myslel mnohé jenom proto, že žil v nevědomosti. Důvody toho druhu, jaké měl doposud, odpadnou. Mnohé činil z ješitnosti; nyní spatří, jak nevýslovně bezcenná je pro vidoucího jakákoli ješitnost. Mnohé činil z touhy po majetku; nyní si uvědomí, jak ničivá je jakákoli touha po majetku. Bude muset v sobě rozvinout úplně nové popudy k jednání a myšlení. A právě k tomu patří odvaha a nebojácnost.

Jde především o to, aby žák vyššího poznání pěstoval tuto odvahu a tuto nebojácnost přímo v nejhlubším nitru svého myšlenkového života. Musí se naučit, aby nepropadal malomyslnosti, když zakusí neúspěch. Musí být schopen myšlenky: „Chci zapomenout, že se mi ta věc už zase nepodařila, a pokusit se znovu, jako by se nebylo nic stalo.“ Tak se probouje až k přesvědčení, že ony zdroje sil ve světě, z nichž může čerpat, jsou nevyčerpatelné. Stále znovu bude usilovat o ducha, jenž ho pozvedne a ponese, byť jeho pozemská bytost prokázala sebečastěji svou nemohoucnost a slabost. Musí být schopen se v životě dívat do budoucnosti a nedat se v tomto úsilí rušit žádnou zkušeností z minula. – Má-li člověk vyličené vlastnosti až do jistého stupně, pak je zralý, aby se dozvěděl *pravá jména* věcí, která jsou klíčem k vyššímu věděni. Neboť *zasvěcení* spočívá v tom, že se člověk naučí nazývat věci světa těmi jmény, která jim náleží v duchu jejich božského původu. V těchto jménech jsou uložena tajemství věcí. Zasvěcenci mluví jinou řečí než nezasvěcení, protože oslovují bytosti jménem, jímž byly bytosti samy utvořeny. – Pokud je možné mluvit o zasvěcení jako takovém (o iniciaci), učiníme tak v příští kapitole.

Zasvěcení

Zasvěcení je v okultním školení nejvyšším stupněm, o němž je formou knižního sdělení ještě možné podat obecně srozumitelné *názny*. Jakákoli sdělení o něčem, co leží výše, jsou těžko srozumitelná. Ale i k tomuto vyššímu nalezne cestu každý, kdo pronikl přípravou, osvícením a zasvěcením pro nižší tajemství.

Vědomosti a schopnosti, jichž se člověku dostává zasvěcením, mohl by bez něho získat teprve ve velmi vzdálené budoucnosti – po mnoha vtěleních – úplně jinou cestou a v úplně jiné formě. Kdo je dnes zasvěcován, dozví se a prožije něco, co by se jinak dozvěděl a prožil mnohem později, za úplně jiných poměrů.

Ze skrytých tajemství existence může člověk doopravdy zvědět jenom tolik, kolik odpovídá stupni jeho zralosti. Jenom proto se na cestě k vyšším stupňům vědění a konání vyskytují překážky. Člověk nemá používat pušku dříve, než si získá dostatečnou zkušenost, aby jejím použitím nezpůsobil neštěstí. – Kdyby dnes někdo přijal jen tak, beze všeho, zasvěcení, chyběla by mu zkušenost, kterou ještě získá vtělením v budoucnosti, než se mu dostane příslušných tajemství v průběhu jeho dalšího vývoje. Proto je nutné, aby tyto zkušenosti byly u brány zasvěcení nahrazeny něčím jiným. První kroky na vnitřní cestě, jimiž nyní prochází kandidát zasvěcení, jsou proto míněny jako náhrada za budoucí zkušenosti. To jsou ony takzvané „zkoušky“, jimiž musí projít a jež se dostávají jako zákonitý důsledek v jeho duševním životě, jestliže správně pokračuje ve cvičeních vyličených v předešlých kapitolách.

O těchto zkouškách se také, jak je známo, často mluví v knihách. Je však jen a jen přirozené, že se takovými zmínkami zpravidla vyvolávají úplně mylné představy o jejich povaze. Neboť ten, kdo neprošel přípravou a osvícením, nezakusil nikdy nic z těchto zkoušek. Nemůže je tedy také věcně popisovat.

Okultnímu žáku, usilujícímu o zasvěcení, musí se projevit⁵² jisté věci a skutečnosti, přináležející vyšším světům. Vidět a slyšet je však může jenom v tom případě, pokud je s to pociťovat duchové vjemy – jako tvary, barvy, tóny atd. – o nichž jsme hovořili v kapitolách o „přípravě“ a „osvícení“.

První „zkouška“ spočívá v tom, že kandidát získá pravdivější *názor*⁵³ na tělesné vlastnosti neživých těles, pak i rostlin, zvířat a člověka, než jaký má průměrný člověk. Tím však není míněno to, co dnes nazýváme vědeckým poznáním. Neboť nejde o vědu, nýbrž o schopnost nazírání ve smyslu duchového *vnímání*⁵⁴. – Zpravidla probíhá tento děj tak, že kandidát postupně poznává, jak se projevují přírodní předměty a živé bytosti duchovému sluchu a duchovému zraku. V jistém smyslu se pak tyto věci objevují před pozorovatelem nezahalené – obnažené. Vlastnosti, jež zde kandidát slyší a vidí, jsou utajené před smyslovým sluchem a před smyslovým zrakem. Pro toto smyslové vnímání jako by je obestíral závoj. Že pro toho, kdo vstoupil na cestu zasvěcení, tento závoj odpadá, je způsobeno dějem, který se obvykle označuje za „duchovní spalování“. Proto se tato první zkouška nazývá „ohněná zkouška“ nebo „zkouška ohněm“.

Pro mnohé lidi je už sám obvyčejný život více méně neuvědomělým procesem zasvěcení ve smyslu zkoušky ohněm. Jsou to lidé, kteří procházejí bohatými zkušenostmi takového druhu, že jejich sebedůvěra, odvaha a vytrvalost zdravým způsobem vzrůstají a že se učí snášet utrpení, zklamání i nezdary v tom, co podnikají, s duševní velikostí a zejména s klidem a nezlomnou silou. Kdo prošel zkušenostmi tohoto druhu, je už často, aniž o tom zřetelně ví, zasvěcencem; a stačí pak jenom nepatrný podnět, aby mu otevřel duchový sluch a zrak, takže se stane jasnozřivým. Je nutno mít na paměti: při skutečné „zkoušce ohněm“ nejde o to, uspokojit kandidátovu zvědavost. Jistě, seznamuje se s mimořádnými skutečnostmi, o nichž jiní lidé nemají

ani ponětí. Ale toto seznámení není cílem, nýbrž pouze prostředkem k cíli. Cílem však je, aby si poznáním vyšších světů vydobyl větší a pravdivější sebedůvěru, vyšší odvahu a docela jinou duševní velikost a vytrvalost, než je zpravidla možné získat v oblasti nižšího světa.

Po „zkoušce ohněm“ se může každý kandidát ještě vrátit. Bude pak pokračovat ve svém životě posílen fyzicky i duševně a v zasvěcení bude patrně pokračovat až v příštím vtělení. V současné inkarnaci však bude užitečnějším členem lidské společnosti, než předtím. Ať se dostane do jakékoli situace, jeho pevnost, jeho rozhled, jeho příznivý vliv na lidi v jeho okolí, jeho rozhodnost budou větší než předtím.

Chce-li kandidát po dokonání „zkoušky ohněm“ pokračovat v okultním školení, bude třeba, aby mu byl nyní odhalen určitý systém písma; takových systémů se všeobecně užívá při okultním školení. Jimi se zjevují vlastní okultní nauky. Neboť to, co je ve věcech opravdu „skryto“ (co je v nich okultní), nemůže být ani přímo vysloveno slovy obyčejné řeči, ani není možné to zapsat systémy obyčejného písma. Kdo se učil u zasvěcenců, *překládají* nauky tajné vědy do obyčejné řeči, jak to jde. Okultní písmo se duši zjevuje, když si osvojila duchovou vnímavost. Neboť je trvale zapsáno v duchovém světě. Člověk se s ním neseznamuje tak, jako se učí číst umělé písmo. Nýbrž děje se to tím, že roste věcným způsobem vstřícné jasnozřivému poznání a během tohoto růstu se – jako schopnost duše – vyvíjí síla pociťující potřebu dešifrovat děje a bytosti, vyskytující se v duchovém světě, jakožto znaky písma. Mohlo by se stát, že u někoho tato síla a spolu s ní prožitek příslušné „zkoušky“ procitnou jakoby samy od sebe s postupujícím duševním vývojem. Ale bezpečněji dospějeme k cíli, jestliže budeme dbát pokynů zkušených duchových badatelů, kteří mají sběhlost v dešifrování okultního písma.

Znaky okultního písma nejsou vymyšleny libovolně, nýbrž odpovídají silám působícím ve světě. Těmito znaky si člověk osvojuje mluvu věcí. Kandidátovi se brzo ukáže, že znaky, s nimiž se seznamuje, odpovídají figurám, barvám, tónům atd., jež se naučil vnímat během přípravy a osvícení. Ukáže se mu, že všechno, co předcházelo, bylo jenom jako hláskování. Teď teprve začíná ve vyšším světě číst. Všechno, co bylo předtím jenom oddělenou, jednotlivou figurou, tónem, barvou, objevuje se mu ve velké souvislosti. Teď teprve získává pravou jistotu v pozorování vyšších světů. Předtím nemohl nikdy vědět s určitostí, zdali věci, které viděl, byly také viděny správně. A teď teprve může mezi kandidátem a zasvěcencem docházet k pravidelné a uspořádané komunikaci⁵⁵ v oblastech vyššího vědění. Neboť ať už se společenství zasvěcence s jiným člověkem utváří v obyčejném životě tak nebo onak, o vyšším vědění v *bezprostřední podobě* může zasvěcenec něco sdělit jenom zmíněnou znakovou řečí.

Touto řečí se okultní žák také seznamuje s určitými pravidly, jak si v životě počínat. Poznává určité povinnosti, o nichž předtím nic nevěděl. A když se seznámil s těmito pravidly, může vykonávat věci, jež mají význam, jaký nikdy nemohou mít činy nezasvěceného. Jeho činy jsou podněcovány z vyšších světů. Pokynům pro takové skutky je možné porozumět jenom v naznačeném písmu.

Je však třeba zdůraznit, že jsou i lidé, kteří jsou s to konat takové skutky *nevědomky*, ačkoli neprošli okultním školením. Takoví „pomocníci světa a lidstva“ krácejí životem a přitom šíří kolem sebe požehnání a konají dobro. Z příčin, jež na tomto místě není třeba objasňovat, jim byly propůjčeny dary, jež se zdají nadpřirozené. Co je odlišuje od okultního žáka, je výhradně to, že žák jedná *vědomě*, s plným průhledem do celé souvislosti. Vydobývá si školením, co oněm bylo ve prospěch světa darováno vyššími mocnostmi. Lidi Bohem omilostněné je možné upřímně ctít; ale nebylo by správné považovat proto práci školení za zbytečnou.

Když se okultní žák naučil zmíněnému znakovému písmu, pak pro něho začíná další „zkouška“. Tou se má prokázat, zdali je s to se pohybovat ve vyšším světě svobodně a s jistotou.

V obyčejném životě podněcují člověka k činnosti popudy zvnějšku. Koná tu nebo onu práci, protože mu poměry ukládají ty nebo ony povinnosti. – Snad ani není třeba se zmiňovat, že okultní žák nesmí zameškat žádnou ze svých povinností v obyčejném životě, *protože žije ve vyšších světech. Žádná povinnost ve vyšším světě nemůže někoho nutit, aby zanedbal jedinou ze svých povinností v obyčejném světě.* Otec rodiny zůstane stejně dobrým otcem, matka stejně dobrou matkou, úředník zůstane stejně dobrým úředníkem, stejně tak voják nebo někdo jiný, stanou-li se žáky okultismu. Naopak: všechny vlastnosti, které činí člověka v životě zdatným, stupňují se u žáka okultismu v míře, o níž si někdo nezasvěcený nemůže ani utvořit představu. A pokud se to snad nezasvěcenému člověku občas tak nejeví, má to svoji příčinu v tom, že není vždycky schopen zasvěcence správně posuzovat. Co zasvěcenec koná, není někdy pro druhého hned průhledné. Ale i to, jak jsme řekli, lze pozorovat jenom ve zvláštních případech.

Pro toho, kdo dospěje na uvedený stupeň zasvěcení, se objevují povinnosti, pro něž se nevyskytuje žádný *vnější* popud. Nepodněcují ho v těchto záležitostech vnější poměry, nýbrž jenom ona pravidla, která se mu zjevují ve „skryté řeči“. Je nyní na něm, aby ukázal ve druhé „zkoušce“, že jedná právě tak bezpečně a pevně, je-li veden takovýmto pravidlem, jako vykonává například úředník povinnosti, jež mu byly uloženy. Za tím účelem dovede okultní školení kandidáta k tomu, že pocítí, že je postaven před určitý úkol. Má vykonat jistý čin jako důsledek vjemů, které má na základě toho, čemu se naučil na stupni přípravy a osvícení. A co má vykonat, to musí poznat z charakterizovaného písma, jež si osvojil. Poznává-li svou povinnost a zachová-li se správně, pak obstál ve zkoušce. Figury, barvy a tóny, jež vnímá svým duchovým sluchem a zrakem, se jeho zásahem změní; podle této změny se pozná jeho úspěch. V předpisech⁵⁶ okultního školení se udává docela přesně, jak tyto figury atd. po zásahu vypadají, jak se jeví okultnímu vnímání⁵⁷. A kandidát musí vědět, jak může vyvolat takovou změnu. – Tato zkouška se označuje jako „vodní zkouška“ nebo „zkouška vodou“, protože při činnosti v těchto vyšších oblastech člověku chybí opora vnějších poměrů tak, jako chybí opora při pohybu ve vodě, na jejíž dno nedosáhneme. Děj se musí opakovat tak často, dokud kandidát nezíská naprostou jistotu.

Také u této zkoušky jde o získání jisté vlastnosti; a zkušenostmi ve vyšším světě může člověk tuto vlastnost vypěstovat v krátké době do tak vysokého stupně, že při obyčejném postupu vývoje by patrně musel projít mnoha inkarnacemi, aby ho dosáhl. Záleží na následujícím: aby vyvolal udanou změnu ve vyšší oblasti jsoucna, smí se kandidát řídit pouze tím, co mu vyplyne z jeho vyššího vnímání a z jeho četby skrytého písma. Kdyby do svého konání vnášel cokoli ze svých přání, názorů atd., kdyby jenom na okamžik nesledoval zákony, jejichž správnost poznal, nýbrž svou libovůli, pak by se stalo něco docela jiného, než se má stát. V takovém případě by kandidát ihned ztratil cíl svého jednání a dostal by se do zmatku. – A tak má člověk během této zkoušky v nejhojnější míře příležitost, aby pěstoval a zdokonaloval své *sebeovládání*. A na tom záleží. Zase mohou proto v této zkoušce snáze obstát ti, kteří před zasvěcením prošli životem, jež je podněcoval k sebeovládání. Kdo si získal schopnost následovat vznešené zásady a ideály a obětovat jim osobní rozmar a libovůli, kdo si zvykl plnit povinnost pokaždé i tam, kde ho sklony a sympatie chtějí až příliš rády od této povinnosti odvést, ten je už uprostřed obyčejného života *nevědomky* zasvěcencem. A postačí docela málo, aby obstál ve vylíčené zkoušce. Dokonce je třeba říci, že jistý stupeň zasvěcení, získaný už *nevědomky* v životě, bude zpravidla nepochybně nutný k tomu, aby někdo prošel úspěšně druhou zkouškou. Neboť jako je pro mnoho lidí, kteří se v mládí nenaučili správně psát, těžké, aby to dohnali, když už jednou dosáhli plné životní zralosti, tak je těžké vypěstovat v sobě při pohledu do vyšších světů nutný stupeň sebeovládání jestliže si člověk jistý stupeň *sebeovládání* neosvojil už ve všedním životě. Věci ve fyzickém světě se nezmění, ať si přejeme, ať si žádáme cokoli, ať máme jakékoli sklony. Ve

vyšších světech však naše přání, žádosti a sklony mají *účinek na věci*. Chceme-li tam určitým způsobem na věci působit, musíme se mít cele v moci, musíme se řídit výhradně správnými pravidly, aniž bychom se podrobovali jakékoli libovůli.

Vlastností člověka, o kterou na tomto stupni zasvěcení jde především, je naprosto zdravá a *bezpečná soudnost*. Na její vypěstování je třeba dbát už na všech dřívějších stupních; na tom se nyní musí prokázat, zdali ji kandidát dovede používat tak, aby bylo zřejmé, že se hodí pro pravou stezku poznání. Dále se může dostat jenom tehdy, když dovede rozlišovat mezi iluzemi, nepodloženými výtvory fantazie, pověrou a všemi druhy vnucujících se klamů na jedné straně a pravou skutečností na druhé. Na vyšších stupních jsoucná je to zpočátku těžší než na nižších. Vůči věcem, o které tu jde, musí zmizet každý předsudek, každý vžitý oblíbený názor; jediné a pouze *pravda* musí být vodítkem. Kandidát musí být naprosto ochoten vzdát se ihned myšlenky, názoru, náklonnosti, jestliže si to žádá logické myšlení. Jistotu ve vyšších světech můžeme získat jenom tehdy, když nikdy nebudeme šetřit vlastní názor.

Lidé, jejichž myšlení má sklon k fantazírování, k pověrám, nemohou docílit pokroků na okultní stezce. Žák okultismu si má přece vydobýt vzácné bohatství. Všechny *pochybnosti* o vyšších světech mu mají být odňaty. Vyšší světy se mají odhalit před jeho pohledem ve svých zákonitostech. Avšak nemůže si vydobýt toto bohatství, dokud by ho mohlo zmást něco, co ho vnitřně oslňuje a chce ho obloudit. Bylo by pro něho zlé, kdyby jeho fantazie, jeho předsudky mohly ovládnout jeho rozum. Snílci a fantastové jsou pro okultní stezku právě tak nevhodní jako osoby pověřivé. Není ani možné to všechno dostatečně zdůraznit. Neboť v snílkovství, fantazírování a pověrách číhají nejhroší nepřátelé na cestě k poznatkům o vyšších světech. Ale nikdo ať se proto nedomnívá, že žák vyššího poznání snad přijde o poezii života, o schopnost nadšení, protože nad branou vedoucí ke druhé zkoušce zasvěcení stojí slova: „Všechny předsudky musí od tebe odpadnout“ a protože už nad vstupní branou k první zkoušce musí číst: „Bez zdravého lidského rozumu jsou všechny tvé kroky marné“.

Postoupil-li kandidát tímto způsobem dostatečně daleko, očekává ho třetí „zkouška“. Při ní nepocítí vůbec žádný cíl. Všechno je vloženo do jeho vlastních rukou. Je v situaci, v níž ho nic nepodněcuje k jednání. Musí svou cestu najít jen a jen ze sebe. Věci nebo osoby, jež by ho k něčemu podněcovaly, tu nejsou. Nic a nikdo mu teď nemůže dát sílu, kterou potřebuje, než jenom on sám. Kdyby tuto sílu nenašel sám v sobě, stanul by velmi brzy opět tam, kde stál předtím. Je však třeba říci, že jenom málokterí z těch, kdo obstáli v předchozích zkouškách, zde tuto sílu nenajdou. Buď nepostoupí už předtím, anebo obstojí i tady. Vše, čeho je potřeba, spočívá v tom, abychom rychle získali jasno sami v sobě⁵⁸. Neboť je třeba, abychom zde našli své „vyšší já“ v nejvlastnějším smyslu slova. Musíme se rychle rozhodnout, že ve všech věcech poslechneme vnuknutí ducha. Čas na jakékoli rozvažování, pochyby atd. tady už nemáme. Každá minuta prodlení by jenom dokazovala, že nejsme ještě zralí. Je třeba směle překonat všechno, co nám brání, abychom dbali hlasu ducha. Jde o to, prokázat v této situaci *duchapřítomnost*. A to je také vlastnost, na jejíž dokonalé vypěstování je školení na tomto stupni vývoje zaměřeno. Všechno, co člověka jinak vábí k jednání, ba dokonce k myšlení, tak jak tomu byl člověk dříve zvyklý, je pryč. Nemá-li člověk zůstat nečinný, *nesmí ztratit sám sebe*. Neboť jenom sám v sobě může najít jediný pevný bod, jehož je s to se přidržet. Nikdo, kdo toto zde čte, aniž je důvěrněji obeznámen s věcmi, by neměl pociťovat antipatii proti tomu, že je zde žák odkázán sám na sebe. Neboť pro člověka to znamená nejkrásnější pocit štěstí, když úspěšně projde vyličenou zkouškou.

A neméně než v ostatních případech je i pro tento bod pro mnoho lidí už obyčejný život školou okultního vývoje. Osobám, které dospěly tak daleko, že přistoupí-li k nim znenadání životní úkoly, dovedou se bez váhání, bez dlouhého rozvažování rychle rozhodnout, je život

takovýmto školením. Vhodné situace jsou takové, při nichž úspěšné jednání se stane nemožné tehdy, nezasáhne-li člověk rychle. Kdo je schopen rychlého činu tváří v tvář blížícímu se neštěstí, v situaci, kdy při několika okamžicích zaváhání by se toto neštěstí už událo a kdo učinil z takovéto schopnosti rychlého rozhodování u sebe trvalou vlastnost, získal si nevědomky zralost pro třetí „zkoušku“. Neboť při ní jde o rozvoj bezpodmínečné *duchapřítomnosti*. – V okultních školách ji nazývají „vzdušnou zkouškou“ – protože kandidát se při ní nemůže opřít ani o pevnou půdu vnějších podnětů, ani o to, co vyplývá z barev, tvarů atd., s nimiž se seznámil během přípravy a osvětlení, nýbrž výlučně sám o sebe.

Když žák absolvoval tuto zkoušku, smí vejít do „chrámu vyšších poznatků“. – Co o tom lze dále říci, může být jedině nejskrovnější náznak. – Co musí žák nyní vykonat, to se často vyjadřuje slovy, že musí složit „přísahu“, že „nevyzradí“ nic z okultních nauk. Avšak výrazy „přísaha“ a „vyzradit“ neodpovídají nikterak skutečnosti, a dokonce mohou vyvolat zpočátku mylnou představu. Nejedná se o žádný druh „přísahy“ v běžném smyslu toho slova. Nýbrž člověk získá na tomto stupni svého vývoje jistou *zkušenost*. Naučí se, jak je třeba okultní nauku používat, jak je možné ji uplatňovat ve službách lidstva. Začne teprve doopravdy rozumět světu. Nejde přitom o „zamlčování“ vyšších pravd, nýbrž spíše o správný způsob, o přiměřený takt při jejich zastupování. O čem se tu člověk učí „mlčet“, je něco úplně jiného. Osvojuje si totiž tuto nádhernou vlastnost ve vztahu k mnohému, o čem dříve mluvil, především ke způsobu, jak o tom mluvil. Špatným zasvěcencem by byl ten, kdo by ona tajemství, jež zakusil⁵⁹, nestavěl do služeb světa, v té míře a v tom rozsahu, jak je to jenom možné. Není jiná překážka pro jakékoli sdělení v této oblasti, než pouze neporozumění ze strany někoho, kdo je má přijmout. K libovolným hovorům se ovšem vyšší tajemství nehodí. Ale nikomu, kdo dosáhl vyličeného stupně svého vývoje, není „zakázáno“ něco říci. Žádný jiný člověk ani žádná bytost mu neukládá „přísahu“ toho druhu. Všechno je svěřeno cele jeho vlastní odpovědnosti. Čemu se učí, je, aby v každé situaci dovedl najít, co má činit, úplně sám ze sebe. A „přísaha“ neznamená nic jiného, než že se člověk stal zralý, aby mohl nést takovouto odpovědnost.

Je-li kandidát zralý ve vyličeném smyslu, pak obdrží to, co se obrazně označuje za „nápoj zapomnění“. Dostane se mu totiž zasvěcení do tajemství, jak člověk může působit, aniž by ho nižší paměť ustavičně rušila. Pro zasvěcence je to nezbytné. Neboť musí mít stále plnou důvěru v bezprostřední přítomnost. Musí být s to rozrušit⁶⁰ závoje vzpomínky, které se kolem člověka rozprostírají v každém okamžiku života. Jakmile posuzují něco, s čím se dnes setkávám, podle toho, co jsem prožil včera, podléhám mnohonásobným omylům. Tím ovšem nemá být řečeno, že by člověk měl zapírat zkušenost, kterou v životě získal. Měl by ji mít stále před očima, jak to jenom jde. Ale zasvěcenec musí mít schopnost posuzovat každý nový zážitek z něho samého, dát mu na sebe působit, aniž by ho zabarvovalo cokoli minulého. V každém okamžiku musím být připraven, že mi kterákoli věc nebo bytost přinese úplně nové zjevení. Posuzují-li nové podle starého, podléhám omylu. Vzpomínka na staré zkušenosti mi přinese největší užitek právě tím, že mi dá schopnost *vidět* nové. Kdybych neměl určitou zkušenost, snad bych vůbec *neviděl* určitou vlastnost věci nebo bytosti, s nimiž se setkávám. Avšak zkušenost by měla sloužit právě *k vidění* nového, ne k posuzování nového podle starého. V tomto směru získává zasvěcenec docela určité schopnosti. Odhaluje se mu tím mnoho věcí, jež nezásvěcenému zůstávají skryty.

Druhým „nápojem“, jehož se zasvěcenci dostává, je „nápoj nezapomínání“⁶¹. Jím získává schopnost, že vyšší tajemství zůstávají v jeho duchu stále přítomna. Na to by obyčejná paměť nestačila. Musí se plně sjednotit s vyššími pravdami. Musí nejen vědět, co je v nich obsaženo, ale musí jich používat s naprostou *samozřejmostí* v živém konání, tak jako obyčejný člověk jí a pije. Musí se z nich stát předmět stálého uplatňování⁶², návyk, náklonnost. Není vůbec třeba, aby

o nich v obyčejném smyslu přemýšlel; musí se projevovat jím samým, proudit jím jako životní funkce jeho organismu. Tak ze sebe učiní v duchovním smyslu stále více to, čím ho ve fyzickém smyslu učinila příroda.

Praktická hlediska

Když člověk soustavně pracuje na svých citech, myšlenkách a náladách⁶³ tak, jak to bylo popsáno v kapitolách o přípravě, osvětlení a zasvěcení, podněcuje ve své duši a ve svém duchu obdobné rozčlenění, jaké příroda vytvořila v jeho fyzickém těle. Před touto prací na sobě jsou duše a duch nerozčleněné. Jasnovidce je vnímá jako mlžné spirálovité víry a pocituje je jako matně světélkující útvary, převážně v červenavých a červenavě hnědých⁶⁴ nebo také červenavě žlutých barvách; po absolvování uvedených stupňů vnitřního vývoje začínají duchově zářit jako žlutavě zelené, zelenavě modré⁶⁵ barvy a vykazují pravidelnou stavbu. Člověk dospěje k takové pravidelnosti a tím k vyšším poznatkům, když uvede do svých citů, myšlenek a nálad⁶⁶ takový řád, jaký příroda uvedla do jeho tělesných úkonů, takže může vidět, slyšet, zažívat, dýchat, mluvit atd. Okultní žák se tak postupně učí duši dýchat a vidět atd., duchem slyšet a mluvit atd.

Zde jenom ještě rozvedeme podrobněji několik *praktických* hledisek, jež patří k vyšší duševní a duchovní výchově. Jsou to hlediska, jimiž se může v zásadě řídit každý, aniž by se ohlížel na jiná pravidla a jimiž v okultní vědě může postoupit o kus cesty.

Se zvláštní péčí musí člověk usilovat o rozvoj *trpělivosti*. Každý záchvěv netrpělivosti působí na vyšší schopnosti, jež v něm dřímou, ochromujícím, dokonce i umrtvujícím vlivem. Nežádejme, aby se z dneška na zítřek rozevřely nezměrné průhledy do vyšších světů. Neboť pak zpravidla docela jistě nepřijdou; spokojenost s tím nejmenším, čeho dosáhneme, klid a vyrovnanost, která nelpí na úspěchu, nechť pronikají duši stále více. – Je ovšem pochopitelné, že ten, kdo se učí, očekává netrpělivě výsledky. A přece nedosáhneme ničeho, dokud neovládáme tuto netrpělivost. Není také nic platné, když bojujeme proti této netrpělivosti jenom v obyčejném smyslu slova. Pak bude jenom o to silnější. Budeme pak klamat sami sebe – bude se nám zdát, že jsme trpělivější, ale v hlubině duše se nám netrpělivost usadí jenom o to silněji. Dosáhneme něčeho, jen když se budeme zas a zase sžívat s docela určitou myšlenkou, když se s ní cele sjednotíme. Je to tato myšlenka: „Musím sice učinit všechno pro vývoj své duše a svého ducha; ale budu docela klidně *čekat*, až mne vyšší mocnosti uznají za hodna určitého osvětlení.“ Stane-li se tato myšlenka v nás tak mocnou, že se z ní vytvoří povahová vloha, pak jsme na správné cestě. Tato povahová vloha se potom bude obrážet už v zevním vzezření. Pohled oka se zklidní, pohyby získají jistotu, rozhodnutí určitost, a všechno, čemu se říká nervozita, nás znenáhla opustí. Přicházejí přitom v úvahu zdánlivě nevýznamná, drobná pravidla. Někdo se například dopustí vůči nám urážky. Před svou okultní výchovou obrátíme cit proti tomu, kdo nás urazil. Vzkypí v nás zlost. V okultním žákovi se však při takové příležitosti ihned vynoří myšlenka: „Taková urážka nemění nic na mé hodnotě“; a vykoná pak to, co je třeba proti urážce podniknout, s klidem a vnitřním odstupem, nikoli ze zlosti. Nejde přirozeně o to, že bychom snad měli prostě přijmout pasívně každou urážku, nýbrž o to, abychom urážku své vlastní osoby snášeli se stejným klidem a jistotou, jako kdyby se vztahovala na někoho jiného. – Stále je třeba mít na paměti, že okultní školení se neuskutečňuje hrubými vnějšími procesy, nýbrž jemnými, tichými proměnami citového a myšlenkového života.

Trpělivost přitahuje poklady vyššího vědění. Netrpělivost na ně působí odpudivě. V chvatu a neklidu není možné dosáhnout ničeho ve vyšších oblastech jsoucna. Především musí mlčet *žiznivá touha* a *žádostivost*. To jsou vlastnosti duše, před nimiž se všechno vyšší vědění stahuje plaše zpět. Byť by všechno vyšší poznání bylo sebe cennější, nesmíme po něm prahnout, má-li k nám přijít. Kdo je chce mít kvůli sobě samému, nezíská je nikdy. A to vyžaduje především, abychom byli v hloubi duše *pravdiví* k sobě samým. Nesmíme si v ničem tvořit o sobě iluze.

Musíme svým vlastním chybám, slabostem a neschopnostem hledět do tváře s vnitřní pravdivostí. – V okamžiku, kdy sám před sebou omlouváš některou svou slabost, položil sis kámen do cesty, jež tě má vést vzhůru. Takové kameny můžeš odstranit jenom tím, že si zjednáš jasno sám o sobě. Je jenom *jediná* cesta k tomu, aby člověk odložil své chyby a slabosti, a to je: správně je poznat. Všechno dříme v lidské duši a může být probuzeno. I svůj rozum a schopnost rozvážně usuzovat⁶⁷ může člověk zlepšit, pokud si s klidem a vnitřním odstupem ujasní, proč je v těchto věcech slabý. Takové sebepoznání je přirozeně obtížné, neboť pokušení, abychom se klamali sami o sobě, je nezměrně veliké. Kdo si zvykne na pravdu vůči sobě samému, otvírá si brány k vyššímu poznání.

U žáka okultismu musí zmizet jakýkoli druh zvědavosti. Nakolik to jen dokáže, musí si odvyknout otázky o věcech, které chce vědět jenom pro uspokojení své osobní touhy po vědění. Necht' se táže jenom na to, co mu může posloužit ke zdokonalení jeho bytosti ve službách vývoje. Přitom by v něm neměla být nijak ochromována radost, oddanost vůči vědění. Všemu, co slouží takovému cíli, by měl zbožně naslouchat a vyhledávat každou příležitost ke zbožnému naslouchání.

Pro okultní vývoj je zvlášť důležité, aby se žák vychovával, pokud jde o způsob, jak v něm žijí a jak se v něm uplatňují jeho *přání*. Ne že by se měl všech přání zbavovat. Neboť vše, čeho chceme dosáhnout, bychom si jistě měli i přát. A přání se vždycky splní, když za ním bude stát určitá zvláštní síla. Je to síla, jež pramení ze správného *poznání*. „Nedovolit si žádné přání, dokud v určité oblasti nepoznáme, co je správné“, tak zní jedno ze zlatých pravidel pro okultního žáka. Mudrc se nejprve obeznámí se zákony světa, pak se jeho přání stávají silami, které se uskuteční. – Uvedeme příklad, který to ozřejmí. Jistě si mnozí přejí, aby se dozvěděli z vlastního náhledu něco o svém životě před zrozením. Takové přání je naprosto bezúčelné a nemá naději na výsledek, pokud si dotyčný duchovním studiem neosvojil *poznání* zákonů – a to v jejich nejjemnějším, nejjintimnějším charakteru – o podstatě věčna. Jestliže si však toto poznání vskutku získal, a chce-li potom postoupit dále, uskuteční to svým zušlechtěným, očištěným přáním.

Také nic nepomůže, budeme-li říkat: Ano, vždyť já chci právě spatřit svůj předchozí život a k tomu účelu se přece chci učit. Člověk musí být naopak schopen vzdát se cele tohoto přání, cele je vyloučit ze své bytosti a učit se zcela bez tohoto záměru. Musí bez uvedeného záměru rozvíjet svou radost, svou oddanost vůči tomu, čemu se naučí. Neboť jenom tím se zároveň naučí mít příslušná přání v takové podobě, aby mohlo přivodit své splnění.

Podlehnu-li *hněvu* nebo *zlosti*, buduji kolem sebe v duševním světě hradbu a síly, které by měly utvářet můj duševní zrak, nemohou ke mně přistoupit. Zlobí-li mě například někdo, vysílá do duševního světa jistý proud. Tento duševní proud nemohu spatřit tak dlouho, pokud jsem ještě sám schopen se zlobit. Má zlost mi jej zakrývá. Na druhé straně si ovšem nesmím představovat, že budu mít ihned nějaká duševní (astrální) zjevení, přestanu-li se zlobit. Neboť k tomu je potřebí, aby se nejprve ve mně vyvinul duševní zrak. Vloha pro takový zrak spočívá v každém člověku. Duševní zrak však nemůže působit, dokud je člověk schopen se zlobit. Ale člověk ho také ještě nemá ihned, jestliže se mu podařilo trochu překonat náchylnost k zlosti. Je třeba pokračovat v jejím překonávání a pokračovat v něm trpělivě stále zase; pak jednoho dne zpozorujeme, že se tento duševní zrak vyvinul. Zlost není ovšem to jediné, co musíme k tomu cíli u sebe překonat. Mnozí upadnou do netrpělivosti nebo do pochyb, protože po léta zápasili s některými vlastnostmi duše a přece se nedostavuje jasnozřivost. Patrně v sobě sice vypěstovali některé vlastnosti, ale jiné nechali tím více přebujet. Dar jasnozřivosti se dostaví teprve tehdy, když jsou potlačeny všechny vlastnosti, které brání vývoji příslušných dřímajících schopností. Je pravda, že začátky vyššího zření (nebo slyšení) se dostavují už dříve; ale to jsou jemné rostlinky,

kteří jsou vystaveny všem možným omylům a které také snadno odumírají, pokud je člověk pečlivě dále nechrání a neopatruje.

K vlastnostem, proti nimž člověk musí bojovat právě tak jako proti hněvu a zlosti, patří například bázlivost, pověřivost a náchylnost k předsudkům, ješitnost a ctižádost, zvědavost a touha sdělovat věci zbytečně druhým, rozdílný postoj k lidem podle vnějších znaků hodnosti, pohlaví, kmenové příslušnosti atd. V naší době většina lidí těžko chápe, že potírání takových vlastností má něco společného se zvyšováním schopnosti k poznávání. Ale každý duchový vědec ví, že na takových věcech záleží mnohem více než na zvyšování inteligence a konání nepřírodných cvičení. Zvláště snadno může vzniknout nedorozumění o těchto otázkách, když si někteří budou myslet, že by se měli vychovávat ke ztřeštěné odvaze, protože je třeba nebýt bázlivý, že by se měli uzavírat před rozdíly mezi lidmi, protože je třeba bojovat proti předsudkům stavovským, rasovým atd. Naopak: když už nejsme v zajetí předsudků, učíme se teprve správně poznávat. Už v obyčejném smyslu je správné, že mi strach před nějakým jevem brání, abych jej jasně posoudil, že mi rasový předsudek brání, abych nahlédl do duše druhého člověka. Tento obyčejný smysl musí žák okultního poznání v sobě rozvinout do velké jemnosti a ostrosti.

Balvan do cesty okultní výchovy vrhá člověku i všechno to, co řekne, aniž to v myšlenkách důkladně očistil. Přitom se musí uplatnit i něco, co tady můžeme objasnit jenom příkladem. Řekne-li mi například někdo něco a já mu mám odpovédět, musím se snažit, abych dbal mínění, citu, ba i předsudku onoho druhého více než toho, co mohu v tomto okamžiku sám říci k věci, o níž jde. Tím je naznačena jemná výchova taktu, jíž se okultní žák musí pečlivě věnovat. Musí si osvojit úsudek o tom, do jaké míry má pro druhého význam, postaví-li proti jeho názoru názor svůj. Ne že by proto neměl svůj názor pronést. O tom nemůže být řeč ani v nejmenším. Ale měl by naslouchat druhému tak přesně, jak mu to je vůbec možné, a z toho, co slyšel, vytvořit podobu své vlastní odpovědi. Pokaždé znova se v takovém případě vynoří v okultním žákovi určitá myšlenka; a je na dobré cestě, když v něm tato myšlenka žije takovým způsobem, že se z ní už stala vloha jeho povahy. Je to tato myšlenka: „Nezáleží na tom, že mám jiný názor než někdo druhý, nýbrž na tom, že onen druhý najde to, co je správné, vlastní silou, jestliže já k tomu něčím přispěji.“ Takové a podobné myšlenky způsobí, že povaha okultního žáka i způsob, jak jedná, se obestrou všudypřítomnou *mírností*, jež je jedním z hlavních prostředků veškerého okultního školení. *Tvrdom* zaplašuje z tvého okolí duševní útvary, jež by měly probudit tvůj duševní zrak; *mírnost* ti odstraňuje překážky a otvírá tvá ústrojí.

A spolu s mírností se brzo vytvoří ještě jiný rys v duši: klidná, *pozorná vnímavost* pro všechny jemnosti duševního života v okolí, při naprosté *mlčenlivosti* vlastních duševních hnutí. A dospěl-li člověk k tomuto, pak duševní záchvěvy v jeho okolí na něho začínají působit tak, že jeho vlastní duše jimi roste a v růstu se člení, tak jako se rostlina rozvíjí ve slunečním světle. Mírnost a mlčenlivost v pravé trpělivosti otvírají duši duševnímu světu, ducha duchovému světu. – „Setrvej v klidu a uzavřenosti, uzavři své smysly pro to, co ti tlumočily před tvým okultním školením, ukonči pohyb všech myšlenek, jež se v tobě vlnily sem a tam na základě tvých předchozích zvyků, buď ve svém nitru úplně tichý a mlčenlivý a čekej v trpělivosti; potom ti vyšší světy začnou vytvářet duševní zrak a duchovní sluch. Nesmíš očekávat, že budeš hned vidět a slyšet v duševním a duchovém světě. Neboť co konáš, to pouze přispívá k tomu, aby se formovaly tvé vyšší smysly. Duševně vidět a duchově slyšet však budeš teprve tehdy, až budeš mít tyto smysly. Jestliže jsi chvíli takto setrval v klidu a uzavřenosti, věnuj se zase svým obvyklým denním záležitostem, ale nejdříve si ještě vryj hluboko do duše myšlenku: jednoho dne mi vzejde to, co mi má vzejít, až budu pro to zralý. A přísně se varuj toho, abys chtěl k sobě přitáhnout svévolně něco ze sféry vyšších mocností.“ To jsou pokyny, jež každý žák okultismu dostává od svého učitele na počátku cesty. Dbá-li jich, zdokonaluje se. Nedbá-li jich, pak je

všechna práce marná. Ale obtížné jsou jenom pro někoho, kdo nemá trpělivost a vytrvalost⁶⁸. Není jiných překážek kromě těch, které si staví do cesty *každý sám* a jimž se také každý může vyhnout, pokud skutečně chce. Je třeba toto zdůrazňovat stále znova, protože mnozí si tvoří naprosto chybnou představu o obtížích okultní stezky. V jistém smyslu je lehčí překročit první stupně této stezky, než se vypořádat bez okultního školení s nejnepříjemnějšími obtížemi života. – Kromě toho zde směly být sděleny jenom věci, jež nejsou provázeny žádným druhem nebezpečí pro tělesné nebo duševní zdraví. Jsou jistě i jiné cesty, které vedou rychleji k cíli; s těmi však to, co zde máme na mysli, nemá nic společného, protože mohou mít na člověka jisté účinky, o které se zkušený znalec okultního poznání nesnaží. Protože vždycky znova pronikne na veřejnost něco o takových cestách, je třeba výslovně varovat před jejich použitím. Z důvodů, jimž může porozumět jenom zasvěcenec, nemohou být *tyto* cesty nikdy veřejně sdělovány tak, aby tím vysvětlila jejich pravá podoba. A zlomky, které se tu a tam objeví, nemohou vést ke zdárným výsledkům, zato však k podkopání zdraví, štěstí a duševního míru. Kdo se nechce svěřovat zcela temným mocnostem, o jejichž pravé podstatě a původu nemůže nic vědět, ten nechť se varuje, aby se zabýval takovými věcmi.

Ještě je možné říci několik slov o prostředí, v němž by měla probíhat okultní cvičení. I na tom totiž do jisté míry záleží. Ale skoro u každého člověka je tomu jinak. Kdo cvičí v prostředí, jež je prostoupeno jenom sobeckými zájmy, například moderním bojem o život, musí si být vědom, že tyto zájmy nezůstanou bez vlivu na utváření jeho duševních orgánů. Vnitřní zákony těchto orgánů jsou sice tak silné, že takový vliv nemůže být příliš škodlivý. Jako se z lilie pod vlivem sebenepřiměřenějšího okolí nestane bodlák, tak se ani duševní zrak nemůže přetvořit v něco jiného, než k čemu je určen, i když na něj působí sobecké zájmy moderních měst. Je však za všech okolností dobře, když si žák vyššího poznání čas od času zvolí za své prostředí tichý mír a vnitřní důstojnost i půvab přírody. Obzvláště příznivé jsou okolnosti u toho, kdo může uskutečňovat své okultní školení v zeleni rostlinného světa nebo mezi slunnými horami a tam, kde přebývá milá prostota. To umožňuje růst vnitřních orgánů v harmonii, jaká nikdy nemůže vzniknout v moderním městě. O něco lépe než městský člověk je na tom už ten, komu aspoň v době dětství byla dána možnost, aby vdechoval jedlový vzduch, hleděl na zasněžené vrcholky a pozoroval tichý pohyb lesní zvěře a hmyzu. Avšak nikdo z těch, jimž je uloženo žít ve městě, by neměl opominout, aby svým vznikajícím duševním a duchovým orgánům dodával potravu v podobě inspirovaných nauk duchového bádání. Kdo nemůže sledovat každé jaro den co den zeleň lesů, ten by měl místo toho dodávat svému srdci vznešené nauky Bhagavadgíty, Janova evangelia, Tomáše Kempenského a poznatky duchovní vědy. Je mnoho cest k vrcholu vidoucího poznání; ale je třeba správně volit. – Kdo je znalý okultních skutečností, mohl by o takových cestách povědět leccos, co se nezasvěcenému bude zdát neobyčejně podivné. Někdo může být například velice daleko na okultní stezce. Dalo by se říci, že už mu bezprostředně nadchází otevření duševního zraku a duchovního sluchu; a pak má to štěstí, že podnikne cestu po klidném nebo také po divoce zvlněném moři, a tu se mu uvolní páska z duševních očí: náhle se stane vidoucím. – Jiný je rovněž tak daleko, že tato páska by se už měla jen jen uvolnit; dojde k tomu silným úderem osudu. Na jiného člověka by snad tento úder měl ten vliv, že by ochromil jeho sílu, podkopal jeho energii; okultnímu žákovi se stane podnětem k osvícení. – Třetí vyčkává v trpělivosti; léta tak vytrvale pracoval a čekal, bez zmatelného ovoce. Náhle, zatímco sedí klidně v tiché komůrce, se kolem něho duchovně rozjasní, stěny zmizí, stanou se duševně průhlednými a nový svět se rozprostře před jeho procitlým zrakem a zazní v jeho procitlém duchovním sluchu.

Podmínky pro okultní školení

Nikdo nemůže stanovit libovolně podmínky, na jejichž základě je možné nastoupit okultní školení. Vyplynávají z podstaty okultního vědění. Jako se nemůže malířem stát člověk, který odmítá vzít do ruky štětec, tak nemůže přijmout okultní školení někdo, kdo nechce splnit to, co okultní učitelé udávají jako nezbytné požadavky. V podstatě nemůže učitel vyššího poznání dávat nic než rady. A v tomto smyslu je také třeba chápat všechno, co řekne. Sám prošel přípravnými cestami, vedoucími k poznávání vyšších světů. Ví ze zkušenosti, čeho je třeba. Závisí celem na *svobodné vůli* jednotlivce, zdali se chce ubírat po stejných cestách či ne. Kdyby někdo chtěl žádat, aby mu učitel zprostředkoval okultní školení, aniž by byl ochoten splnit podmínky pro to, pak by se takový požadavek podobal přání: nauč mě malovat, ale nechtěj po mně, abych se dotkl štětce. – Okultní učitel také nemůže nikdy nic poskytnout, nepřichází-li mu vstříc svobodná vůle přijímajícího. Je však třeba zdůraznit, že nestačí, přeje-li si někdo jen všeobecně, aby dosáhl vyššího vědění. Toto přání budou mít přirozeně mnozí. Kdo má *pouze* toto přání a není ochoten vzít při tom v úvahu *zvláštní* podmínky okultního školení, nemůže zatím dosáhnout ničeho. To nechť uváží všichni, kdo si stěžují, že okultní školení je pro ně nesnadné. Kdo nemůže nebo nechce splnit jeho přísné podmínky, ten se *musí* prostě *zatím* okultního školení vzdát. Tyto podmínky jsou sice *přísné*, nikoli však *tvrdé*, neboť jejich splnění nejen má, ale dokonce musí být svobodným činem.

Kdo toto neuváží, tomu mohou požadavky okultního školení snadno připadat jako jakési násilí, páchané na duši nebo na svědomí. Neboť školení přece spočívá v práci⁶⁹ na *vnitřním životě*; učitel musí tedy udílet rady, jež se vztahují na tento vnitřní život. Ale jako násilí nelze chápat něco, u čeho se žádá, aby to vyplynulo ze svobodného rozhodnutí. – Kdyby někdo požadoval od učitele: sděl mi svá tajemství, ale ponech mě při mých obvyklých pocitech, duševních hnutích a představách, pak přece požaduje něco zcela nemožného. Nechce pak nic jiného než ukojit zvědavost, lačnou touhu po vědění. S takovýmto smýšlením nelze ale nikdy dosáhnout vědění o vyšších světech.

Vylíčíme nyní po řadě podmínky, jež platí pro žáka okultismu. Zdůrazníme přitom, že u žádné z těchto podmínek se nepožaduje *úplné* splnění, nýbrž pouze *úsilí* směřující k takovému splnění. Nikdo není s to splnit tyto podmínky *beze zbytku*; ale vydat se na cestu za jejich splněním může každý. Záleží jedině na smýšlení, na vůli vydat se na tuto cestu.

První podmínka je tato: dbejme, abychom podporovali své tělesné i duchovní *zdraví*. Do jaké míry je člověk zdravý, to samozřejmě nezávisí v první řadě na něm. A přece se každý člověk může snažit, aby podporoval své zdraví. Jenom ze zdravého člověka může vzházet zdravé poznání. Okultní školení neodmítne člověka, který není zdravý; musí však požadovat, aby žák měl vůli žít zdravě. – V tom se musí člověk dopracovat největší možné samostatnosti. Dobré rady druhých, které člověk dostává – a to obvykle, aniž by o ně žádal – jsou zpravidla úplně zbytečné. Každý se musí snažit, aby dbal sám na sebe. – Pokud jde o fyzické zdraví, půjde spíše o to, uchránit se škodlivých vlivů, než o cokoli jiného. Abychom splnili své povinnosti, musíme si přece často ukládat věci, jež nejsou našemu zdraví na prospěch. Člověk musí být s to stavět ve správném případě povinnost výše než starost o zdraví. Ale čeho všeho se člověk může zříci při troše dobré vůle! Povinnost musí stát v mnoha případech výše než zdraví, často dokonce výše než život; *požitky nesmí* být pro žáka okultismu nikdy důležitější. Může mu být leda *prostředkem* ke zdraví a k životu. V tomto směru je rozhodně nutné, abychom byli sami vůči sobě úplně poctiví a pravdiví. Nic není platné vést asketický život, pokud takový život tryská z podobných pohnutek

jako jiné požitky. Někdo může mít v odříkání stejné zalíbení jako jiný v pití vína. Ale nemůže si činit naději, že mu takové odříkání nějak prospěje na cestě za vyšším poznáním. – Mnoho lidí svaluje všechno, co jim zdánlivě překáží, aby dělali pokroky tímto směrem, na svou životní situaci. Říkají: „Při svých životních poměrech se nemohu vnitřně vyvíjet.“ Pro mnoho lidí je snad v jiném ohledu žádoucí, aby změnili svou životní situaci; za účelem okultního školení se o to nemusí snažit nikdo. K tomuto cíli není zapotřebí ničeho, než abychom v té situaci, v níž právě jsme, dělali pro své tělesné a duševní zdraví tolik, kolik je možné. Jakákoli práce může sloužit celku lidstva; a je známkou mnohem větší duševní velikosti, když si člověk ujasní, jak potřebná je drobná a snad ošklivá práce pro tento celek, než když si namlouvá: „Taková práce je pro mne příliš špatná, jsem povolán k něčemu jinému.“ – Obzvláště důležitá je pro žáka vyššího poznání snaha o naprosté duchovní zdraví. Nezdravý citový a myšlenkový život odvádí za všech okolností od cest k vyšším poznatkům. Jasně, klidné myšlení, jistota všeho citového prožívání jsou zde základem. Nic by jistě nemělo být okultnímu žákovi vzdálenější než sklon k fantazírování, k rozčilování, k nervozitě, k exaltaci, k fanatismu. Necht' se snaží osvojit si zdravý pohled na všechny životní okolnosti; s jistotou necht' nachází svou cestu životem; s klidem necht' nechává věci promlouvat k sobě a působit na sebe. Měl by usilovat o to, aby se všude, kde je toho zapotřebí, plně vyrovnával se životem. V úsudcích i pocitech by se měl vyvarovat všeho přepjatého, jednostranného. Kdyby tato podmínka nebyla splněna, dostal by se žák namísto do vyšších světů do světa své vlastní obrazotvornosti; namísto pravdy by se u něho prosazovaly jeho oblíbené názory. Pro žáka okultismu je lépe, aby byl stroze „střízlivý“, než aby podléhal exaltaci a fantazírování.

Druhá podmínka zní: cítit se jako organický *článek* veškerého života. Splnění této podmínky v sobě zahrnuje mnohé. Ale každý ji může splnit jenom svým vlastním způsobem. Jsem-li vychovatelem a můj chovanec není takový, jak bych si přál, neměl bych obracet svůj cit v první řadě proti němu, nýbrž proti sobě samému. Měl bych se cítit natolik zajedno se svým chovancem, že si položím otázku: „Není to, co u chovance nevyhovuje, důsledek mého vlastního počínání?“ Místo abych obracel svůj cit proti němu, budu pak spíše uvažovat o tom, jak bych měl sám postupovat, aby chovanec mohl v budoucnu lépe vyhovět mým požadavkům. Vlivem takového smýšlení se u člověka začne postupně měnit celý způsob uvažování. To platí stejně pro věci nejmenší jako pro největší. Při takovém smýšlení se například budu dívat na zločince jinak než bez něho. Zadržím svůj úsudek a řeknu si: „Jsem jenom člověk jako on. *Snad* jenom výchova, již se mi dostalo díky okolnostem, mě uchránila před jeho osudem.“ Dojdu pak asi také k myšlence, že tento můj lidský bratr by se byl stal jiným člověkem, kdyby učitelé, kteří vynaložili svou námahu na mne, ji věnovali jemu. Budu mít na paměti, že se mi dostalo něčeho, o co on byl připraven, že za to, co je ve mně dobrého, vděčím právě okolnosti, že on byl o to připraven. A pak už mi nebude vzdálena představa, že jsem jenom článkem celého lidstva a že jsem *spoluodpovědný* za všechno, co se děje. Nechceme zde tvrdit, že by se taková myšlenka měla ihned měnit ve vnější agitaci. Necht' o ni žák pečuje tiše ve skrytu duše. Pak si docela pozvolna najde i projev v jeho vnějším chování. V takových věcech může beztak každý začít reformovat pouze sám u sebe. Není k ničemu, ve smyslu takových myšlenek hlásat všeobecné požadavky vůči lidstvu. Jací by lidé měli být: o tom se snadno utvoří úsudek; žák okultismu ale pracuje v hloubce, ne na povrchu. Bylo by proto zcela nesprávné, kdybychom naznačený požadavek učitelů vyššího poznání uváděli do spojitosti s jakýmkoli vnějším, dokonce snad politickým požadavkem, s nímž duchovní školení nemůže mít nic společného. Političtí agitátoři zpravidla „vědí“, co je třeba „požadovat“ od druhých lidí; méně se u nich hovoří o požadavcích na sebe sama.

A s tím už přímo souvisí třetí podmínka pro okultní školení. Kdo o ně usiluje, musí být s to se propracovat až k názoru, že jeho myšlenky a pocity mají právě tak význam pro svět jako jeho skutky. Je třeba poznat, že je právě tak zhoubné, když druhého člověka nenávidím, jako když ho udeřím. Pak dojdou i k poznání, že nekonám něco jenom pro sebe, když se sám zdokonaluji, ale i pro svět. Z mých čistých citů a myšlenek čerpá svět obdobný užitek jako z mého dobrého počínání. Dokud nemohu uvěřit v tento význam svého nitra pro svět, potud se nehodím za žáka vyššího poznání. A teprve tehdy budu naplněn opravdovou vírou ve význam svého nitra, své duše, budu-li na své duševní bytosti pracovat takovým způsobem, jako by byla nejméně právě tak skutečná jako všechno vnější. Musím dospět k přesvědčení, že můj cit má právě tak účinek jako jednání mé ruky.

Tím jsme už vlastně vyslovili čtvrtou podmínku: žák si musí osvojit názor, že skutečná podstata a vlastní bytost člověka netkví v jeho vnějšku, nýbrž v nitru. Kdo se považuje pouze za výtvar vnějšího světa, za výsledek dějů ve fyzickém světě, nepřivede to v okultním školení nikam. Základem takového školení je pocit, že jsem bytost duševně-duchová. Kdo pronikne k takovému pocitu, dovede potom rozeznávat mezi vnitřním závazkem a vnějším úspěchem. Učí se poznávat, že jedno nelze měřit přímo druhým. Žák okultismu musí nacházet správný střed mezi tím, co předepisují vnější podmínky, a tím, co ve svém konání sám uzná za vhodné. Nechť nevnucuje svému okolí něco, pro co toto okolí nemůže mít porozumění; nechť je však také úplně prost snahy dělat jenom to, co jeho okolí je schopno uznávat. Uznání pro svoje pravdy nechť hledá jedině a pouze v hlasu své poctivé, o poznání zápasící duše. Nechť se však *učí* od svého okolí, kolik jen může, aby zjistil, co je tomuto okolí prospěšné a užitečné. Tak bude rozvíjet v sobě samém to, co okultismus nazývá „duchovní váha“. Na jedné misce této váhy leží „otevřené srdce“ pro potřeby vnějšího světa, na druhé „vnitřní pevnost a nezlomná vytrvalost“.

A to už je poukaz na pátou podmínku: neochvějně sledování každého rozhodnutí, které jsme jednou učinili. Nic nesmí přimět žáka okultismu, aby ustoupil od rozhodnutí, na němž se ustanovil, jedině poznání, že je na omylu. Každé rozhodnutí je síla, a i když tato síla nemá bezprostřední úspěch tam, kam se v dané chvíli obrací, přece účinkuje svým způsobem. Úspěch rozhoduje jenom tehdy, konáme-li nějaký čin ze žádostivosti. Ale všechny činy konané ze žádostivosti jsou z hlediska vyššího světa bezcenné. Zde rozhoduje jedině *láska* k určitému činu. V této lásce nechť ožije všechno, co žáka okultismu podněcuje k činu. Pak také neumdlí jeho vůle přetavovat určité rozhodnutí vždycky zase v čin, i když se mu snad sebečastěji nezdařilo. A tak dospěje k tomu, že nebude čekat až na *vnější* účinky svých činů, nýbrž bude pociťovat uspokojení z činů samých. Naučí se obětovat své činy, svou celou bytost světu, ať už svět přijme jeho oběť jakkoli. Kdo se chce stát žákem vyššího poznání, musí projevit ochotu k takové obětní službě.

Šestou podmínkou je rozvoj citu *vděčnosti* vůči všemu, čeho se člověku dostává. Je třeba vědět, že náš vlastní život je darem celého vesmíru. Co všechno je potřebí k tomu, aby každý z nás mohl přijmout a prožívat svůj život! Za co za všechno vděčíme přírodě a jiným lidem! Takovým myšlenkám musí být nakloněni ti, kdo si žádají okultní školení. Kdo v nich nedokáže oddaně žít, nebude s to v sobě rozvíjet onu *všelásku*, jež je nezbytná k tomu, abychom dospěli k vyššímu poznání. Něco, co nemiluji, se mi nemůže zjevit. A každé zjevení mne musí naplnit vděčností, neboť mne obohacuje.

Všechny uvedené podmínky se musí sjednotit v sedmé: stavět se k životu neustále tak, jak si tyto podmínky žádají. Tím si žák vytvoří možnost, aby vtiskl svému životu jednotný ráz. Jednotlivé projevy jeho života budou vzájemně v souladu, nikoli v rozporu. Bude připraven k onomu klidu, k němuž má dospět během prvních kroků okultního školení.

Má-li někdo vážnou a poctivou vůli splnit uvedené podmínky, pak nechť se rozhodne pro duchovní školení. Bude pak také ochoten řídit se uvedenými radami. Leckomu snad bude mnohé u těchto rad připadat jako něco vnějškového. Řekne snad, že očekával, že školení by mělo probíhat v méně přísných *formách*. Ale všechno, co se děje v nitru, se nutně projevuje navenek. A jako tu obraz ještě není, pokud existuje pouze v hlavě malířově, právě tak nemůže okultní školení nemít vnější výraz. Jenom ti budou podceňovat přísné formy, kdo nevědí, že to, co se děje v nitru, se musí vyjádřit v tom, co je vnější. Je pravda, že záleží na *duchu* určité věci, a ne na formě. Ale právě tak, jak je forma bez ducha nicotná, zůstal by duch něčím neúčinným, kdyby si nevytvářel formu.

Vytýčené podmínky jsou prostředkem, aby okultní žák byl dostatečně silný a mohl splnit i další požadavky, jež na něho nutně vznese duchovní školení. Chybí-li mu tyto podmínky, bude v něm každý nový požadavek budít pochybnosti. Nebude moci mít bez nich onu důvěru k lidem, jež je pro něho nezbytná. A na důvěře a na pravé lásce k lidem musí být *zbudováno* každé usilování o pravdu. Musí být na nich zbudováno, i když z nich *nevyvěrá*, nýbrž může pramenit jenom z vlastní duševní síly. A láska k lidem se musí znenáhla šířit v lásku ke všem bytostem, ano: ke všemu jsoucímu. Kdo nesplňuje uvedené podmínky, nebude mít ani plnou lásku ke všemu budování, ke všemu tvoření, ani sklon, aby se zřekl všeho boření, všeho ničení jako takových. Okultní žák musí dojít k tomu, aby nikdy nic neničil jenom pro ničení, ani ve skutcích, ale ani ve slovech, pocitech a myšlenkách. Radost mu musí působit vznikání, rozvoj; a jenom tehdy se může propůjčit k ničení, když bude také schopen z tohoto ničení a v jeho důsledku vytěžit nebo podpořit nový život. Tím nemá být řečeno, že by žák okultismu směl přihlížet, jak se kolem něho rozrůstá špatnost; ale i v tom, co je špatné, by měl vyhledávat ony stránky, jimiž by mohl špatné proměnit v dobré. Bude se mu ujasňovat stále zřetelněji, že nejsprávnější potírání toho, co je špatné a nedokonalé, je vytváření něčeho dobrého a dokonalého. Okultní žák ví, že z ničeho se nedá vytvořit něco, že však to, co je nedokonalé, je možné změnit v něco dokonalého. Kdo v sobě rozvíjí sklon k tvoření, nalezne také brzo schopnost, aby se vůči špatnému dovedl chovat správným způsobem.

Kdo se rozhodne podstoupit okultní školení, musí si ujasnit, že toto školení má vést k budování, a ne k boření. Měl by si proto přinášet vůli k poctivé, oddané obětavé práci, nikoli ke kritice a ničení. Měl by být schopen *zbožné otevřenosti* ⁷⁰, neboť se má učit něčemu, co dosud neví. Měl by zbožně vzhlížet k tomu, co se mu odkrývá. Práce a zbožnost, to jsou základní pocity, jež je třeba požadovat od žáka vyššího poznání. Mnohý zakusí s trpkostí, že ve školení nepostupuje kupředu, ačkoli je – podle svého názoru – neúnavně činný. Je to tím, že si neosvojil správným způsobem práci a zbožnost. Nejmenší úspěch bude mít práce, kterou člověk podniká pro tento úspěch, a nejméně člověka povede vpřed učení, jež probíhá bez zbožnosti. Jedině *láska* k práci, nikoli k úspěchu, vede kupředu. A hledá-li ten, kdo se učí, zdravé myšlení a bezpečný úsudek, pak není třeba, aby si podlamoval zbožnost pochybami a nedůvěrou.

Není tomu tak, že by se člověk dostával do otrocké závislosti ve svém usuzování, jestliže určitému sdělení, jehož se mu dostává, nepřináší nejprve vstřícný vlastní názor, nýbrž poklidnou přemítající zbožnost a oddanost. Ti, kdo něčeho dosáhli v oboru poznání, vědí, že za všechno vděčí nikoli svéhlavému osobnímu úsudku, nýbrž poklidnému naslouchání a vnitřnímu zpracovávání. – Žák by měl mít stále na paměti, že není třeba, aby se učil něčemu, co už dovede posuzovat. Chce-li si tedy *pouze* tvořit úsudky, pak se už nemůže vůbec ničemu naučit. V okultním školení však záleží na učení. Žák by měl mít bezvýhradnou vůli být stále člověkem, který se učí. Nerozumí-li něčemu, bude lépe vůbec neusuzovat než odsuzovat. Ponechme si v takovém případě porozumění na pozdější dobu. – Čím výše někdo stoupá po stupních poznání,

tím více potřebuje takové poklidné, zbožné naslouchání. Všechno poznávání pravdy, všechen život a jednání ve světě ducha se stává ve vyšších oblastech subtilním, jemným ve srovnání s úkony obyčejného rozumu a života ve fyzickém světě. Čím dále se šíří kruhy kolem člověka, tím jemnějšími se stávají úkony, jež musí provádět. – Protože tomu tak je, proto přicházejí lidé ve vztahu k vyšším oblastem k tak rozdílným „názorům“ a „stanoviskům“. Ale i o vyšších pravdách existuje ve skutečnosti pouze *jediné* mínění. K tomuto *jedinému* mínění můžeme dospět, když se prací a zbožností povzneseme až k tomu, že pravdu skutečně spatříme. K názoru, který se od onoho jediného pravdivého odchyľuje, může dospět jenom někdo, kdo usuzuje podle svých oblíbených představ, podle svých navyklých myšlenek atd., protože mu schází dostatečná příprava. Jako může být jenom jeden názor o matematické větě, tak může být jenom jeden názor o záležitostech vyšších světů. Ale musíme se nejprve připravit, abychom k takovému „názoru“ dospěli. Kdyby lidé brali toto v úvahu, nepřekvapovaly by nikoho podmínky duchovních učitelů. Zajisté: je správné, řekneme-li, že pravda a vyšší život přebývají v každé lidské duši a že je může a musí nalézt *každý sám*. Ale jsou uloženy v hloubce a ze svých hlubokých šachet mohou být vydolovány teprve po odklizení překážek. Jak se to dá vykonat, o tom může radit jenom někdo, kdo má zkušenost v okultní vědě. Takovou radu dává duchová věda. Nikomu nevnučuje žádnou pravdu, nezvěštuje žádné dogma; ukazuje však cestu. Každý by sice – ale snad až po mnoha vtěleních – mohl najít tuto cestu i sám; čeho se dosahuje okultním školením, je však zkrácení cesty. Člověk se tím dostává dříve k bodu, kde může spolupůsobit ve světech, v nichž se duchovní prací napomáhá spáse a vývoji lidstva.

Tím jsme naznačili věci, které je zatím na místě sdělit o získávání vyšší zkušenosti ve světě. V příští kapitole budeme pokračovat v tomto výkladu tím, co se během vyličeného vývoje děje ve vyšších člancích lidské přirozenosti (v duševním organismu čili v astrálním těle a v duchu čili v těle myšlenkovém). Tím postavíme i tato sdělení do nového světla a bude možné do nich proniknout v hlubším smyslu.

O některých účincích zasvěcení

K zásadám pravé okultní vědy patří, že ten, kdo se jí věnuje, by to měl činit s plným vědomím. Do ničeho se nemá pouštět, nic nemá cvičit, o čem neví, jaký to má účinek. Učitel vyššího poznání, který někomu dá radu nebo návod, poví vždycky zároveň, k čemu dojde v těle, duši nebo duchu toho, kdo usiluje o vyšší poznání, jestliže se tím bude řídit.

Uvedeme zde nyní některé účinky na duši žáka okultismu. Teprve když někdo zná takové věci, jaké tu budou sděleny, může se s plným vědomím věnovat cvičením, jež vedou k poznávání vyšších světů. A teprve tehdy je pravým žákem okultismu. Skutečné okultní školení zamítá přísně jakékoli tápání v temnotě. Kdo nechce procházet školením s otevřenými očima, nechť se stane médiem; nedospěje však k tomu, aby se stal jasnovidcem ve smyslu duchové vědy.

U toho, kdo se v tomto smyslu zabývá cvičeními, jež jsme popsali v předchozích úsecích (o získávání nadmyslových poznatků), se odehrávají nejprve jisté změny v takzvaném duševním organismu. Ten je vnímatelný pouze pro jasnovidce. Je možné jej přirovnat k oblaku více nebo méně (duchově-duševně) zářícímu, v jehož středu je fyzické tělo člověka*. V tomto organismu se zjevují duchovému pohledu pudy, žádostivosti, vášně, představy atd. Smyslná lačnost se v něm například objevuje jako temně červenavé výtrysky⁷¹ určitého tvaru. Čistá, ušlechtilá myšlenka je vyjádřena jakoby červenavě fialovým vyzařováním. Ostře vymezený pojem logického myslitele je vnímán jako žlutavý obrazec se zcela určitými obrysy. Zmatená myšlenka neujasněné hlavy vystupuje jako obrazec s neurčitými obrysy. Myšlenky lidí s jednostrannými a umíněnými názory se

* Popis je obsažen v autorově „Theosofii“. Pozn. aut.

objevují s ostrými obrysy a nehybně, názory osobností, jež jsou přístupné názorům jiných, je možné vidět v obrysech pohyblivých, měnivých atd., atd*.

Čím dále člověk pokročí ve svém duševním vývoji, tím pravidelněji se člení jeho duševní organismus. U člověka s nevyvinutým duševním životem je zmatený, nerozčleněný. Ale i v takovém nerozčleněném duševním organismu vnímá jasnovidce útvar, který se zřetelně odráží od svého okolí. Probíhá od nitra hlavy až doprostřed fyzického těla. Vyjímá se jako jakési samostatné tělo, mající jisté orgány. Orgány, o nichž zde budeme nyní mluvit, lze duchově vnímat v blízkosti těchto částí fyzického těla: první mezi očima, druhý poblíž hrtanu, třetí v krajině srdeční, čtvrtý leží v sousedství takzvané žaludeční jamky, pátý a šestý mají sídlo v krajině břišní. Znalci okultního poznání nazývají tyto útvary „kola“ (chakrams) nebo také „lotosové květy“, „lotosy“. Jmenují je tak, protože se podobají kolům nebo květům⁷²; musí nám být ovšem jasné, že takový výraz není o mnoho výstižnější, než když nazveme obě části plic plicními „křídly“. Jako je nám zde jasné, že nejde o „křídla“, musíme i u oněch útvarů mít na paměti, že jejich názvy nemohou být než přirovnáním. Tyto „lotosy“ jsou u nevyvinutého člověka zbarvené temně a jsou klidné, nehybné. U jasnovidce jsou však v pohybu a mají zářící barevné odstíny. (Také u média dochází k něčemu podobnému, ale jiným způsobem. Tím se zde však nebudeme blíže zabývat.) – Začne-li žák okultismu se svými cvičeními, je prvním důsledkem, že se lotosy rozsvětlují; později se začnou otáčet.

* V celém dalším výkladu je třeba dbát na to, že například „viděním“ nějaké barvy je míněno duchové vidění (zření). Užívá-li jasnozřivé poznání výrazu „vidím červenou“, znamená to: „mám

v duševně-duchové oblasti zážitků, který se shoduje s fyzickým zážitkem při dojmu červené barvy“. Tohoto výrazu se užívá jenom proto, že pro jasnozřivé poznání je v takovém případě docela přirozené říci: „vidím červenou“. Kdo toto neuváží, může snadno zaměnit barevnou vizi za skutečný jasnozřivý zážitek. Pozn. aut.

Dojde-li k otáčení, začíná schopnost jasnožření. Neboť tyto „květy“ jsou smyslovými ústrojími duše*. A jejich otáčení je výrazem toho, že žák začíná vnímat v nadmyslovém světě. Nikdo nemůže spatřit nic nadmyslového, dokud se jeho astrální smysly nedotvoří tímto způsobem.

Duchový smyslový orgán umístěný v blízkosti hrtanu umožňuje prohlédat jasnovidně *druh myšlenek* jiné duševní bytosti, dovoluje také hlubší průhled do skutečných zákonů vládnoucích v přírodních jevech. – Orgán v sousedství srdce odkrývá jasnovidné poznání o tom, jaké *smýšlení* mají jiné duše. Kdo jej v sobě vytvořil, poznává i jisté hlubší síly u zvířat a rostlin. Smyslem poblíž takzvané žaludeční jamky se rozeznávají *schopnosti a talenty* v duších; a je možné jím prohlédat, jakou úlohu mají zvířata, rostliny, kameny, kovy, atmosférické úkazy atd. v celku přírodního koloběhu.

Ústrojí v blízkosti hrtanu má šestnáct „květních lístků“ nebo „paprsků“, ústrojí poblíž srdce dvanáct, ústrojí umístěné v sousedství žaludeční jamky deset.

S vývojem těchto smyslových orgánů souvisí vždy jisté duševní úkony. A kdo vykonává tyto úkony docela určitým způsobem, přispívá tím k vývoji příslušných duchových smyslů. Z „šestnáctilistého lotosu“ už bylo na dřívějším vývojovém stupni člověka v pradávce minulosti rozvíto osm lístků. *K tomuto* rozvíti člověk sám ničím nepřispěl. Získal je jako dar přírody, když byl ještě ve stavu snového, neprocitlého vědomí. Na tehdejšímu stupni vývoje lidstva byly také v činnosti. Avšak tento druh činnosti se snášel jedině s tehdejšímu tlumeným, neprocitlým stavem vědomí. Když se pak vědomí rozjasňovalo, zatemňovaly se lístky a přestaly být činné. Druhých osm může vytvořit člověk sám vědomým cvičením. Tím se celý lotos opět rozsvětlí a získá

* I pro pojem „otáčení“, dokonce i pro pojem „lotosových květů“ samých, platí, co bylo řečeno v předchozí poznámce o „vidění barev“. Pozn. aut.

pohyblivost. Na vývoji každého ze šestnácti lístků závisí získání jistých schopností. Ale jak jsme už naznačili, může člověk utvářet jenom osm z nich vědomě; druhých osm se pak objeví samo.

Jejich vývoj probíhá takto. Člověk musí vynakládat pozornost a péči na jisté duševní děje, které obyčejně vykonává bez péče a nepozorně. Je osm takových dějů. První vyplývá ze způsobu, jakým si osvojujeme představy. Obyčejně se v tomto ohledu člověk svěříje zcela náhodě. Zaslechne to nebo ono, vidí jedno nebo druhé a podle toho si tvoří své pojmy. Dokud si počíná takto, zůstává jeho šestnáctilistý lotos zcela neúčinný. Teprve když se v tomto směru ujme plánovitě sebevýchovy, začne se šestnáctilistý lotos probouzet k účinnosti. Půjde přitom o to, aby věnoval pozornost svým představám. Každá představa nechť se pro něho stává něčím významným. Nechť v ní vidí určité poselství, zvěst o věcech vnějšího světa. A nechť se necítí uspokojen představami, jež nemají takovýto význam. Nechť řídí celý svůj pojmový život tak, aby se stal věrným zrcadlem vnějšího světa. Jeho úsilí nechť cílí k tomu, aby ze své duše odstraňoval všechny nesprávné představy. – Druhý duševní děj se týká v podobném smyslu všech rozhodnutí člověka. I k tomu nejvýznamnějšímu by se měl rozhodovat jenom po fundované, všestranné úvaze. Všechno bezmyšlenkovité jednání, všechno konání bez skutečného významu nechť zůstává vzdáleno od jeho duše. Pro všechno by měl mít dobře uvážené důvody. A neměl by dělat nic, k čemu ho nepodněcuje významný důvod. – Třetí děj se vztahuje na mluvu. Ze rtů okultního žáka nechť splývá jenom to, co má smysl a význam. Jakékoli mluvení pro mluvení ho odvádí od

jeho cesty. Obvyklému způsobu zábavy, při němž se hovoří bez ladu a skladu páté přes deváté, nechť se žák okultismu vyhýbá. Přitom se nemá snad vylučovat ze styku s druhými lidmi. Právě při tomto styku se má jeho mluva rozvíjet k významnosti. Měl by být ochoten rozmlouvat s každým, ale činit tak v každém směru uváženě, tak, aby jeho řeč vnášela do hovoru závažné myšlenky. Nikdy nechť nemluví bez odůvodnění. Nechť se pokouší nemluvit ani příliš mnoho, ani příliš málo. – Čtvrtým duševním dějem je usměrňující péče o *vnější* konání. Okultní žák se pokouší zařídit všechno své konání tak, aby bylo v souladu s činy druhých lidí i s ději v jeho okolí. Upouští od činů, které ruší druhé nebo jsou v rozporu s tím, co se děje kolem něho. Snaží se zařídit svou činnost tak, aby se včleňovala harmonicky do jeho okolí, do jeho životní situace atd. Dává-li mu něco jiného popud k jednání, pozoruje pečlivě, jak by takovému popudu mohl nejlépe vyhovět. Jedná-li ze sebe, zvažuje účinky svého jednání co nejzřetelněji. – Páté, co zde přichází v úvahu, spočívá v uspořádání celého života. Žák okultismu se pokouší žít ve smyslu přírody i ducha. Snaží se nic neuspěchat ani nebýt těžkopádný. Přemíra činnosti je mu stejně vzdálená jako liknavost. Chápe život jako prostředek k práci a zařizuje se podle toho. Péči o zdraví, zvyklosti atd. zařizuje pro sebe tak, aby výsledkem byl harmonický život. – Šestý úkol se týká lidského usilování. Okultní žák zkoumá své schopnosti, své dovednosti a jedná ve smyslu takového sebepoznání. Pokouší se nepodnikat nic, co by bylo nad jeho síly; ale nic, co je v jeho silách, také neopominout. Na druhé straně si stanoví cíle, které souvisí s ideály, s velkými povinnostmi člověka. Nezařazuje se jen bezmyšlenkovitě jako kolečko do lidského soukolí, nýbrž hledí pochopit své úkoly, dívat se za hranici všednosti. Snaží se vykonávat své povinnosti stále lépe a dokonaleji. – Sedmý prvek v jeho duševním životě se týká snahy, aby se od života co nejvíce učil. Nic nepřejde kolem žáka okultismu, co by mu nedávalo podnět, aby shromáždil zkušenosti užitečné pro život. Vykonával-li něco nesprávně a nedokonale, je to pro něho popud, udělat později něco podobného správně nebo dokonale. Vidí-li jednat jiné, pozoruje je za podobným cílem. Pokouší se nashromáždit bohatý poklad zkušeností a zahrnovat ho vždy pečlivě do svých úvah. A nečinit nic, aniž by se ohlédl na zážitky, jež by mu mohly být ku pomoci při jeho rozhodnutích a činnostech. – Osmé je konečně to, že žák se musí čas od času zahledět⁷³ do svého nitra; musí se pohroužit sám do sebe, pečlivě probírat minulost i budoucnost, tvořit a ověřovat své životní zásady, procházet v myšlenkách své znalosti, zvažovat své povinnosti, přemýšlet o obsahu a účelu života atd. O všech těchto věcech už přece mluvily i předchozí úseky. Zde jsou jenom vypočítávány ve vztahu k rozvoji šestnáctilistého lotosu. Tím, že je člověk procvičuje, zdokonaluje se tento lotos stále více. Neboť na takovýchto cvičeních závisí vytváření jasnokřivé schopnosti. Čím více je například to, co člověk myslí a říká, ve shodě s ději ve vnějším světě, tím rychleji se tato schopnost rozvíjí. Kdo myslí nebo říká něco, co není pravda, usmrcuje něco v zárodku svého šestnáctilistého lotosu. Pravdivost, upřímnost, poctivost jsou v tomto smyslu síly utvářející; lživost, faleš, nepoctivost síly ničivé. A okultní žák musí vědět, že při tom nezáleží pouze na „dobrém úmyslu“, nýbrž na tom, jak doopravdy jedná. Myslím-li a říkám něco, co nesouhlasí se skutečností, rozrušuji něco ve mém duchovém smyslovém ústrojí, i když se přitom domnívám, že mám sebelepší úmysl. Je to jako u dítěte, které se spálí, když sáhne do ohně, i když se to stane z nevědomosti. – Usměrnění vyličených duševních dějů ve vyznačeném smyslu dává zazářit šestnáctilistému lotosu nádhernými barvami a dává mu zákonitý pohyb. – Ovšem je třeba mít přitom na paměti, že charakterizovaná schopnost jasnozření se nemůže projevit dříve, než někdo dosáhne jistého stupně duševního vývoje⁷⁴. Dokud nám ještě působí námahu, abychom řídili život v uvedeném směru, dotud se tato schopnost neukazuje. Dokud ještě musíme věnovat vyličeným duševním dějům zvláštní pozornost, nejsme zralí. Teprve když jsme se propracovali tak daleko, že tímto způsobem žijeme tak, jako jinak žijeme ze zvyku, objevují se

první stopy jasnozření. Věci pak už nesmějí vyžadovat námahu, nýbrž musí se včlenit do samozřejmého způsobu života. Nesmíme už mít zapotřebí, ustavičně se pozorovat a pobízet se, abychom tak žili. Všechno se musí změnit ve zvyk. – Existují jisté návody, jimiž se šestnáctilistý lotos může rozvíjet jiným způsobem. Pravá okultní věda veškeré podobné návody zavrhuje. Vedou totiž ke zničení tělesného zdraví a k mravní zkáze. Dají se zvládnout snáze než to, co jsme popsali. To je zdlouhavé a namáhavé. Ale vede to bezpečně k cíli a morálně to člověka může jenom posílit.

Rozvine-li se některý lotos do znetvořené podoby, nemá to v případě, že se objeví jistá schopnost jasnovidnosti, za následek jenom iluze a fantastické představy, nýbrž i zmatky a ztrátu vnitřní opory v běžném životě. Následkem takového rozvoje se člověk může stát bázlivým, závistivým, ješitným, panovačným, svéhlavým atd., zatímco dříve neměl žádnou z těchto vlastností. – Řekli jsme, že osm lístků šestnáctilistého lotosu už bylo rozvito v pradávné minulosti a že se zase objeví při okultním školení samy od sebe. Okultní žák musí při svém usilování věnovat veškerou péči druhým osmi lístkům. Při nesprávném školení vystoupí snadno pouze ony dříve rozvité lístky, a ty, jež je třeba nově vytvořit, zůstanou zakrnělé. Obzvláště k tomu dochází tehdy, když se při školení přihlíží příliš málo k logickému, rozumnému myšlení. Je svrchovaně důležité, aby žák okultismu byl člověkem rozumným, dbalým jasného myšlení. A dále je důležité, aby se přičiňoval o co největší jasnost v řeči. Když lidé začínají něco tušit o nadsmyslovém světě, stávají se rádi o těchto věcech hovornými. Tím zdržují svůj správný vývoj. Čím méně se o těchto věcech mluví, tím lépe. Mluvit by měl teprve ten, kdo dospěl až k určitému stupni jasnovidnosti. – Na začátku vyučování bývají žáci zpravidla udiveni, jak málo „zvědavý“ je člověk už duchově vyškolený, když mu sdělují své zážitky. Bylo by pro ně ovšem nejlhodnější, kdyby se odhodlali o svých zážitcích dočista mlčet a nechtěli hovořit o ničem než o tom, jak dobře nebo jak špatně se jim daří provádět svá cvičení nebo zachovávat pokyny. Neboť ten, kdo už je duchově vyškolen, má docela jiné zdroje pro posouzení pokroků než jejich přímá sdělení. Oněch osm lístků šestnáctilistého lotosu, o něž jde, vždycky takovým sdělováním poněkud tuhne, zatímco by se měly udržovat v měkkosti a ohebnosti. Uvedeme příklad, který to objasní. Nevezmeme jej z nadsmyslového, ale pro zřetelnost z obyčejného života. Předpokládejme, že uslyšíme nějakou zprávu a utvoříme si o věci ihned úsudek. Zakrátko dostaneme o téže věci další zprávu, která nesouhlasí s první. Tím jsme nuceni přetvořit úsudek, který jsme si už utvořili. Důsledek toho bude nepříznivý vliv na náš šestnáctilistý lotos. Věc by byla úplně jiná, kdybychom bývali nejprve se svým úsudkem zdrženlivější, kdybychom byli k celé záležitosti vnitřně v myšlenkách i navenek slovy „mlčeli“, až bychom získali docela bezpečné podklady pro úsudek. Zdrženlivost⁷⁵ v tvoření a vyslovování úsudků se postupně stává zvláštním znakem okultního žáka. Naproti tomu roste jeho otevřená vnímavost pro dojmy a zkušenosti, jež nechává míjet před sebou, aby si pro případný úsudek vytvořil co možná mnoho podkladů. Jsou to modravě-červenavé⁷⁶ a růžové odstíny v lístcích lotosu, jež vystupují vlivem takovéto zdrženlivosti, zatímco v opačném případě vystupují odstíny tmavočervené a oranžové.

Podobným způsobem jako šestnáctilistý* lotos se utváří i dvanáctilistý v blízkosti srdce. I u něho už polovina lístků kdysi

* Člověk znalý okultních tradic rozpozná v podmínkách pro rozvoj „šestnáctilistého lotosu“ návody, které Buddha uděloval svým žákům pro „stezku“. Nejde tady ovšem o to, učit „buddhismu“, nýbrž vylíčit vývojové podmínky, tak jak vyplývají přímo z duchové vědy. Že souhlasí s jistými naukami Buddhovými, nemůže být překážkou, aby je čtenář mohl jako takové uznat za pravdivé. Pozn. aut.

existovala a byla v činnosti za dřívějšího vývojového stavu člověka. Těchto šest lístků není tedy třeba při okultním školení zvlášť rozvíjet, objeví se samy a začnou se otáčet, bude-li žák pracovat na druhých šesti. Aby podpořil tento vývoj, musí zase dát některým duševním činnostem vědomě určitý směr.

V souvislosti s tím je třeba si ujasnit, že vjemy jednotlivých duchových nebo duševních smyslů mají různý ráz. Lotos s dvanácti lístky prostředkuje jiné vjemy než šestnáctilistý. Ten vnímá podoby, formy⁷⁷. Druh myšlenek, jaký má některá duše, zákony, podle nichž probíhá některý přírodní jev, vystupují pro šestnáctilistý lotos jako tvary. Avšak nejsou to podoby strnulé, klidné, nýbrž pohybující se, naplněné životem. Jasnovidce, u něhož se vyvinul tento smysl, může udat pro každý druh myšlenek, pro každý přírodní zákon jistou formu, v nichž se odrážejí. Pomstychtivá myšlenka se například halí do klikaté formy, podobné šípů, myšlenka blahovlnná a přívětivá má často podobu otvírající se květiny atd. Myšlenky jasně určeného obsahu, významné, se utvářejí pravidelně, symetricky, nejasné myšlenky mají jakoby zkadeřené obrysy. – Úplně jiné vjemy se objevují prostřednictvím dvanáctilistého lotosu. Ráz těchto vjemů můžeme přibližně charakterizovat tím, že je označíme za duševní teplo a duševní chlad. Jasnovidce vybavený tímto smyslem cítí, jak z figur, jež vnímá šestnáctilistým lotosem, k němu proudí tento druh duševního tepla nebo duševního chladu. Představme si například jasnovidce, u něhož by se byl vyvinul jenom šestnáctilistý, ne však dvanáctilistý lotos. Ten by u blahovlnné myšlenky viděl pouze shora vylíčenou figuru. Jiný, u něhož se vyvinuly oba smysly, pozoruje ještě navíc, jak z oné myšlenky proudí něco, co se dá označit právě jenom výrazem „duševní teplo“. – Jen mimochodem buď poznamenáno, že v okultním školení se nikdy nerozvíjí jenom jeden z obou smyslů, takže uvedený případ je třeba chápat jenom jako příklad pro ozřejmení. – Jasnovidci se rozvitím dvanáctilistého lotosu otevírá i hluboké porozumění pro děje v přírodě. Ze všeho, co vyplývá z růstu, z vývoje, proudí duševní teplo; všechno, co prochází zánikem, rozpadem, záhubou, vystupuje se znaky duševního chladu.

Rozvoji tohoto smyslu je možné napomáhat takto. První, na co v tomto směru musí žák okultismu dbát, je usměrňování sledu myšlenek (takzvaná kontrola myšlenek). Jako šestnáctilistý lotos dostává podněty k rozvoji pravdivými, významnými myšlenkami, tak dvanáctilistý vnitřním ovládním procesu myšlenkové aktivity. Bludičkovitě se vynořující myšlenky, které nejsou k sobě přiřazovány podle smyslu a logické souvislosti, nýbrž čistě náhodně, kazí tvar tohoto lotosu. Čím více vyplývá jedna myšlenka z druhé, čím více se žák vyhýbá vši nelogičnosti, tím spíše dostává toto smyslové ústrojí formu, jež je mu přiměřená. Slyší-li žák nelogické myšlenky, nechává si hned projít hlavou správný úsudek. Nebylo by na místě, aby se nelaskavě vyhýbal okolí, které snad uvažuje nelogicky, aby tím podpořil svůj vývoj. Také by neměl pociťovat vnitřní puzení, aby všechno nelogické ve svém okolí ihned opravoval. Místo toho nechť v nitru uvede myšlenky, jež na něho zvenčí dorážejí, docela tiše do logického, rozumného⁷⁸ směru. A nechť se snaží, aby ve svých vlastních myšlenkách všude dodržoval tento směr. – Druhé, o co půjde, bude, aby zavedl právě takovou důslednost do svého jednání (kontrola skutků). Jakákoli nestálost, disharmonie v jednání působí zkázu lotosu, o němž je řeč. Když žák okultismu něco učinil, zařídí své následující jednání podle toho, tedy tak, aby logicky vyplývalo z prvního. Kdo dnes jedná v jiném smyslu než včera, nedosáhne, aby se mu rozvinul charakterizovaný smysl. – Třetím požadavkem je výchova k vytrvalosti. Žák okultismu se nedá odvést těmi nebo oněmi vlivy od cíle, jež si vytkl, dokud může pohlížet na tento cíl jako na správný. Překážky jsou pro něho výzvou, aby je překonal, ne důvodem, aby od něčeho upustil. – Čtvrtou vlastností je snášenlivost (tolerance) vůči lidem, jiným bytostem a také skutečnostem. Žák okultismu potlačí všechnu zbytečnou kritiku toho, co je nedokonalé, zlé a špatné, a snaží se naopak mít pro

všechno, co k němu přistupuje, pochopení. Jako slunce neodpírá své světlo něčemu špatnému nebo zlému, tak ani on nechť nikomu neodpírá svou chápající účast. Přihodí-li se žákovi něco nepříjemného, neoddává se nevraživým úsudkům, nýbrž podrobí se nezbytnosti a pokouší se, pokud stačí jeho síla, obrátit věc k dobrému. Na odchylné názory se nedívá pouze ze svého stanoviska, nýbrž hledí se vžít do situace druhého. – Pátým požadavkem je nezaujatost vůči jevům života. Mluvívá se v tomto ohledu také o „víře“ nebo „důvěře“. Okultní žák vychází každému člověku, každé bytosti vstříc s touto důvěrou. A naplňuje se touto důvěrou, i když jedná. Neříká si nikdy, když mu někdo něco sděluje: Tomu nevěřím, protože to odporuje mému dosavadnímu mínění. Naopak, je v každém okamžiku ochoten ověřit a opravit své mínění, svůj názor podle nového názoru. Zůstává stále vnímavý pro všechno, s čím se setkává. A důvěruje účinnosti toho, co podniká. Váhavost a pochybovačnost zapuzuje ze své bytosti. Má-li určitý záměr, má také víru v sílu tohoto záměru. Sto neúspěchů mu nemůže tuto víru vzít. Je to ona „víra, jež hory přenáší“. – Šestým úkolem je získání jisté životní rovnováhy (vyrovnanosti⁷⁹). Žák okultismu usiluje, aby si udržel stejnoměrnou náladu, ať ho postihne utrpení či radost. Odvyká si potácet se mezi „jásotem až do nebe a zármutkem až k smrti“. Je vnitřně vyzbrojen právě tak vůči neštěstí, vůči nebezpečí jako vůči štěstí nebo úspěchu.

Čtenáři spisů duchovní vědy zjistí, že to, co zde líčíme, se někdy vypočítává jako takzvaných „šest vlastností“, které v sobě musí vypěstovat ten, kdo usiluje o zasvěcení. Zde šlo o to, vyložit jejich souvislost s duševním smyslem, který označujeme názvem „dvanáctilistý lotos“. – Zase je okultní školení s to poskytnout zvláštní návody, jež mohou tento lotos přivést ke zralosti, ale i zde dosažení pravidelného tvaru tohoto smyslového orgánu závisí na rozvoji vyjmenovaných vlastností. Pomine-li se tento rozvoj, vytvoří se toto ústrojí ve zkomolené podobě. A při vypěstování jisté jasnozřivosti v tomto směru se pak uvedené vlastnosti mohou obrátit ke zlému namísto k dobrému. Člověk se může stát obzvlášť nesnášenlivým, bojácně váhavým, odmítavým vůči svému okolí. Může například získat vnímavost pro smýšlení jiných duší a proto se jim vyhýbat nebo je nenávidět. Může to dospět tak daleko, že pro duševní chlad, který ho obestře při názorech, jež mu nejsou po chuti, nebude vůbec schopen jim naslouchat nebo se začne chovat odpudivým způsobem.

Doplní-li žák to, co bylo řečeno, ještě dodržováním jistých předpisů, které žáci mohou od duchovních učitelů přijmout jenom ústně, nastane patřičné urychlení ve vývoji onoho lotosu. Avšak pokyny, tak jak zde byly uvedeny, uvádějí rozhodně do skutečného okultního školení. Ale i pro někoho, kdo nechce nebo nemůže podstoupit okultní školení, je užitečné, pokusí-li se zařídit život uvedeným směrem. Neboť účinek na duševní organismus se dostaví v každém případě, byť i pomalu. A pro žáka okultismu je zachovávání těchto zásad nezbytné. – Kdyby se pokoušel o okultní školení, aniž by je dodržoval, mohl by do vyšších světů vstoupit jenom s nedostatečně vyvinutým myšlenkovým okem; a místo aby poznával pravdu, byl by pak podroben pouze klamům a iluzím. Stal by se v jistém smyslu jasnozřivým; ale v zásadě by podlehl jenom větší slepotě než předtím. Neboť dříve stál pevně aspoň ve smyslovém světě a měl v něm jistou oporu; teď však vidí za smyslový svět a dostává se už ve styku s tímto světem do zmatku, než ještě stane s jistotou ve vyšším světě. Může se stát, že už pak vůbec nerozezná pravdu od omylu a ztratí v životě všechn směr. – Právě z toho důvodu je v těchto věcech tak potřebná *trpělivost*. Musíme mít stále na paměti, že duchová věda *nesmí* jít se svými návody dál, než kam sahá plná ochota ke spořádanému rozvoji „lotosů“. Vyvinuly by se z nich skutečné zkomoleniny, kdyby byly přivedeny ke *zralosti*, dříve než získají v klidu patřičný *tvar*. Neboť zvláštní návody, které může poskytnout duchová věda, vedou k *uzrání* „lotosů“, kdežto tvar jim dává uvedené uspořádání života.

Obzvlášť jemného druhu je duševní péče, již je třeba k rozvoji desetilistého lotosu. Neboť zde jde o to, aby se žák naučil vědomě ovládat přímo smyslové dojmy. Pro nastávajícího jasnovidce je toto zvlášť důležité. Jenom tak se uchrání před zdrojem nesčetných iluzí a duchovních svévoleností⁸⁰. Člověk si obyčejně vůbec neujasňuje, čím jsou ovládány a vyvolávány jeho nápady, jeho vzpomínky. Vezměme tento případ. Někdo jede ve vlaku. Zaměstnává se určitou myšlenkou. Náhle se jeho myšlenka stočí úplně jiným směrem. Vzpomněl si na zážitek, který měl před lety, a splétá jej se svými současnými myšlenkami. Přitom si však vůbec nevšiml, že se zadíval oknem ven a že jeho pohled padl na osobu, která se podobala jiné, zapletené do zážitku, na nějž si vzpomněl. Co viděl, to mu vůbec nevstoupilo do vědomí, jenom účinek toho, co viděl. A tak se domnívá, že ho ta věc napadla „sama od sebe“. Kolik věcí v životě se neodehraje takovýmto způsobem! Jak snadno zasáhne do našeho života něco, co jsme zakusili nebo četli, aniž si takovou souvislost uvědomujeme. Někdo například nesnáší určitou barvu; ale vůbec neví, že to je proto, že učitel, který ho před mnoha lety trápil, nosil kabát této barvy. Nespočetné iluze se zakládají na takových souvislostech. Mnoho věcí se vtiskuje do duše, aniž by byly přijaty i do vědomí. Může se stát toto. Někdo čte v novinách o smrti známé osobnosti. A nyní tvrdí naprosto pevně, že tuto smrt už „včera“ předvídal, ačkoli neslyšel ani neviděl nic, co by ho bylo mohlo přivést na tuto myšlenku. A je to také pravda: jako „sama od sebe“ se v něm „včera“ vynořila myšlenka, že dotyčná osoba zemře. Jenomže jedno uniklo jeho pozornosti. Několik hodin před tím, než ho „včera“ napadla ona myšlenka, byl u jednoho známého na návštěvě. Na stole ležel výtisk novin. Nečetl, co v nich stálo. Ale nevědomky padl přece jeho pohled na zprávu o těžkém onemocnění dotyčné osobnosti. Ten dojem mu nevstoupil do vědomí. Ale jeho důsledkem bylo ono „tušení“. – Budeme-li přemítat o takových věcech, jistě odhadneme, jaký zdroj iluzí a fantastických domněnek je dán takovými souvislostmi. Tento zdroj musí ucpat ten, kdo chce přivést k účinnosti svůj desetilistý lotos. Neboť tímto lotosem je možné při pozorování duší vnímat jejich hluboko skryté vlastnosti. Ale pravdu lze těmto vjemům přisoudit jenom v případě, že se vidoucí cele oprostil od naznačených klamů. K tomu účelu je třeba, aby se učinil pánem všeho, co na něho působí z vnějšího světa. Musí dospět tak daleko, aby dojmy, které *nechce* přijímat, také skutečně nepřijímal. Takovou schopnost je možné vypěstovat jenom silným vnitřním životem. Musíme dostat do moci své vůle to, abychom nechávali působit na sebe jenom věci, k nimž obracíme svou pozornost a abychom se opravdu uzavřeli před dojmy, k nimž se úmyslně neobracíme. Co vidíme, musíme *chtít* vidět, a na co neobracíme pozornost, vskutku pro nás nesmí existovat. Čím bude vnitřní práce duše živější, energičtější, tím větší měrou to docílíme. – Žák vyššího poznání musí zamezit, aby se kdykoli bezmyšlenkovitě díval po svém okolí nebo mu bezmyšlenkovitě naslouchal. Pro něho má existovat jenom to, na co zaměří svůj sluch nebo svůj zrak. Musí se cvičit v tom, aby ani v největším ruchu nemusel nic slyšet, jestliže nechce poslouchat; své oko musí učinit nevnímavým pro věci, na něž se zvlášť nedívá. Musí být jakoby obklopen duševním pancířem proti všem nevědomým dojmům. – Obzvláštní péči musí v tomto směru věnovat myšlenkovému životu samému. Vytkne si určitou myšlenku, a bude se pokoušet, aby se v dalším průběhu myšlení zabýval jenom tím, co může s plným vědomím, v plné svobodě přiřčenit k oné první myšlence. Libovolné nápady odmítne. Chce-li onu myšlenku uvést ve vztah ke kterékoli jiné, pečlivě se rozpomíná, kde k němu tato jiná myšlenka přistoupila. – Jde ještě dále. Má-li například k něčemu antipatii, bojuje proti ní a snaží se, aby si vytvořil *vědomý* vztah k příslušné věci. Tak docílí, že se do jeho duševního života bude mísit stále méně neuvědomovaných prvků. Jenom takovou přísnou sebekázní získá desetilistý lotos tu podobu, kterou by měl mít. Duševní život žáka se musí stát životem v pozornosti, a na co nechce nebo nemá vynakládat pozornost, to musí dokázat opravdu od sebe oddálit. – Přistoupí-li

k takové sebekázni ještě určitá meditace, odpovídající pokynům duchové vědy, pak se správným způsobem vyvine ke zralosti lotos v krajině žaludeční jamky, a to, co mělo prostřednictvím dříve vyličených duchových smyslových orgánů jenom tvar a teplotu, získá duchově světlo a barvu. Tím se například odhalují talenty a schopnosti duší, síly a skryté vlastnosti v přírodě. Barevná aura oživených bytostí se tím stává viditelnou; to, co je kolem nás, ohlašuje tím své vlastnosti duševního rázu. – Přiznáme asi, že právě při vývoji v této oblasti je nutná co největší péče, neboť hra neuvědomovaných vzpomínek je zde nezměrně živá. Kdyby tomu tak nebylo, mělo by mnoho lidí právě ten smyslový orgán, o němž je řeč, neboť se objevuje skoro okamžitě, jestliže člověk má dojmy svých smyslů opravdu tak dokonale v moci, že už jsou podrobeny výhradně jeho pozornosti nebo nepozornosti. Jenom pokud moc vnějších smyslů udržuje tento duševní smysl v útlumu a necitlivosti⁸¹, zůstává neúčinný.

Obtížnější než rozvoj vyličeného lotosu je vypěstování lotosu šestilistého, umístěného uprostřed těla. Neboť pro toto vypěstování je třeba se snažit o dokonalé ovládnání celého člověka vědomím o sobě, tak aby u něho tělo, duše a duch byly v dokonalé harmonii. Tělesné úkony, duševní sklony a vášně, myšlenky a ideje ducha musí být spolu uvedeny do dokonalého souzvuku. Tělo musí být tak zušlechtěno a očištěno, aby jeho orgány neusilovaly o nic, co se neděje ve službách duše a ducha. Duše nemá být pužena tělem k žádostem a vášním, které odporují čistému a ušlechtilému myšlení. Duch však nemá být nucen, aby vládl nad duší jako otrokář a nutil ji do povinností a předepisoval jí zákony; nýbrž duše by měla následovat povinnosti a zákony z vlastní svobodné náklonnosti. Povinnost by se neměla vznášet nad žákem okultismu jako něco, čemu se podrobuje proti své vůli, nýbrž jako něco, co koná, protože to miluje. Žák nechť v sobě rozvíjí svobodnou duši, udržující rovnováhu mezi smysly a duchem. Musí dospět tak daleko, aby se směl svěřit své smyslové přirozenosti, protože ta je do té míry očištěna, že už nemá moc, aby ho k sobě stahovala a poutala. Neměl by už mít zapotřebí, aby krotil své vášně, protože ty následují samy od sebe to, co je správné. Dokud má člověk zapotřebí, aby se nutil do odříkání, nemůže být žákem vyššího poznání na určitém stupni. Ctnost, k níž se musíme napřed nějak přimět, je pro okultní žakovství ještě bezcenná. Pokud ještě máme jistou žádostivost, ruší naše žakovství, i když se namáháme, abychom jí nevyhovovali. A je jedno, zdali tato žádostivost přísluší spíše tělu nebo spíše duši. Když se někdo například vyhýbá určitému dráždidlu, protože se chce očistit tím, že si upírá určitý požitek, pomůže mu to jenom tehdy, když jeho tělo nebude v důsledku zdrženlivosti zakoušet obtíže. Zakouší-li je však, ukazuje to, že tělo si toto dráždidlo *žádá* a zdrženlivost je bezcenná. V tom případě tomu může být vskutku tak, že člověk se prozatím musí zřítí cíle, o něž usiloval a že musí čekat, až pro něho nastanou příznivější smyslové poměry – snad teprve v některém dalším životě. Rozumná rezignace je v některé situaci mnohem větším vnitřním ziskem než usilování o něco, čeho za daných poměrů prostě nelze dosáhnout. Taková rozumná rezignace dokonce podporuje vývoj více než její opak.

Kdo v sobě vypěstoval šestilistý lotos, dospěje ke styku s bytostmi, jež náležejí vyšším světům, ale jenom pokud se jejich existence zjevuje v duševním světě. Okultní školení však nedoporučuje rozvoj tohoto lotosu, dokud žák nepokročil značně daleko na cestě, na níž může pozvednout svého *ducha* do světa ještě vyššího. Tento vstup do duchového světa jako takového musí totiž vždycky provázet rozvoj lotosových květů. Jinak se žák dostane do zmatku a nejistoty. Naučil by se sice *vidět*, ale chyběla by mu schopnost správně posoudit to, co vidí. – Je pravda, že už v požadavcích na vývoj šestilistého lotosu je obsažena jistá záruka proti zmatku a ztrátě opory. Neboť někdo, kdo dosáhl dokonalé rovnováhy mezi smyslovostí (tělem), vášní (duší) a ideou (duchem), nedostane se snadno do takového zmatku. A přece je třeba ještě něčeho navíc jako záruky, když se v důsledku rozvoje šestilistého lotosu stanou člověku vnímatelnými bytosti

s životem a samostatnou existencí, které přináležejí světu, jenž je od světa jeho fyzických smyslů tak dočista odlišný. Aby měl jistotu v těchto světech, nestačí mu vypěstování lotosů, nýbrž musí mít přítom k dispozici ještě vyšší orgány. Pojednáme nyní o rozvoji těchto ještě vyšších orgánů; pak můžeme mluvit i o ostatních lotosech a další organizaci duševního těla*.

* * *

Práce na duševním těle⁸², jak jsme ji právě vyličili, umožňuje člověku, aby vnímal nadmyslové jevy. Kdo se však chce v tomto světě opravdu orientovat a vědomě se jím pohybovat⁸³, nesmí se na tomto stupni svého vývoje zastavit. Pouhá pohyblivost

* Je samozřejmé, že podle doslovného smyslu výraz „duševní tělo“ (jako leckterý podobný v duchové vědě) obsahuje protimluv. Užíváme však tohoto výrazu, protože jasnozřivé poznání vnímá něco, co je v duchovnu prožíváno tak, jako ve fyzickém světě vnímáme tělo. Pozn. aut.

lotosů nestačí. Člověk musí být s to usměrňovat a ovládat pohyb svých duchových orgánů samostatně, s plným vědomím. Stal by se jinak hříčkou sil a mocností působících zvenčí. Nemá-li se jí stát, musí si vydobýt schopnost, aby dovedl vnímat takzvané „vnitřní slovo“. Aby k tomu dospěl, musí pracovat nejenom na vývoji svého duševního, ale i svého étherného těla. To je ona jemná tělesnost, která se jasnovidci objevuje jako jakýsi dvojník fyzického těla. Je v jistém smyslu mezistupněm mezi tímto a duševním tělem*. Kdo je nadán jasnovidními schopnostmi, může si za plného vědomí odsugerovat fyzické tělo člověka, který stojí před ním. Není to – na vyšším stupni – nic jiného než – na nižším – cvičení pozornosti. Jako člověk může odvést svou pozornost od něčeho, co je před ním, takže to pro něho přestává existovat, tak může jasnovidec pro svoje vnímání zcela anulovat fyzické tělo, takže se fyzicky pro něho stane úplně průhledným. Vykoná-li to u člověka, který stojí před ním, zůstane před jeho duševním okem ještě takzvané étherné tělo, kromě duševního těla, jež je větší než obě druhá a také obě prostupuje. Tělo étherné má *přibližně* velikost a tvar fyzického těla, takže vyplňuje přibližně i prostor, který zaujímá fyzické tělo. Je to útvar svrchovaně jemně organizovaný**⁸⁴. Jeho základní barva je jiná než sedm barev obsažených v duze. Kdo je s to pozorovat étherné tělo, seznamuje se s barvou, která pro smyslové pozorování vlastně vůbec neexistuje. Dala by se nejspíše přirovnat k barvě mladého broskvového květu. Chce-li se jasnovidec dívat pouze na étherné tělo samotné, musí „vymazat“ pro své pozorování i zjevující se podobu duševního těla, a to podobným cvičením pozornosti, jako

* Srov. k tomuto výkladu příslušné líčení v autorově „Theosofii“. Pozn. aut.

** Fyzika prosím, aby se nepozastavoval nad výrazem „étherné“ tělo. Slovo „étherné“ má jenom naznačovat jemnost útvaru, o nějž tu jde. S „éterem“ či „éterickými látkami“ fyzikálních hypotéz není zatím třeba uvádět to, o čem tu mluvíme, do jakékoli spojitosti. Pozn. aut. bylo cvičení, jež jsme předtím uvedli. Neučiní-li to, změní se pohled na étherné tělo přítomností duševního těla, které je cele prostupuje.

Částičky étherného těla jsou u člověka v neustálém pohybu. Nesčetné proudy jím procházejí na všechny strany. Těmito proudy se udržuje a řídí život. Každé živé tělo má i takovéto tělo étherné. I rostliny a zvířata je mají. Dokonce i u nerostů postřehne pozorný pozorovatel jeho stopy. – Uvedené proudy a pohyby jsou zprvu zcela nezávislé na vůli a vědomí člověka, jako na libovůli člověka nezávisí ani činnost srdce nebo žaludku ve fyzickém organismu. – A dokud se

člověk neujme svého vývoje ve smyslu získání nadmyslových schopností, nemění se nic na této nezávislosti. Neboť vyšší vývoj spočívá – na jistém stupni – právě v tom, že k proudům a pohybům étherného těla, jež jsou nezávislé na vědomí, přibudou takové, jež vyvolává vědomě člověk sám.

Když okultní školení pokročilo tak daleko, že se začnou pohybovat lotosy popsané v předešlé části této kapitoly, vykonal žák také už mnohé z toho, co vede k podnícení docela určitých proudů a pohybů v jeho étherném organismu. Účelem tohoto vývoje je, aby se v krajině fyzického srdce vytvořil jakýsi střed, centrum, od něhož pak vycházejí proudy a pohyby v nejrozmanitějších duchových barvách a tvarech. Tento střed není ve skutečnosti pouhý bod, nýbrž značně složitý útvar, podivuhodný orgán. Září a třpytí se duchově nejrůznějšími barvami a vyznačuje se velice pravidelnými tvary, které se mohou velmi rychle měnit. A další tvary a barevné proudy směřují od tohoto orgánu k částem ostatního těla a také ještě za jeho hranice. Přitom prostupují a prozařují celé duševní tělo. Nejdůležitější mezi těmito proudy ale vedou k lotosům. Prostupují jejich jednotlivé lístky a regulují jejich otáčení; pak na konečcích⁸⁵ lístků proudí směrem ven a ztrácejí se ve vnějším prostoru. Čím je člověk vyspělejší, tím větší je okruh, do něhož se tyto proudy šíří.

Obzvlášť úzký vztah k uvedenému centru má dvanáctilistý lotos. Do něho se vlévají proudy z centra bezprostředně. A jím procházejí na jedné straně proudy k šestnáctilistému a dvoulistému, na druhé (dolejší) straně k osmi, šesti a čtyřlístému lotosu. V tomto uspořádání spočívá důvod, proč se musí v okultním školení věnovat docela zvláštní péče rozvoji dvanáctilistého lotosu. Pokud by se tady něco pokazilo, bylo by pak i vytvoření celého aparátu nutně nepořádné. – Z toho, co bylo nyní řečeno, můžeme odhadnout, jak jemný a intimní ráz má okultní školení a jak přesně je třeba postupovat, má-li se všechno vyvinout náležitým způsobem. Nepochybně je z toho také patrné, že mluvit o návodech k rozvoji nadmyslových schopností může jenom někdo, kdo sám na sobě zakusil všechno, co by měl přivést k rozvoji u někoho jiného a kdo je dokonale schopen rozpoznat, zdali také jeho návody vedou k zamýšlenému správnému výsledku.

Koná-li žák vyššího poznání to, co mu návody předepisují, podněcuje ve svém étherném těle takové proudy a pohyby, jež jsou v harmonii se zákony a s vývojem světa, k němuž člověk patří. Proto jsou tyto návody vždy obrazem velkých zákonů světového vývoje. Pozůstávají v uvedených a jim podobných meditačních a koncentračních cvičeních, která – pokud jich žák používá náležitým způsobem – mají vyličené účinky. Žák duchového poznání musí v jistých dobách proniknout svou duší cele obsahem takových cvičení, jako by jimi naplňoval celé své nitro. Začíná to prostými úkoly, něčím, co je především vhodné k tomu, aby prohloubilo, zniternilo rozumné a uvážlivé myšlení hlavy. Tak se toto myšlení stává svobodným a nezávislým na všech smyslových dojmech a zkušenostech. Shrnuje se jakoby do jednoho bodu, který člověk má plně ve své moci. Tím se vytváří *prozatímní* centrum pro proudy étherného těla. Toto centrum zatím ještě není v blízkosti srdce, nýbrž v hlavě. Projevuje se tam jasnovidnému pohledu jako východisko různých pohybů. – Plný úspěch může mít jenom takové okultní školení, které vytvoří nejprve takovéto centrum. Kdyby se toto centrum přeložilo hned od začátku do blízkosti srdce, mohl by sice začínající jasnovidec dospět k jistým vidoucím průhledům do vyšších světů; nemohl by však získat opravdové porozumění⁸⁶ pro souvislost těchto vyšších světů s naším smyslovým. A to je pro člověka na současném stupni světového vývoje *naprostá nezbytnost*. Jasnovidec se nesmí stát blouznivcem; *musí* si uchovat pevnou půdu pod nohama.

Prozatímní centrum v hlavě se potom, když je náležitě upevněno, přesouvá dál směrem dolů, a to do blízkosti hrtanu. K tomu dochází při další práci s koncentračními cvičeními.

Charakterizované pohyby étherného těla potom vyzařují z této končiny. Osvěcují duševní prostor v okolí člověka.

Další postup cvičení umožňuje okultnímu žákovi, aby sám určoval polohu svého étherného těla. Předtím závisela jeho poloha na silách přicházejících zvenčí a vycházejících z fyzického těla. Dalším vývojem člověk získává schopnost otáčet étherným tělem do všech stran. Tuto schopnost mu propůjčují proudy probíhající přibližně podél obou paží⁸⁷ a mající středisko v dvoulístém lotosu v blízkosti očí. Všechno to se uskutečňuje tím, že paprsky vycházející z hrtnu se utvářejí do zaoblených tvarů, z nichž jistý počet prochází k dvoulístému lotosu, aby se odtud ubíraly v podobě vlnivých proudů podél obou paží⁸⁸. – Další důsledek je pak ten, že se tyto proudy rozbíhají a rozvětvují nejjemnějším způsobem a vytvářejí tím jakési pletivo; to nakonec obemkne – jako síťoví (nebo jemná blanka) – celou hranici étherného těla. Až doposud se étherné tělo neuzavíralo směrem ven, takže oživující proudy z všeobecného moře života proudily přímo z něho a do něho⁸⁹. Nyní musí síly působící zvenčí pronikat onou nadmyslovou blankou. Tím se člověk stává *citlivým* pro tyto vnější proudy. Začíná je vnímat. – Nyní také nadešla chvíle, kdy je třeba dát celé té soustavě proudů a pohybů centrum v krajině srdce. K tomu dochází opět pokračující prací na koncentračních a meditačních cvičeních. Tím žák také dosáhl stupně, na němž je obdařen „*vnitřním slovem*“. Všechny věci nyní pro něho dostávají nový význam. Stávají se ve své nejnějnější podstatě jakoby duchově slyšitelnými; promlouvají k člověku o své nejvlastnější podstatě. Proudů, jež jsme nastínili, ho spojují s nitrem toho světa, k němuž on sám patří. Začíná spoluprožívat život svého okolí a může mu dát v sobě zaznívat pohybem svých lotosových květů.

Tím vstupuje do duchového světa. Je-li tak daleko, nachází nové porozumění pro mluvu velkých učitelů lidstva. Buddhovo učení a evangelia na něho například nyní působí novým způsobem. Prostupují ho proudem zvláštního blaženství, jež předtím netušil. Neboť znění jejich slov se řídí pohyby a rytmy, které on nyní vypěstoval sám v sobě. Nyní bezprostředně *ví*, že člověk jako Buddha nebo pisatelé evangelií nevyslovují *svá* zjevení, nýbrž zjevení, jichž se jim dostalo z nejnějnější podstaty věcí. – Upozorníme tady na skutečnost, které je patrně možné porozumět jenom na základě toho, co jsme uvedli. Lidé na stupni našeho současného vzdělání nemohou dobře pochopit častá opakování v Buddhových řečech. Žákovi vyššího poznání se právě tato opakování stávají něčím, na čem rád spočine svým vnitřním smyslem. Neboť odpovídají jistým rytmickým pohybům v étherném těle. Odevzdá-li se jim člověk v dokonalém vnitřním klidu, způsobuje to v něm souzvuk s takovými pohyby. A protože tyto pohyby jsou obrazem jistých vesmírných rytmů, které také představují v určitých bodech opakování a pravidelný návrat k dřívějším, vžívá se člověk, když se zaposlouchá do Buddhova způsobu mluvy, do souvislosti s vesmírnými tajemstvími.

V duchové vědě se mluví o *čtyřech* vlastnostech, jichž si člověk musí vydobýt na takzvané stezce zkoušek, chce-li vystoupit k vyššímu poznání. *První* z nich je schopnost oddělovat v myšlenkách to, co je pravdivé, od toho, co se jeví⁹⁰, pravdu od pouhého mínění. *Druhá* vlastnost je správné hodnocení toho, co je pravda a skutečnost, vůči tomu, co se jeví. *Třetí* schopnost spočívá v uplatňování šesti vlastností, o nichž byla zmínka v předcházející kapitole: kontrola myšlenek, kontrola skutků, vytrvalost, snášenlivost, víra a vyrovnanost. *Čtvrtou* vlastností je láska k vnitřní svobodě.

Pouhé rozumové pochopení toho, co je míněno těmito vlastnostmi, nijak nepomůže. Musí být zapracovány do duše tak, aby se staly základem vnitřních *návyků*. Vezměme například první vlastnost: odlišovat, co je pravdivé, od vnějšího projevu. Člověk se musí vyškolit natolik, aby u kterékoli věci, s níž se setká, rozlišoval s jakousi samozřejmostí mezi tím, co je nepodstatné,

a tím, co má význam. Školit se může v tomto směru jenom tím, když s naprostým klidem a trpělivostí bude při svém pozorování vnějšího světa dělat zas a zase příslušné pokusy. Nakonec utkví jeho pohled přirozeným způsobem právě tak na tom, co je pravdivé, jako byl předtím uspokojován tím, co bylo nepodstatné. „Příměrem pouhým je všechno, co mívá“; tato pravda se stane přirozeným přesvědčením duše. A tak je třeba si počínat i vůči ostatním z uvedených čtyř vlastností.

Pod vlivem těchto čtyř duševních zvyklostí se skutečně mění jemné étherné tělo člověka. První z nich – „odlišování toho, co je pravdivé, od toho, co se jeví“ – přivádí k působnosti ono charakterizované centrum v hlavě a připravuje centrum v hrtanu. K *reálnému* vytvoření centra je pak ovšem zapotřebí koncentračních cvičení, o nichž byla řeč výše. Tato cvičení utvářejí a čtyři vlastnosti vedou k dozrání. Když je centrum v blízkosti hrtanu připraveno, pak správné *hodnocení* pravdy vůči jejím nepodstatným projevům vyvolává ono naznačené svobodné ovládnání étherného těla a jeho potažení a ohraničení blankou z étherného pletiva. Dopracuje-li se člověk takového hodnocení, pak začíná poznenáhlu vnímat duchové skutečnosti. Ale neměl by se domnívat, že je jeho úkolem, aby vykonával pouze skutky, které se rozumovému hodnocení mohou jevit jako významné. Nejnepatrnější skutek, každý malý hmat při práci jsou něčím významným ve velkém hospodářství celku světa a jde jenom o to, aby si člověk tento význam *uvědomoval*. Nejde o *podceňování*, nýbrž o *správné hodnocení* každodenních životních úkonů. – O šesti ctnostech, z nichž se skládá třetí vlastnost, jsme už mluvili. Souvisí s vytvářením dvanáctilístého lotosu v krajině srdce. Tam, jak jsme ukázali, je skutečně třeba zavést životodárný proud étherného těla. Čtvrtá vlastnost, *touha*⁹¹ *po svobodě*, pak slouží tomu, aby étherný orgán v blízkosti srdce byl doveden k zralosti. Stane-li se tato vlastnost duševním návykem, pak se člověk *osvobozuje* od všeho, co souvisí *pouze* se schopnostmi jeho osobní přirozenosti. Přestane se dívat na věci ze *svého* zvláštního stanoviska. Hranice jeho úzkého já⁹², které ho poutají k tomuto stanovisku, mizí. Tajemství duchového světa získávají přístup k jeho nitru. V tom záleží jeho osvobození. Neboť zmíněná pouta nutí člověka, aby pohlížel na věci a bytosti tak, jak to odpovídá jeho osobnímu založení. Žák okultního poznání se musí stát nezávislým na tomto osobním způsobu, jak se dívat na věci, musí se od něho *osvobodit*.

Předpisy pocházející z duchové vědy působí, jak vidíme, svým určujícím vlivem až hluboko do nejvnitřnější lidské přirozenosti. A takovými předpisy jsou i předpisy o čtyřech uvedených vlastnostech. Nalezli bychom je v té nebo oné formě ve všech světových názorech, pokud počítají se světem ducha. Zakladatelé takových světových názorů nedali lidem takové předpisy z temného, nejasného pocitu. Učinili to z toho důvodu, že byli velkými zasvěcenci. Svě mravní předpisy vytvořili z poznání. Věděli, jak tyto předpisy působí na jemnější přirozenost člověka, a chtěli, aby jejich vyznavači dávali této jemnější přirozenosti krok za krokem zřetelnější tvar. Žít ve smyslu takových názorů na svět znamená pracovat na svém vlastním duchovém zdokonalení. A jenom pokud člověk toto činí, slouží celku světa. Zdokonalovat se neznamena, že člověk pečuje sobecky pouze o sebe. Neboť nedokonalý člověk je také nedokonalým služebníkem lidstva a světa. Celku sloužíme tím lépe, čím jsme sami dokonalejší. Zde platí: „Růže, jen když se vyzdobí, zahradu zdobit může.“

Zakladatelé významných světových názorů jsou právě tím velkými zasvěcenci. To, co od nich pochází, vplývá do lidských duší. A tak se spolu s lidstvem dostává kupředu i celý svět. Zasvěcenci pracovali na tomto vývojovém procesu lidstva docela vědomě. Obsah jejich směrnic pochopíme jenom tehdy, když budeme mít na mysli, že byly čerpány z poznání nejvnitřnější přirozenosti člověka. Velcí zasvěcenci byli velkými *poznávajícími* a ideály lidstva razili ze svého

poznání. Člověk se však přibližuje těmto vůdcům, když se ve vlastním vývoji pozvedá k jejich výši.

Když étherné tělo začalo mít u některého člověka rozčlenění toho druhu, jaké jsme popsali v předchozích odstavcích, otvírá se mu přístup k úplně novému životu. A okultní školení mu musí v pravý čas objasnit všechno to, co potřebuje, aby se v novém životě orientoval. Bude například duchově vnímat šestnáctilístým lotosem podoby, jež patří do vyššího světa. Je třeba, aby si ujasnil, jak různé jsou tyto podoby, podle toho, zdali jsou vyvolány těmi nebo oněmi předměty nebo bytostmi. První, k čemu může obrátit pozornost, bude, že na jistý druh těchto podob může vykonávat silný vliv svými vlastními myšlenkami a pocity, na jiné vůbec ne, nebo leda v nepatrné míře. Jeden druh těchto figur se ihned změní, jestliže pozorovatel bude mít při jejich objevení myšlenku: „To je krásné“, a pak během pohledu na ně změní původní myšlenku v tuto: „To je užitečné“. – Zejména podoby, které pocházejí od nerostů nebo uměle vytvořených předmětů, mají ten zvláštní rys, že se mění každou myšlenkou nebo každým pocitem, které jim pozorovatel přináší vstříc. Už v menší míře je tomu tak u podob, které přísluší rostlinám; a ještě méně k tomu dochází u podob odpovídajících zvířatům. I tyto podoby jsou pohyblivé a plné života. Ale jejich pohyblivost pochází jenom zčásti z vlivu lidských myšlenek a pocitů, z druhé části ji způsobují příčiny, na něž člověk nemá vliv. Avšak mezi všemi těmito podobami se objevuje jeden druh útvarů, na které člověk sám nemá zatím skoro vůbec možnost působit. Žák okultismu má možnost se přesvědčit o tom, že tyto podoby nepocházejí ani od nerostů, ani od umělých předmětů, ale ani od rostlin nebo zvířat. Aby si zjednal plné jasno, musí nyní pozorovat ještě podoby, o nichž může vědět, že jsou způsobeny city, pudy, vášněmi atd., jež pocházejí od jiných lidí. Ale i u těchto útvarů zjistí, že na ně jeho vlastní myšlenky a pocity ještě mají jakýsi, byť i poměrně nepatrný vliv. Ve světě všech těchto podob se však pokaždé najde i zbytek, na nějž je tento vliv mizivě malý. – Tento zbytek tvoří dokonce v začátcích dráhy okultního žáka velmi velkou část toho, co vůbec vidí. Podstatu této části si ujasní jenom tím, že bude pozorovat sám *sebe*. Zjistí přitom, které podoby byly vyvolány jím samým. Co sám činí, co chce, co si přeje atd., vyjadřuje se těmito podobami. Pud, který v něm přebývá, žádostivost, kterou má, úmysl, jež chová, atd.; to všechno se ukazuje prostřednictvím takových podob. Ve světě takových podob se dokonce obráží i celá jeho povaha. A tak žák poznává, že člověk může vykonávat svými vědomými myšlenkami a pocity vliv na všechny podoby, které nevycházejí z něho samého; na ty útvary však, které způsobuje ve vyšším světě svou vlastní bytostí, nemá už vliv, jakmile jím byly vytvořeny. Z toho, co bylo řečeno, také vyplývá, že při vyšším nazírání se samo lidské nitro, svět vlastních pudů, žádostí a představ, ukazuje právě tak v podobě *vnějších* útvarů jako jiné předměty a bytosti. Vnitřní svět se pro vyšší poznání stává částí vnějšího světa. Jako kdyby byl člověk ve fyzickém světě obklopen ze všech stran zrcadly a tak si mohl prohlížet svou tělesnou podobu, tak předstupuje ve vyšším světě před člověka jeho duševní bytost jako zrcadlový obraz.

Na tomto stupni vývoje nastal pro žáka okultismu okamžik, v němž překonává iluzi, jež pochází z uzavření do vlastní osoby. Co je v nitru jeho osobnosti, to teď může pozorovat jako vnější svět, tak jako dříve považoval za vnější svět to, co působilo na jeho smysly. Tak se postupně učí díky těmto zkušenostem zacházet sám se sebou tak, jako dříve zacházel s bytostmi kolem sebe.

Kdyby se člověku otevřel pohled do těchto duchovných světů dříve, než by byl dostatečně připraven na jejich ráz, stál by nejprve před charakterizovaným obrazem své vlastní duše jako před záhadou. Podoby jeho vlastních pudů a vášní tu před ním vystupují ve tvarech, které pociťuje nutně jako zvířecí, nebo také – méně často – jako lidské. Zvířecí podoby onoho světa sice nikdy úplně neodpovídají podobám světa fyzického, ale přece jen se jim vzdáleně podobají. Necvičení pozorovatelé je budou patrně také považovat za stejné. – Když člověk vchází do tohoto

světa, musí si osvojit úplně nový druh úsudku. Neboť nehledě na to, že věci, které vlastně náležejí lidskému nitru, se tu objevují jako vnější svět, vystupují navíc jako zrcadlový obraz toho, čím ve skutečnosti jsou. Když zde například spatříme číslici, musíme ji číst obráceně, jako v zrcadle. Například 265 tady ve skutečnosti znamená 562. Kouli vidíme tak, jako bychom byli v jejím středu. Musíme si pak tento pohled z nitra teprve náležitým způsobem přetlumočit. Ale i duševní vlastnosti se objevují jako zrcadlové obrazy. Přání, jež se vztahuje na něco vnějšího, vystupuje jako podoba, která se pohybuje směrem k člověku, jenž chová toto přání. Vášně, které mají sídlo v nižší přirozenosti člověka, mohou nabývat podoby zvířat nebo podobných útvarů, jež se vrhají na člověka. Ve skutečnosti ovšem směřují tyto vášně ven; hledají předmět svého uspokojení ve vnějším světě. Ale toto hledání zaměřené ven se projevuje v onom *zrcadlení* jako útok na nositele vášně.

Jestliže se okultní žák, dříve než postoupí k vyššímu zření, sám seznámil se svými vlastnostmi klidným, věcným sebezpozorováním, najde i v okamžiku kdy před ním jeho nitro vystoupí ve vnějším zrcadlovém obraze, odvahu i sílu, aby se zachoval správným způsobem. Lidé, kteří se takovým zpytováním sebe samých dostatečně neseznámili s vlastním nitrem, nepoznají ve svém zrcadlovém obraze sebe a budou jej proto považovat za cizí skutečnost. Také se v nich tím pohledem probudí úzkost, a protože nebudou s to něco takového snést, budou si namlouvat, že to je všechno výplod fantazie, který k ničemu nevede. V obou případech by člověk – protože se dostal na určitý vývojový stupeň bez potřebné zralosti – stanul osudně v cestě svému vlastnímu vyššímu vývoji.

Rozhodně je třeba, aby žák prošel duchovým pohledem na svou vlastní duši, má-li proniknout výše. Neboť ve vlastním nitru⁹³ má přece onu duchově-duševní bytost, kterou může nejlépe posoudit. Jestliže si nejdříve získal důkladné poznání o své osobnosti ve fyzickém světě a vystoupí-li ve vyšším světě před ním *nejprve obraz* této osobnosti, má možnost obojí porovnat. To, co je vyšší, může vztáhnout na něco, co už zná, a může tak mít pro začátek pevnou půdu pod nohama. Kdyby se místo toho před ním vynořilo sebevíc jiných duchových bytostí, nedovedl by si přece zpočátku ujasnit jejich svéráz a podstatu. Brzo by cítil, jak se mu ztrácí půda pod nohama. Nelze proto ani dost často zdůraznit, že bezpečný přístup k vyššímu světu je ten, jenž vede přes důkladné, pečlivé poznání a posouzení vlastní bytosti.

To, s čím se tedy člověk nejprve setkává na své pouti k vyššímu světu, jsou duchové *obrazy*. Neboť skutečnost, která těmto obrazům odpovídá, je přece *v něm samém*. Žák vyššího poznání musí tedy získat dostatečnou zralost, aby na tomto prvním stupni nepožadoval hmatatelné skutečnosti, nýbrž aby pohlížel na obrazy jako na správné. Ale ve světě těchto obrazů, *přímo v nich*, má brzy příležitost se seznámit s něčím novým. Jeho *nižší já* se před ním vyskytuje jenom jako zrcadlový obraz; ale uprostřed tohoto zrcadlení se zjevuje pravá skutečnost jeho *vyššího já*. Z obrazu jeho nižší osobnosti se stává viditelnou podoba jeho duchového já. A teprve od tohoto já se sprádají nitky k jiným vyšším duchovým skutečnostem.

A nyní nadešel pro žáka čas, aby začal používat dvoulistého lotosu v blízkosti očí. Začne-li se tento lotos pohybovat, nalezne člověk možnost, aby navodil spojení mezi svým vyšším já a nadřazenými duchovými bytostmi. Proudý, které vycházejí od tohoto lotosu, pohybují se k vyšším skutečnostem takovým způsobem, že člověk si plně uvědomuje příslušné pohyby. Jako světlo činí oku viditelnými fyzické předměty, tak tyto proudy činí viditelnými duchové bytosti vyšších světů.

Tím, že se pohřizuje do představ pocházejících z duchové vědy, a to takových, které obsahují základní pravdy, učí se žák uvádět do pohybu proudy očního lotosu a dirigoval je.

Jaký význam má zdravý úsudek a jasné, logické školení, to se ukazuje zvláště výrazně na tomto vývojovém stupni. Uvažme jenom, že vyšší já, jež dosud v člověku dřímalo jako zárodek, neuvědomováno, tady procítá k vědomé existenci. Ne snad jenom v obrazném, nýbrž v docela reálném smyslu zde dochází k *zrození* v duchovém světě. A bytost, jež se má narodit, vyšší já, musí přijít na svět se všemi potřebnými orgány a vlohami, má-li být životaschopná. Jako příroda se musí postarat o to, aby dítě přišlo na svět s dobře vyvinutými očima a ušima, tak se musí zákony vlastního vývoje člověka postarat, aby jeho vyšší já vstoupilo do života s nezbytnými schopnostmi. A tyto zákony, které zajišťují rozvoj vyšších orgánů ducha samého, nejsou jiné než zákony ducha zdravého rozumu a zákony zdravé mravnosti, jak platí ve fyzickém světě. Jako se vyvíjí dítě v lůně matčině, tak zraje duchový člověk ve fyzické osobnosti. Zdraví dítěte závisí na normální působnosti přírodních zákonů v mateřském lůně. Zdraví duchového člověka je obdobně podmíněno zákony obyčejného rozumu a soudností působící ve fyzickém životě. Nikdo, kdo nežije a nemyslí zdravě ve fyzickém světě, nemůže zrodit zdravé vyšší já. Život podle přírody a soudného rozumu je východiskem pro jakýkoli pravý duchovní vývoj. – Jako dítě už v lůně matčině žije podle sil přírody, které bude vnímat po narození svými smyslovými orgány, tak žije vyšší já člověka podle zákonů duchového světa už během fyzického života. A jako si dítě osvojuje příslušné síly z temného životního pocitu, tak se může člověk vybavovat silami duchového světa, ještě než se zrodí jeho vyšší já. Ano, *musí* to dokonce činit, má-li toto já přijít na svět jako plně vyvinutá bytost. Nebylo by správné, kdyby někdo říkal: Nemohu přijmout nauky duchové vědy, dokud sám nejsem vidoucí. Neboť bez důkladného zahloubání do duchového bádání nemohl by vůbec dospět k pravému vyššímu poznání. Byl by pak ve stejné situaci jako dítě v matčině lůně, které by odmítalo používat sil, jichž se mu dostává od matky, a chtělo by čekat, až si tyto síly opatří samo. Jako zárodek dítěte zakouší správnost toho, co je mu poskytováno, svým životním pocitem, tak může člověk, i když ještě není vidoucí, zakoušet pravdivost nauk duchové vědy. Je možné pronikat do těchto nauk s plným pochopením, zbudovaným na jasném, zdravém, všestranně usuzujícím rozumu, i když člověk sám ještě nevidí nic z duchového světa. Mystické poznatky je třeba si osvojit nejprve učením, a právě tímto učením se připravovat na vlastní zření. Člověk, který by se dostal k zření dříve, než by prošel učením tohoto druhu, byl by jako dítě, které by se narodilo sice s očima a ušima, ale bez mozku. Rozprostíral by se před ním celý svět barev a zvuků, ale nevědělo by, co s ním.

Co tedy člověk pochopil nejprve svým citem pro pravdu, svým logicky a všestranně usuzujícím rozumem, to se na vylíčeném stupni okultního žakovství pro něho stává vlastním zážitkem. Má nyní bezprostřední vědomost o svém vyšším já. A postupně poznává, že toto vyšší já souvisí s duchovými bytostmi vyššího rázu a tvoří s nimi jednotu. Vidí tedy také, že nižší já pochází z vyššího světa. A odhaluje se mu, že jeho vyšší přirozenost bude trvat dále, až jeho nižší přirozenost zanikne. Je nyní s to sám rozlišit to, co je v něm pomíjivé, a to, co je v něm trvalé. To neznamena nic jiného, než že začíná rozumět z vlastního náhledu nauce o vtělení (inkarnaci) vyššího já do nižšího. Ujasňuje se mu nyní, že je zasazen do vyšší duchové spojitosti, že jeho vlastnosti, jeho osudy jsou podmíněny touto spojitostí. Seznamuje se *se zákonem* svého života, s karmou. Nahlíží, že jeho nižší já, jak se v současné době zjevuje v jeho životě⁹⁴, je pouze jedna z podob, v nichž se může zjevovat jeho vyšší bytost. A vidí před sebou možnost, aby na sobě pracoval ze svého vyššího já a stával se tak dokonalejším a stále dokonalejším. Ujasňují se mu nyní i velké rozdíly mezi lidmi, pokud jde o stupně jejich dokonalosti. Uvědomuje si, že jsou lidé stojící nad ním, kteří už dosáhli stupňů, jež leží ještě před ním. Ujasňuje se mu, že nauky a činy takových lidí mají původ v inspiraci z vyššího světa. Za toto vděčí svému prvnímu pohledu do tohoto vyššího světa. Označení „velcí zasvěcenci lidstva“ začíná být pro něho nyní skutečností.

To jsou dary, za něž okultní žák vděčí tomuto stupni svého vývoje: vidoucí pochopení pro vyšší já, pro nauku o vtělení neboli inkarnaci tohoto vyššího já do nižšího, pro zákon, podle něhož je usměřován život ve fyzickém světě na základě duchových spojitostí – pro zákon karmy – a konečně pro existenci velkých zasvěcenců.

Říkává se proto také o žákovi, který dosáhl tohoto stupně, že ho opustila veškerá *pochybnost*. Jestliže si dříve mohl osvojit víru, vystavěnou na rozumných důvodech a zdravém myšlení, nastupuje teď na místo této víry úplné vědění a vidoucí pochopení, jimiž nemůže nic otřást.

Jednotlivá náboženství podávají ve svých obřadech, svátostech a kultických obyčejích obrazy vyšších duchových dějů a bytostí, viditelné navenek. Jenom ten, kdo ještě neprohlédl hlubiny velkých náboženství, může je zneuznávat. Kdo je však sám s to nahlížet do duchové reality, porozumí i velkému významu oněch navenek viditelných úkonů. A pro něho se pak sama náboženská služba stane obrazem jeho vlastního styku se světem duchově nadřazeným viditelnému světu.

Tak vidíme, v jakém smyslu se z okultního žáka stal dosažením tohoto stupně opravdu nový člověk. Může nyní poznenáhlu dozrávat k tomu, aby pomocí proudů svého étherného těla dirigoval vyšší živel vlastního života a tím získával vysokou nezávislost na svém fyzickém těle.

Změny ve snovém životě okultního žáka

Známkou toho, že okultní žák dosáhl nebo aspoň brzy dosáhne vývojového stupně popsaného v předešlé kapitole, je změna, jež se začíná dít s jeho snovým životem. Předtím byly jeho sny zmatené a plné libovůle. Nyní začínají mít řád. Jejich obrazy dostávají smysluplnou souvislost jako představy obyčejného života. Je možné v nich rozpoznávat zákonitost, příčinu a následek. A také obsah snů se mění. Zatímco dříve žák vnímal jenom dozvuky denního života, přetvořené dojmy z okolí nebo z vlastních tělesných stavů, objevují se mu teď obrazy ze světa, který dříve neznal. Zpočátku ovšem zůstává zachován *všeobecný ráz* snového života, v tom smyslu, že sen se liší od bdělého představování tím, že to, co chce vyjádřit, podává symbolicky. Pozornému pozorovateli snového života jistě nemůže uniknout jeho symbolický ráz. Zdá se nám například, že jsme chytli ošklivé zvíře a máme v ruce nepříjemný pocit. Probudíme se a zjistíme, že v ruce svíráme cíp pokrývky. Vjem se tu tedy nevyjadřuje nepokrytě, nýbrž prostřednictvím uvedeného symbolu. – Nebo se nám zdá, že prcháme před pronásledovatelem; cítíme přitom strach. Při procitnutí se ukáže, že během spánku nás postihlo bušení srdce. Žaludek naplněný těžko stravitelnými pokrmy vzbuzuje úzkostné sny. I děje v okolí spícího člověka se zrcadlí ve snu v podobě symbolů. Údery hodin mohou vyvolat obraz vojenského útvaru, pochodujícího za zvuku bubnů. Převrhne-li se v místnosti židle, může to podnítit učiněné snové drama, v němž úder se obráží jako výstřel atd. – Tento symbolický způsob vyjadřování si uchovává i spořádaný sen člověka, jehož étherné tělo se začíná vyvíjet. Ale sen nyní přestává zrcadlit pouhé skutečnosti fyzického okolí nebo vlastního smyslového těla. Jako se vyznačují řádem i sny, jež vděčí za svůj původ těmto věcem, tak do nich částečně pronikají i snové obrazy, jež jsou výrazem věci a poměrů jiného světa. Zde člověk získává první zkušenosti nepřístupné obyčejnému dennímu vědomí. – Nebylo by naprosto na místě domnívat se, že kterýkoli pravý mystik by chtěl použít něčeho, co takto ve snu prožije, už jako podkladu pro jakákoli významná sdělení o vyšším světě. Je třeba se na takové snové zážitky dívat pouze jako na první *příznaky* vyššího vývoje. – Brzo nastane jako jeho další důsledek i skutečnost, že obrazy snícího okultního žáka už nebudou jako dříve vymaněny z kontroly rozvážně usuzujícího rozumu, nýbrž rozum je bude pořádat a přehlížet podle logického řádu⁹⁵, tak jako představy a pocity bdělého vědomí. Rozdíl mezi snovým vědomím a tímto bdělým stavem se prostě stále více a více ztrácí. Snící člověk je během svého snění v plném smyslu slova bdělý; to znamená, že se cítí pánem a vůdcem svých obrazných představ.

Během snění je člověk skutečně zasazen do světa, který se liší od světa jeho fyzických smyslů. Jenomže člověk s nerozvitými duchovými orgány není s to si o tomto světě tvořit jiné než ony zmíněné zmatené představy. Existuje pro něho jenom tak, jako by smyslový svět existoval pro bytost, jež má nanejvýš první zárodky očí. Proto v tomto světě člověk také nemůže vidět nic než dozvuky a zrcadlení obyčejného života. Ty však může vidět ve snu z toho důvodu, že jeho duše sama vmalovává své denní vjemy jako obrazy do oné látky, z níž pozůstává onen jiný svět. Musíme si totiž ujasnit, že člověk prožívá vedle svého obyčejného vědomého denního života ještě druhý, nevědomý, v naznačeném jiném světě. Všechno, co vnímá a myslí, vrývá v otiscích do tohoto světa. Vidět může tyto otisky ovšem jenom někdo, kdo má rozvité lotosy. Ale jisté skromné zárodky lotosů lze vždycky najít u každého člověka. Během denního vědomí jimi nemůže nic vnímat, protože vznikající dojmy jsou pro něho velice slabé. Jde o podobný důvod jako ten, pro který během dne nevidíme hvězdy. Nemohou se při vnímání uplatnit proti mocně působícímu slunečnímu světlu. Tak se nemohou prosadit slabé duchové dojmy proti

mohutným dojmům fyzických smyslů. Teprve když se ve spánku uzavřou brány vnějších smyslů, začnou tyto dojmy zmateně zasvítávat. A snící člověk si pak začne všimnout zkušeností prožitých v jiném světě. Jenomže, jak bylo řečeno, zprvu nejsou tyto zkušenosti nic jiného než to, co do duchového světa vrylo samo představování vázané na fyzické smysly. – Teprve rozvinuté lotosy umožňují, aby tam byly zaznamenávány i projevy, které nepřínaleží fyzickému světu. A teprve rozvojem étherného těla pak vzniká plné vědění o těchto záznamech pocházejících z jiných světů. – Tím začíná působnost člověka v novém světě. A člověk teď musí nejprve – prostřednictvím návodů okultního školení – dosáhnout dvojího. Musí nejdříve získat možnost, aby si pozorování, k nimž dochází ve snu, uvědomoval ve stejné úplnosti jako za bdění. Jestliže toho dosáhne, je veden k tomu, aby táž pozorování konal i během obyčejného bdělého stavu. Jeho pozornost pro duchové dojmy se prostě musí vytrýbit a usměrnit⁹⁶ takovým způsobem, že tyto dojmy se už nemusejí ztrácet vedle fyzických, nýbrž že je může mít ustavičně *vedle* fyzických a spolu s nimi.

Když okultní žák získal tuto schopnost, dochází u něho k tomu, že se před jeho duchovými očima vynoří něco z onoho panoramatu, jež jsme popsali v předešlé kapitole. Může nyní vnímat, co se vyskytuje v duchovém světě jako příčina pro dění ve světě fyzickém, a zejména může uprostřed duchového světa poznávat své vlastní vyšší já. – Jeho nejbližším úkolem nyní bude, aby jakoby vrůstal do tohoto vyššího já, to jest, aby na ně opravdu pohlížel jako na svou pravou bytost a také si podle toho počínal. Získává nyní stále více představu a živý pocit o tom, že jeho fyzické tělo i to, co dříve nazýval svým „já“, je nyní už jenom nástrojem jeho vyššího já. A vůči nižšímu já dostává pocit, jaký mívá člověk omezený na smyslový svět vůči nástroji nebo vozidlu, jichž používá. Jako člověk omezený na smyslový svět nepočítá vůz, v němž jede, ke svému „já“, a to ani když říká „já jedu“, jako by jinak řekl „já jdu“, tak má vyspělý člověk, řekne-li „vcházím dveřmi“, vlastně představu: „pronáším své tělo dveřmi“. Je pouze třeba, aby to byl pro něho pojem tak samozřejmý, že proto neztratí ani na okamžik pevnou půdu fyzického světa, že v něm nikdy nevyvstane pocit odcizení vůči smyslovému světu. Nemá-li se žák okultismu stát blouznivcem nebo fantastou, nesmí svým vyšším vědomím ochuzovat svůj život ve fyzickém světě, nýbrž obohacovat jej, tak jako jej obohacuje někdo, kdo používá vlaku místo vlastních nohou, má-li vykonat určitou cestu.

Když okultní žák dospěl k takovému životu ve svém vyšším já, pak – nebo spíše už během doby, kdy si osvojuje vyšší vědomí – se mu ujasňuje, jak může probouzet k životu duchovou vnímavost v orgánu, který si vytvořil v blízkosti srdce a jak ji může řídit pomocí oněch proudů, o nichž byla řeč v minulých kapitolách. Tato vnímavost je prvkem vyšší hmotné substance, který vychází z uvedeného orgánu a proudí v zářivé kráse pohybujícími se lotosy a také ostatními kanály vyspělého étherného těla. Odtud vyzařuje ven do okolního duchového světa a činí jej duchově viditelným, jako sluneční světlo činí předměty viditelnými fyzicky, když na ně zvenčí dopadá.

Jak se vytváří v srdečním orgánu tato vnímavost, tomu je možné porozumět jenom postupně, a to přímo při jejím vytváření.

Zřetelně vnímatelným – v podobě předmětů a bytostí – se duchový svět stává vlastně teprve pro člověka, který je schopen vysílat takovýmto způsobem onu vyznačenou vnímavost⁹⁷ svým étherným tělem a dále směrem ven do vnějšího světa, aby jí ozařoval předměty. – Vidíme z toho, že dokonalé vědomí o určitém předmětu duchového světa může vzniknout jenom pod podmínkou, že člověk sám na něj vrhá duchové světlo. Ve skutečnosti ovšem nepřebývá ono „já“, jež vytváří tento vnímací orgán, vůbec ve fyzickém lidském těle, nýbrž, jak jsme ukázali, mimo tělo. Srdeční orgán je pouze místem, kde člověk zvenčí rozžehuje tento duchový světelný

orgán. Kdyby jej nerozštěcoval zde, nýbrž na jiném místě, neměly by duchové vjemy takto vyvolané žádnou souvislost s fyzickým světem. Srdeční orgán je právě to ústrojí, jímž vyšší já činí smyslovou lidskou bytost⁹⁸ svým nástrojem a z něhož může tento nástroj ovládat.

Je třeba mít na paměti, že pocit, který má vyspělý člověk vůči věcem duchového světa, je jiný než pocit, který je vlastní smyslovému člověku vůči fyzickému světu. Smyslový člověk má pocit, že je na jistém místě smyslového světa, a vnímané předměty jsou pro něho „vně“. Duchově vyspělý člověk se naproti tomu cítí jakoby zajedno s duchovým předmětem svého vnímání, jakoby „v nitru“ tohoto předmětu. A tak vskutku putuje duchovým prostorem od místa k místu. V řeči okultní vědy je proto také označován za „poutníka“. Zpočátku nemá nikde pocit domova. – Kdyby zůstalo pouze při takovém poutnictví, pak by nemohl doopravdy určit žádný předmět v duchovém prostoru. Jako ve fyzickém prostoru určujeme předmět nebo místo tím, že vycházíme od jistého bodu, tak tomu musí být i v onom jiném světě, jehož žák dosáhl. I tady je třeba, aby si našel někde místo, které nejprve docela přesně prozkoumá a převezme je duchově do svého vlastnictví. Na tomto místě si musí založit duchový domov a všechno ostatní pak uvádět ve vztah k tomuto domovu. I člověk žijící ve fyzickém světě přece vidí všechno tak, jak to přinášejí s sebou představy přejaté z jeho fyzického domova. Berlínčan bude bezděčně popisovat Londýn jinak než Pařížan. Jenomže s duchovým domovem se to má přece jenom jinak než s fyzickým. Do fyzického se rodíme bez vlastního přičinění, v něm jsme v době mládí přijali instinktivně řadu představ, jež nám nadále všechno mimovolně osvětlují. Kdežto duchový domov si vytvoříme s plným vědomím sami. Proto také, když z něho při svém usuzování vycházíme, usuzujeme v plné, jasné svobodě. – Toto vytváření duchového domova se v řeči okultní vědy nazývá „stavět si stánek“.

Duchové nazírání se vztahuje na tomto stupni nejprve na duchové obrazy odpovídající skutečností fyzického světa, pokud tyto obrazy leží v takzvaném astrálním světě. V tomto světě bychom našli všechno to, co je stejné podstaty jako lidské pudy, city, žádosti a vášně. Neboť ke všem smyslovým věcem, jež člověka obklopují, patří i síly, jež jsou spřízněné s oněmi lidskými. Krystal je například formován do svého tvaru silami, které se vyjímají vůči vyššímu nazírání jako pud působící v člověku. Podobné síly vedou šťávu cévami rostlin, přivádějí květy k růstu a rozevření, tobolky se semínky k pukání. Všechny takové síly získávají pro vyspělé duchové vnímací orgány tvar a barvu, jako předměty fyzického světa mají tvar a barvu pro fyzické oko. Žák okultismu vidí na vyličeném stupni svého vývoje nejen krystal, rostlinu, ale i charakterizované duchové síly. A vidí živočišné a lidské pudy nejen prostřednictvím životních projevů jejich nositelů, ale i přímo jako předměty, jako vidí ve fyzickém světě stoly a židle. Celý svět instinktů, pudů, přání, vášní nějakého zvířete nebo člověka se stává astrálním oblakem, halícím onu bytost – auru.

Dále vidí jasnovidec na tomto stupni svého vývoje i věci, které se skoro nebo úplně vymykají smyslovému chápání. Může například pozorovat astrální rozdíl mezi prostorem, který je z velké části naplněn lidmi nízkého smýšlení, a prostorem, v němž jsou přítomny osoby smýšlející idealisticky⁹⁹. V nemocnici je nejenom fyzické, ale i duchovní ovzduší jiné než v tanečním sále. Obchodní město má jiný astrální vzduch než město univerzitní. Zpočátku bude vnímavost člověka, který procitl k jasnozření, vyvinuta pro takové věci jenom slabě. K předmětům, jež jsme uvedli nejdříve, bude tato klíčící vnímavost mít poměr jako snové vědomí smyslového člověka k jeho bdělému vědomí. Ale postupně procitne žák plně i na tomto stupni.

Nejvyšším výdobytkem jasnovidece, jenž získal vyličený stupeň vidoucího vnímání, je schopnost, již se mu zjevují astrální odrazy živočišných a lidských pudů a vášní. Láskyplné jednání je provázeno jiným astrálním jevem než jednání vycházející z nenávisti. Nesmyslná,

bezuzdná žádostivost se vyjadřuje nejen vlastní podobou, ale navíc ošklivým astrálním protiobrazem, kdežto cit zaměřený k něčemu vznešenému krásným protiobrazem. Během fyzického života jsou tyto protiobrazy jenom slabě viditelné. Jejich síla se totiž oslabuje životem ve fyzickém světě. Přání po nějakém předmětu například vytváří takovýto zrcadlový obraz, vedle onoho obrazu, jímž se toto přání objevuje samo v astrálním světě. Jestliže však je takové přání uspokojeno získáním příslušného fyzického předmětu nebo je-li alespoň možné, že bude takto uspokojeno, jeví se protiobraz jenom jako velmi slabá záře. Plného uplatnění nabude až po smrti člověka, kdy duše – svou přirozeností – musí ještě stále chovat ono přání, ale nemůže je už uspokojit, protože k takovému uspokojení chybí jak předmět, tak i fyzický orgán. Smyslově založený člověk bude například i po smrti lačnět po chuťových požitech. Chybí mu ale nyní možnost uspokojení, protože už přece nemá jazyk ani patro. To bude mít za následek, že přání vyvolá obzvlášť prudký protiobraz, jímž pak duše bude trýzněna. Tyto zkušenosti, způsobované po smrti protiobrazy nižší duševní přirozenosti, nazývají se zážitky v duševní říši, jmenovitě v „místě žádostí“. Ztrácejí se teprve, když se duše očistí od všech žádostí zaměřených na fyzický svět. Pak teprve duše stoupá do vyšší oblasti (do duchového světa). – I když tyto protiobrazy jsou u člověka, který je doposud fyzicky naživu, slabé, přece jen existují a provázejí ho jako vloha k jeho žádostivostem¹⁰⁰, tak jako kometu provází její ohon. A jasnovidce je vidí, jestliže dosáhl příslušného vývojového stupně.

V takovýchto zkušenostech a ve všech dalších, jež jsou s nimi spřízněny, žije žák okultismu v tom stadiu, jež jsme popsali. K ještě vyšším duchovým zážitkům nemůže na daném vývojovém stupni dospět. Musí proto vystoupit ještě výše.

Získání kontinuity vědomí

V lidském životě se střídají tři stavy: bdění, spánek naplněný sny a bezesný hluboký spánek. Tomu, jakým způsobem člověk dospívá k vyšším poznatkům o duchovém světě, porozumíme, utvoříme-li si představu o tom, jaké změny musí nastat s těmito třemi stavy u člověka, který chce hledat poznání tohoto druhu. Než člověk projde školením pro takovéto poznání, je jeho vědomí ustavičně přerušováno přestávkami spánku. V těchto přestávkách duše neví nic o vnějším světě a také nic o sobě samé. Jenom během jistých časových úseků se ze všeobecného moře bezvědomí vynořují sny, navazující na děje vnějšího světa nebo na stavy vlastního těla. Sny se zprvu jeví jenom jako zvláštní projev spánkového života, a z toho důvodu se asi mluví vůbec jenom o dvou stavech: spánku a bdění. Ale pro okultní vědu má sen samostatný význam vedle obou druhých stavů. V předešlé kapitole jsme popsali, k jaké proměně dochází ve snovém životě člověka, který podnikne výstup k vyššímu poznání. Jeho sny ztrácejí bezvýznamný, nepravidelný a nesouvislý ráz a stává se z nich stále více a více souvislý svět, který má svůj řád. Během dalšího vývoje pak tento nový svět, zrozený ze světa snů, nejen nezůstává pozadu za vnější smyslovou skutečností co do vnitřní pravdy, ale zjevují se v něm i děje, jež představují vyšší druh skutečnosti v plném smyslu toho slova. Ve smyslovém světě jsou totiž všude skryta tajemství a záhady. Tento svět sice ukazuje účinky jistých vyšších skutečností, avšak člověk, který omezuje své vnímání pouze na své smysly, nemůže proniknout k *příčinám*. Okultnímu žákovi se tyto příčiny částečně zjevují ve vylíčeném stavu, jenž se utvořil ze snového života, ale nikterak se u něho nezastavuje. – Nesmí ovšem tato zjevení pokládat za skutečné poznatky – až do té doby, dokud se mu tytéž věci neukážou i během obyčejného bdělého života. Ale i k tomu dospěje. Jeho vývoj směřuje k tomu, aby onen stav, který si nejprve vytvořil ze života ve snu, přenesl i do bdělého vědomí. Tím se pro něho smyslový svět obohacuje o něco úplně nového. Tak jako člověk, který se narodil jako slepec a byl operován, po svém prozření poznává, že věci v jeho okolí jsou obohaceny o všechny vjemy oka, tak spatřuje člověk, který výše uvedeným způsobem nabyl jasnozřivosti, celý svět kolem sebe s novými vlastnostmi, věcmi, bytostmi atd. Nemusí už čekat na dobu, kdy bude snít, aby žil v jiném světě, nýbrž může se přenést do vylíčeného stavu za účelem vyššího vnímání, kdykoli to je přiměřené. Tento stav má u něho obdobný význam, jaký má v obyčejném životě vnímání věcí, když jsou smysly v činnosti, ve srovnání s vnímáním při nečinných smyslech. V pravém významu toho slova je možné říci, že žák otvírá smysly své duše a nahlíží na věci, jež musí zůstat skryty tělesným smyslům.

Tento stav ale tvoří pro žáka okultismu pouze přechod k ještě vyšším stupňům poznání. Pokračuje-li ve cvičeních, jež mu slouží při jeho okultním školení, shledá po určité době, že pronikavá změna, jak jsme ji popsali, se neuskutečňuje jenom s jeho snovým životem, ale že proměnou prochází i jeho dříve bezesný hluboký spánek. Pozoruje, že úplné bezvědomí, v němž se předtím ocital během tohoto spánku, je přerušováno jednotlivými vědomými zážitky. Ze všeobecné temnoty spánku se vynořují vjemy jiného druhu, než jaké dosud poznal. Není přirozeně snadné tyto vjemy popsat, neboť naše řeč, jak si snadno uvědomíme, je stvořena pouze pro smyslový svět, a proto pro něco, co vůbec nepatří do tohoto smyslového světa, je možné nacházet slova pouze přibližná. Avšak pro popis vyšších světů nezbyvá, než použít nejprve takových slov. To se může stát jenom tak, že mnohé bude řečeno v příměrech, v podobenstvích. Protože je však všechno na světě spřízněno s něčím jiným, je možné tohoto způsobu použít. Věci a bytosti vyšších světů jsou spřízněny s věcmi a bytostmi smyslového světa aspoň do té míry, že je možné získat při dobré vůli přece jenom jakousi představu o těchto vyšších světech i prostřednictvím slov obvyklých pro smyslový svět. Čtenář si jen musí být stále vědom, že

v takových popisech nadsmyslových světů je mnohé nutně příměrem a symbolem. – Proto se samo okultní školení uskutečňuje jenom zčásti ve slovech obvyčejné řeči; jinak si žák osvojuje pro svůj vzestup ještě jiný, symbolický způsob vyjadřování, který pro něho během času vyplyne s jakousi samozřejmostí. Musí se mu sám naučit během okultního školení. To však není na překážku, aby se člověk nemohl dozvědět něco o podstatě vyšších světů i prostřednictvím obvyčejných popisů, jak jsou podány zde.

Chceme-li umožnit představu o zážitcích, o nichž jsme se zmínili, jež se zprvu vynořují během hlubokého spánku z moře nevědomí, můžeme je nejlépe přirovnat k jakémusi druhu *slyšení*. Je možné mluvit o vnímání tónů a slov. Jako zážitky během spánku naplněného sny můžeme označit příhodně za druh *zření*, vidění, tak ve srovnání se smyslovými vjemy se dají skutečnosti hlubokého spánku přirovnat k dojmům ucha. (Vsuňme zde jenom poznámku, že i pro duchové světy je vyšším druhem vjemu *zření*. Barvy jsou i *v tomto světě* něco vyššího než tóny a slova. Ale to, co žák okultního poznání vnímá při svém školení jako *první*, to právě ještě nejsou barvy, tedy vyšší prvek, nýbrž tóny, prvek nižší. Jenom protože člověk má už vzhledem ke svému všeobecnému vývoji větší vlohy pro vnímání toho světa, který se mu zjevuje ze snového života, vnímá zde ihned barvy. Pro vyšší svět, který se mu odhaluje v hlubokém spánku, má doposud vlohy menší. Proto se mu tento svět zjevuje nejprve v tónech a slovech; později může i zde vystoupit k barvám a formám.)

Když tedy žák zpozoruje, že má v hlubokém spánku takovéto zážitky, pak je nejprve jeho úkolem učinit tyto zážitky co nejzřetelnějšími a nejjasnějšími. Zpočátku to bude velmi nesnadné; neboť vnímavost pro zážitky v tomto stavu je zprvu mimořádně nepatrná. Člověk sice po probuzení ví, že něco prožil; co to však bylo, to mu zůstává naprosto nejasné. Za tohoto počátečního stavu je nejdůležitější, aby zůstal klidný a vyrovnaný a ani na okamžik nepropadl jakémukoli neklidu a netrpělivosti. Ty by musely působit za všech okolností leda škodlivě. Především nemohou další vývoj nikdy urychlit, nýbrž nutně jej pozdrží. Dalo by se říci, že člověk se musí klidně odevzdat tomu, co je mu dáno nebo darováno; všechno násilné musí zůstat stranou. Nemůže-li si v určité době uvědomit spánkové zážitky, nechť klidně vyčká, až to bude možné. Neboť tento okamžik určitě jednou přijde. A byl-li člověk předtím trpělivý a vyrovnaný, bez dychtivosti, zůstane mu pak tato vnímavost bezpečným vlastnictvím, kdežto při násilném postupu se sice může jednou objevit, ale pak zase může na delší dobu úplně zmizet.

Jestliže se vnímavost jednou dostavila a má-li žák spánkové zážitky úplně jasně a zřetelně ve vědomí, pak musí zaměřit pozornost na toto: mezi těmito zážitky bude moci naprosto přesně rozlišovat dva druhy. Jeden druh bude čímsi zcela cizím ve srovnání se vším, s čím se už dříve někdy setkal. Nechť má z těchto zážitků, když se objeví, radost a potěšení; nechť se jimi povznese; ale jinak nechť se jimi zatím nezabývá. Jsou to první poslovy vyššího duchového světa, ve kterém žák bude schopen vyznat se až později. Avšak druhý druh zážitků ukáže pozornému pozorovateli jistou míru příbuzenství s obvyčejným světem, ve kterém žije. O čem během života přemýšlel, co by chtěl na věcech svého okolí pochopit, co však obvyčejným rozumem pochopit nemůže, to mu objasňují tyto spánkové zážitky. Během všedního života člověk přemýšlí o tom, co ho obklopuje. Tvoří si představy, aby pochopil, jak věci souvisejí. Tomu, co jeho smysly vnímají, se snaží porozumět za pomoci pojmů. Na takovéto představy a pojmy se vztahují ony zážitky v době spánku. Co bylo dříve tmavým, stínovým pojmem, stává se něčím, co zvučí a žije, něčím, co se dá přirovnat k tónům a slovům smyslového světa. Člověk má stále více dojem, jako by řešení záhad, nad nimiž je třeba přemýšlet, k němu proudilo z vyššího světa tichou mluvou tónů a slov. A to, čeho se mu dostává z jiného světa, dovede pak spojovat s obvyčejným životem. Čeho předtím mohla dosáhnout pouze jeho myšlenka, je pro něho teď zážitkem, a to tak živým a obsažným, jak si to dříve dovedl představit jenom u zážitků

smyslového světa. Neboť věci a bytosti tohoto smyslového světa naprosto nejsou jenom tím, co se v nich zjevuje smyslovému vnímání. Jsou výrazem a výronem světa duchového. Tento duchový svět, dříve skrytý, proznívá nyní pro okultního žáka celým jeho okolím.

Snadno pochopíme, že tato vyšší vnímavost může být pro člověka požehnáním jenom v tom případě, že v duševních smyslech, které se mu otevřely, je všechno v pořádku, jako člověk přece může používat svých obyčejných smyslových ústrojí k pravdivému pozorování světa také jenom tehdy, mají-li své zákonité uspořádání. Jenomže tyto vyšší smysly si tvoří člověk sám těmi cvičeními, které mu ukládá okultní školení. – K těmto cvičením patří koncentrace, to jest zaměření pozornosti na docela určité představy a pojmy souvisící s tajemstvími světa. Patří k nim pak dále meditace, to jest život v takovýchto idejích, úplné pohroužení do nich předepsaným způsobem. Koncentrací a meditací pracuje člověk na své duši. Jími v ní rozvíjí ona duševní vnímací ústrojí. Zatímco se věnuje úkolům koncentrace a meditace, roste v nitru jeho vnější tělesné podoby jeho duše, jako roste zárodek dítěte v těle matčině. A když pak během spánku nastávají vylíčené jednotlivé zážitky, blíží se okamžik zrození pro duši, která se osamostatnila a stala se tím doslova jinou bytostí, již člověk dal v sobě vzklíčit a uzrát. – Musíme se pečlivě věnovat koncentracím a meditacím, je potřeba je přesně dodržovat, neboť ony samy přece jsou zákonitostmi pro klíčení a zrání zmíněné vyšší duševní bytosti člověka. A ta, když se narodí, musí se stát harmonicky členěným organismem. Zanedbá-li se však něco v předpisech, nevytvoří se v duchové oblasti harmonická, ale života neschopná bytost.

Že k narození této vyšší duševní bytosti dochází nejprve v hlubokém spánku, pochopíme, uvážíme-li, že jemný, dosud málo odolný organismus by se při svém případném objevení během všedního smyslového života vůbec nemohl uplatnit vzhledem k silným, tvrdým dějům tohoto života. Jeho činnost by se nemohla prosadit proti činnosti těla. Ve spánku, když tělo odpočívá (pokud jeho činnost závisí na smyslovém *vnímání*), může se stávat patrnou ona zpočátku tak jemná, nezatelná činnost vyšší duše. – Zase však je třeba dbát, aby se okultní žák tak dlouho nedíval na spánkové zážitky jako na plně platné poznatky, dokud není s to přenést svou procitlou vyšší duši i do denního vědomí. Dokáže-li to, pak bude také schopen mezi denními zážitky i přímo v nich vnímat duchový svět podle jeho charakteru, to jest, bude moci duševně uchopit různá tajemství svého okolí jako tóny a slova.

Je ovšem třeba si na tomto vývojovém stupni ujasnit, že se zpočátku přece jedná o jednotlivé víceméně nesouvislé duchové zážitky. Žák se proto musí mít na pozoru, aby si z nich nechtěl budovat jakýkoli uzavřený nebo také jenom souvislý systém poznatků. V tom případě by se do duševního světa nutně mísily všelijaké fantastické představy a ideje; a mohl by si tak velmi snadno sestavit svět, který by neměl se skutečným duchovým světem vůbec nic společného. Zmínili jsme se už, že žák musí ustavičně cvičit nejpřísnější sebekontrolu. Nejsprávnější bude, bude-li získávat stále větší jasno o jednotlivých skutečných zážitcích, které má, a čekat, až se naprosto nevynucovaným způsobem dostaví nové, jež se s dosavadními budou spojovat jakoby samy od sebe. – Sílou duchového světa, do něhož se nyní dostal, a při použití příslušných cvičení dochází totiž u žáka ke stále se zvětšujícímu rozšíření vědomí v hlubokém spánku. Stále více zážitků se vynořuje z bezvědomí a stále menší úseky spánkového života zůstávají neuvědomovány. A tak se jednotlivé spánkové zkušenosti prostě stále více slučují samy od sebe, aniž by toto pravé slučování bylo narušováno nějakými kombinacemi a spekulativními závěry, které by beztak pocházely jenom z rozumu, přívýklého smyslovému světu. Ale čím méně myšlenkových návyků z tohoto smyslového světa se neoprávněným způsobem přimísí do vyšších zážitků, tím lépe. Zachová-li se žák takto, pak se bude stále více blížit onomu stupni na cestě k vyššímu poznání, na němž se stavy, jež se předtím vyskytovaly jenom jako neuvědomované ve spánku, změny v dokonale vědomé. Bude pak, zatímco jeho tělo bude odpočívát, žít právě tak ve

skutečném světě, jako je tomu při bdění. Snad je zbytečné poznamenávat, že během samotného spánku se člověk nejprve ocitá v jiném druhu skutečnosti, než je smyslové okolí jeho těla. Učí se, musí se naučit – jinak přestane stát pevně na půdě smyslového světa a stane se fantastou – spojovat vyšší spánkové zážitky i se smyslovým okolím. Ale zpočátku je svět prožívaný ve spánku opravdu úplně novým zjevením. – V okultní vědě se nazývá onen důležitý stupeň, který záleží ve vědomém prožívání doby spánku, kontinuita (nepřerušovanost) vědomí*.

U člověka, který dosáhl tohoto stupně, nepřestává proud zážitků a zkušeností ani v období, kdy fyzické tělo odpočívá a duše nezískává žádné dojmy prostřednictvím smyslových ústrojí.

* Co je zde naznačeno, je pro jistý stupeň vývoje jakýmsi „ideálem“, ležícím na konci dlouhé cesty. S čím se žák okultismu nejprve seznamuje, jsou dva základní stavy: vědomí při duševním rozpoložení, v němž dříve mohl prožívat jenom neuspořádané sny, a v onom rozpoložení, kdy mohl prožívat jenom nevědomý, bezesný spánek. Pozn. aut.

Rozštěpení osobnosti během duchovního školení

Během spánku nepřijímá lidská duše žádná sdělení od svých fyzických smyslových ústrojí. Vjemy obyčejného vnějšího světa k ní v tomto stavu neplynou. Je v jistém smyslu opravdu *vně* oné části lidské bytosti – takzvaného fyzického těla – která jí při bdění umožňuje mít smyslové vjemy a myslet. Je potom ve spojení jenom s jemnějšími těly (éterným a astrálním), která se vymykají pozorování prostřednictvím fyzických smyslů. Avšak činnost těchto jemnějších těl ve spánku nikterak neustává. Jako je fyzické tělo ve spojení s věcmi a bytostmi fyzického světa, jako je vystaveno jejich působnosti a samo na ně působí, tak žije duše ve vyšším světě. A tento život pokračuje během spánku. Duše je ve spánku skutečně v plné aktivitě¹⁰¹. Jenomže člověk nemůže tak dlouho vědět nic o této své vlastní činnosti, dokud nemá duchové vnímací orgány, jimiž by mohl během spánku pozorovat stejně dobře, co se děje kolem něho a co podniká on sám, jako to může v denním životě svými obyčejnými smysly ve styku se svým fyzickým okolím. Okultní školení spočívá (jak jsme ukázali v předchozích kapitolách) v rozvíjení takových smyslových ústrojí.

Jakmile se okultním školením proměňuje život člověka ve spánku v tom smyslu, jak to popsala předešlá kapitola, může vědomě sledovat všechno, co se v tomto stavu kolem něho odehrává; může se podle své vůle sžívat se svým okolím, jako se to děje s jeho zážitky během bdělého všedního života pomocí obyčejných smyslů. Přitom je ovšem třeba mít na paměti, že jasnozřivé vnímání obyčejného smyslového okolí už předpokládá vyšší stupeň jasnozření. (Poukázali jsme na to již v předešlé kapitole). Na počátku tohoto vývoje vnímá okultní žák jenom věci, které přináleží jinému světu, aniž by mohl postřehovat jejich spojitost s předměty svého každodenního smyslového okolí.

Co lze názorně vykreslit na tak charakteristických příkladech jako jsou život snový a spánkový, to probíhá u člověka neustále. Duše žije bez přerušení ve vyšších světech a je v nich činná. Čerpá z těchto vyšších světů podněty, jimiž ustavičně působí na fyzické tělo. Jenomže pro člověka tento jeho vyšší život probíhá *nevědomky*. Kdežto žák okultismu si jej uvědomuje. Jeho život se tím vůbec stává jiným. Dokud duše není ve vyšším smyslu *vidomá*, je vedena nadřazenými bytostmi světa. A jako se život slepce, jenž operací prohlédl, stává jiným, než jaký byl předtím, kdy se musel spoléhat na to, že ho někdo povede, tak se mění život člověka v důsledku okultního školení. Vypěl natolik, že se odpoutává od dosavadního vyššího vedení a musí nadále převzít řízení svého života sám. Jakmile to nastane, je – což je pochopitelné – vystaven omylům, o nichž obyčejné vědomí nic netuší. Jeho jednání teď vyvěrá z téhož světa, z něhož na něho dříve vykonávaly vliv vyšší mocnosti, aniž si toho byl sám vědom. Tyto vyšší mocnosti jsou uváděny do vzájemného řádu všeobecnou harmonií světa. A tuto světovou harmonii žák okultismu nyní opouští. Musí nyní konat sám věci, které se předtím uskutečňovaly bez jeho přičinění.

Protože tomu tak je, proto se ve spisech, jež pojednávají o takovýchto věcech, hodně mluví o nebezpečích spojených s výstupem do vyšších světů. Popisy, které se o takových nebezpečnostech přitom někdy podávají, mohly by snadno způsobit, že by úzkostlivé povahy pohlížely na tento vyšší život jenom s mrazením. Ale je třeba říci, že tato nebezpečí se objevují jenom v případě, že žák zanedbá nezbytná ochranná opatření. Věnuje-li však pozornost všem radám, jimiž ho vybaví pravé okultní školení, pak při svém výstupu sice prochází zážitky, které

intenzitou a velikostí převyšují všechno, co by si mohla vymalovat nejsmělejší fantazie smyslového člověka; ale jakákoli újma na zdraví nebo na životě nepřichází v úvahu. Člověk se seznamuje s hrůznými mocnostmi, ohrožujícími život na všech stranách a na každém kroku. Získává také sám možnost, aby používal jistých sil a bytostí, které jsou nepostižitelné pro smyslové vnímání. A pokušení je tu velké, aby se těchto sil zmocnil ve službách některého vlastního nepřipustného zájmu, nebo aby jich používal mylně z nedostatečného poznání vyšších světů. Některé z takových obzvlášť významných zážitků (například setkání se „strážcem prahu“) budou v těchto statích ještě vylíčeny. – Je však třeba uvážit, že mocnosti životu nepřátelské jsou přece přítomny i tehdy, kdy je člověk nezná. Je sice pravda, že v tom případě je jejich poměr k člověku určován vyššími silami a že se mění i tento poměr, když člověk vstoupí vědomě do tohoto světa, jenž mu byl dříve skryt. Ale zato se pak také jeho vlastní existence vystupňuje do nových dimenzí, jeho životní okruh se obohatí o nezměrné pole. Skutečné nebezpečí může hrozit jenom tehdy, jestliže si žák okultismu vlivem netrpělivosti nebo neskromnosti osobuje předčasně jistou samostatnost vůči zkušenostem vyššího světa, jestliže není schopen vyčkat, až se mu doopravdy dostane dostatečného seznámení s nadsmyslovými zákony. Ano, je to tak, že v této oblasti jsou ještě pokora a skromnost mnohem méně prázdná slova než v obyčejném životě. Jestliže si je však žák v tom nejlepší smyslu osvojil, může si být jist, že se jeho vzestup do vyššího života odehraje bez nebezpečí pro cokoli z toho, čemu zpravidla říkáme zdraví a život. – Především nesmí povstat disharmonie mezi vyššími zážitky a ději a požadavky každodenního života. Úlohu člověka je rozhodně třeba hledat na této zemi. A kdo se chce vyvléci z úkolů na této zemi a uchýlit se před nimi do jiného světa, nechť si je jist, že nedosáhne svého cíle. – Jenže to, co vnímají smysly, je pouze část světa. A bytostné síly, které se vyjadřují skutečnostmi smyslového světa, je třeba hledat v oblasti ducha. Člověk si má vydobýt účast na duchu, aby mohl vnášet jeho zjevení do světa smyslů. Přetváří zemi tím, že do ní vstěpuje, co vyzkoumá z výšin duchové říše. V tom spočívá jeho úloha. Jenom z toho důvodu, že smyslová země je závislá na duchovém světě a že člověk vlastně může vpravdě působit na zemi jenom tehdy, když má podíl v oněch světech, v nichž jsou skryty tvůrčí mocnosti, jenom proto je na místě, že k nim chce stoupat vzhůru. Přistupuje-li k okultnímu školení s tímto smýšlením a neuhne-li ani na okamžik od takto vyznačeného směru, pak se nemusí obávat žádných, ani jemnějších nebezpečí. Nikdo by se neměl dát odradit od okultního školení vyhlídkou na ta či ona nebezpečí; pro každého by však tato vyhlídka měla být přísnou výzvou, aby si rozhodně osvojil ony vlastnosti, které má mít pravý žák vyššího poznání.

Po těchto předpokladech, které snad odstraňují všechno, co by mohlo nahánět strach, přikročíme zde nyní k vylíčení některých takzvaných „nebezpečí“. Je pravda, že s výše uvedenými jemnějšími „těly“ okultního žáka se v průběhu školení odehrávají velké změny. Změny toho druhu souvisejí s jistými vývojovými procesy, jimiž procházejí tři základní síly duše – *vůle, citění a myšlení*. Tyto tři síly jsou před okultním školením u člověka v docela určitém spojení, řízeném vyššími vesmírnými zákony. Není tomu tak, že by člověk *chtěl, cítil* nebo *myslel* libovolně. Když se například vynoří ve vědomí jistá představa, připíná se k ní na základě přirozených zákonitostí jistý cit nebo po ní následuje jisté rozhodnutí vůle, jež s ní zákonitě souvisí. Člověk vejde do pokoje, shledá, že je v něm špatný vzduch, a otevře okno. Nebo slyší, že někdo volá jeho jméno a jde za tím voláním. Nebo je tázán a odpovídá. Vidí páchnoucí věc a dostane pocit odporu. To jsou prosté souvislosti mezi myšlením, citěním a vůlí. Přehlízíme-li však lidský život, shledáme, že všechno se v něm buduje na takovýchto souvislostech. Život určitého člověka označujeme dokonce jenom tehdy za „normální“, když v něm pozorujeme mezi myšlením, citěním a chtěním takové spojení, které má základ v zákonech lidské přirozenosti. Máme dojem, že by odporovalo těmto zákonům, kdyby člověk například při

pohledu na páchnoucí předmět pocíval zalíbení, nebo kdyby neodpovídal na otázky. Úspěchy, které si slibujeme od správné výchovy nebo přiměřeného vyučování, se zakládají na předpokladu, že můžeme vytvořit u chovance spojení mezi myšlením, cítěním a vůlí, které odpovídá lidské přirozenosti. Když ho učíme jistým představám, činíme tak v domněnku, že tyto představy se později spojí zákonitě s jeho city a s rozhodnutími jeho vůle. – To všechno pochází z toho, že v jemnějších duševních tělech člověka jsou střediska oněch tří sil – myšlení, cítění a vůle – navzájem spojena zákonitým způsobem. A toto spojení v jemnějším duševním organismu má také odraz v hrubém fyzickém těle. I v něm jsou orgány vůle zákonitě propojeny s orgány myšlení a cítění. Jistá myšlenka proto pravidelně vyvolává jistý cit nebo jistou činnost vůle. – Při vyšším vývoji člověka se však přerušují nitky, jež vzájemně spojují ony tři základní síly. K tomuto přerušení dochází nejprve pouze ve zmíněném jemnějším duševním organismu; avšak při ještě vyšším vzestupu přesáhne ono oddělení i na fyzické tělo. (Při vyšším duchovním vývoji člověka se skutečně rozpadá například jeho mozek na tři články od sebe oddělené. Toto oddělení není ovšem pro běžné smyslové pozorování vnímatelné a prokazatelné ani nejostřejšími smyslovými přístroji. Ale dochází k němu a jasnovidce má prostředky, aby je mohl pozorovat. Mозek vyššího jasnovidce se rozpadá na tři samostatně působící články¹⁰²: mozek pro myšlení, mozek pro cítění a mozek pro vůli.)

Orgány myšlení, cítění a chtění (vůle) jsou pak plně samostatné a na sobě nezávislé. Jejich spojení už od nynějška není zajišťováno žádnými zákony, jež by byly vštípeny jim samým, nýbrž musí je uskutečňovat prozítlé vyšší vědomí člověka. – To je totiž ona změna, kterou na sobě zpozoruje okultní žák, že už se nedostavuje žádná souvislost mezi jistou představou a určitým citem, nebo mezi citem a rozhodnutím vůle atd., pokud ji nevytvoří on sám. Žádný popud ho nevede od myšlenky k určitému jednání, pokud on sám v sobě takový popud svobodně nevytvoří. Může nyní stanout úplně bez citu před skutečností, jež by mu byla před jeho školením vnukala žhoucí lásku nebo nejzlobnější nenávisť; může zůstat nečinný při myšlence, jež by ho byla předtím jakoby sama od sebe nadchla k určitému jednání. A je s to konat činy a rozhodnutí vůle, pro která u někoho, kdo neprošel okultním školením, není ani nejmenší důvod. Velká vymoženost, již se tím dostává okultnímu žákovi, spočívá v tom, že získává dokonalou vládu nad součinností tří duševních sil; ale zato teď také za tuto součinnost odpovídá jen a jen on sám.

Teprve touto proměnou své bytosti může člověk vejít do vědomého spojení s některými nadsmyslovými silami a bytostmi. Neboť jeho vlastní duševní síly jsou spřízněny s jistými – jim odpovídajícími – základními kosmickými silami. Síla spočívající ve vůli může například působit na určité věci a bytosti vyššího světa a je to i ona, jež je schopna je vnímat. Ale teprve tehdy, když se v duši vyprostila ze svazku s cítěním a myšlením. Jakmile je tento svazek uvolněn, objeví se tato působnost vůle zasahující vnější duchové okolí. A tak je tomu také se silami myšlení a cítění. Vysílá-li ke mně některý člověk pocit nenávisť, je tento pocit pro jasnovidce viditelný jako jemný světelný oblak určitého zbarvení. A takový jasnovidce může tento nenávisťný pocit odrazit, asi tak, jako smyslový člověk odráží fyzický úder, namířený proti němu. V nadsmyslovém světě se nenávisť stává viditelným, pozorovatelným jevem. Ale vnímat ji může jasnovidce jenom tím, že je s to vyslat směrem ven sílu, jež tkví v jeho cítění, tak jako smyslový člověk zaměřuje do vnějška vnímavost svého oka. A stejně jako s nenávisť se to má s mnohem významnějšími skutečnostmi nadsmyslového¹⁰³ světa. Člověk s nimi může vcházet do vědomého styku, jestliže osamostatní tři základní síly své duše.

Při vylíčeném oddělení sil myšlení, cítění a chtění (vůle) může skutečně dojít – zanedbají-li se předpisy okultní vědy – k trojímu poblouzení ve vývoji člověka. Takové poblouzení může nastat, jestliže se rozruší spojující dráhy, než ještě je vyšší vědomí se svým poznáním tak daleko, aby

dokázalo řádně vládnout otěžemi zajišťujícími svobodnou, harmonickou spolupráci oddělených sil. – Neboť tyto tři základní síly člověka nejsou zpravidla v určitém úseku života všechny stejně daleko ve svém vývoji. U jednoho člověka je myšlení dále než cítění a chtění, u druhého převládá nad ostatními jiná síla. Pokud ještě spojení sil zabezpečují vyšší kosmické zákony, nemůže nastat převahou jedné nebo druhé síly žádná nepravidelnost, která by byla ve vyšším smyslu rušivá. U člověka, u něhož převládá vůle, působí například myšlení a cit na základě oněch zákonů přece jen vyrovnávajícím vlivem a zabraňují, aby převládající vůle upadla do zvláštních výstřelků. Nastoupí-li však takový člověk s převažující vůlí okultní školení, pak úplně ustane onen zákonitý vliv citu a myšlenky na vůli, jež bude nepřetržitě podněcovat k obrovským siláckým výkonům. Není-li člověk potom v dokonalém ovládnání vyššího vědomí tak daleko, aby dovedl sám přivodit harmonii, pak se jeho vůle bude ubírat vlastními bezuzdnými cestami. Bude ustavičně přemáhat svého nositele. Cit a myšlení propadnou naprosté bezmoci; člověk bude bičován mocí vůle, jež si ho zotročila. Stane se z něho *typ násilníka*, krácejícího od jednoho neovládaného činu k druhému. – Druhé scestí vznikne, když se vyprostí nekontrolovaně cit ze zákonitých otěží. Osoba se sklonem k uctívání jiných se tím může dostat do bezmezní závislosti, až po ztrátu každé vlastní vůle a myšlenky. Místo vyššího poznání pak bude údělem takové osobnosti nejpohodlnější nedostatek jakéhokoli vlastního duševního obsahu a síly. – Nebo povaha se sklonem k zbožnosti a náboženskému povznesení může při takové převaze citového života upadnout do zcela ji pohlcujících vírů bezbřehých náboženských slastí. – Třetí zlo se tvoří, když převažuje myšlení. Objevuje se pak ryze pozorovatelský postoj k světu, uzavírající se do sebe a nepřátelský životu. Zdá se, že pak svět má pro takové lidi význam už jenom potud, pokud jim dodává předměty k uspokojování jejich do bezmezna vystupňovaného hladu po moudrosti. Žádná myšlenka je nepodněcuje k jednání nebo citovému zážitku. Vystupují všude jako povahy neúčastné a chladné. Každému dotyku s věcmi všední skutečnosti se vyhýbají jako něčemu, co v nich vzbuzuje hnus nebo co pro ně ztratilo jakýkoli význam.

To jsou tedy ona tři scestí, na něž se může dostat žák okultismu: silácká vůle, utápění se v citech, mrazivě chladné usilování o moudrost, prosté vší lásky. Pro vnějškové pozorování – také pro materialistický pohled školské medicíny – se obraz člověka, který se takto octl na scestí, příliš neliší, zejména co do stupně, od obrazu člověka choromyslného nebo aspoň osoby těžce „nervově choré“. Jim se ovšem žák vyššího poznání nesmí podobat. U něho záleží na tom, aby myšlení, cítění, chtění, ony tři základní duševní síly, už prošly harmonickým vývojem, než se vyprostí ze svého vrozeného spojení a budou moci být podřízeny procitlému vyššímu vědomí. – Neboť jestliže už jednou došlo k chybě, jestliže jedna ze tří základních sil propadla bezuzdnosti, pak se vyšší duše prozatím zrodí jako cosi znetvořeného. Celou osobnost člověka pak vyplňuje jediná nezkratná síla; a na dlouho není pomyšlení na to, aby se všechno opět uvedlo do rovnováhy. Co se zdá být neškodnou povahovou vlohou, pokud je člověk mimo okultní školení – zdali je totiž typem spíše volním, citovým nebo myslitelským – to se u žáka na okultní stezce stupňuje do té míry, že se dočista ztrácí ve srovnání s tímto rysem jeho všeobecné lidství, nezbytné k životu. – Vážným nebezpečím se to ovšem stává teprve v okamžiku, kdy žák získal schopnost, že má před sebou duchové zážitky jak ve vědomí spánkovém, tak v bdělém stavu. Dokud zůstává při pouhém projasňování spánkových přestávek, působí během bdělého stavu smyslový život, řízený všeobecnými kosmickými zákony, vždycky zase zpětným vyrovnávajícím vlivem na porušenou duševní rovnováhu. Proto je tak nutné, aby byl bdělý život žáka po všech stránkách pravidelný, zdravý. Čím více bude odpovídat požadavkům, které klade vnější svět na zdravé, silné utváření těla, duše a ducha, tím lépe pro něho. Naproti tomu může být pro něho zlé, když jeho každodenní život za bdění bude mít tendenci ho rozčilovat nebo jítřit, když tedy k větším změnám, které se odehrávají v jeho nitru, přistoupí jakékoli rozrušující, bořivé nebo

brzdící vlivy vnějšího života. Měl by vyhledávat všechno, co odpovídá jeho silám a schopnostem a co ho může vést k nerušenému, harmonickému spoluzítí s jeho okolím. A měl by se vyvarovat všeho, co tuto harmonii oslabuje, co vnáší do jeho života neklid a chvat. Půjde přitom méně o to, aby se snažil shodit ve vnějším smyslu tento neklid a chvat ze svých beder, jako spíše o to, aby pečoval, aby jeho nálada, jeho záměry a myšlenky a tělesné zdraví jimi nebyly vystaveny stálým výkyvům. – To všechno není pro člověka během okultního školení tak snadné jako dříve. Neboť vyšší zážitky, které nyní začínají zasahovat do jeho života, působí nepřetržitě na jeho celou existenci. Není-li v okruhu těchto vyšších zážitků něco v pořádku, pak taková nepravidelnost nepřetržitě číhá a může ho při každé příležitosti vyhodit ze spořádané dráhy. Proto žák putující po stezce poznání nesmí zanedbat nic z toho, co mu může zajistit stálou vládu nad jeho celou bytostí. Nikdy by neměl trpět nedostatkem duchapřítomnosti nebo klidného nadhledu přes všechny životní situace, které právě přicházejí v úvahu. Ale pravé okultní školení vytváří v podstatě všechny tyto vlastnosti samo sebou. A během školení se člověk seznamuje s nebezpečími jenom tehdy, jestliže současně získal plnou moc, aby je ve správných okamžicích od sebe zapudil.

Strážce prahu

Důležitými zážitky při povznesení do vyšších světů jsou setkání se „strážcem prahu“. „Strážce prahu“ není jenom jeden, nýbrž jsou v podstatě dva, jeden „menší“ a jeden „větší“. S prvním se člověk setkává, když se začínají uvolňovat spojující nitky mezi vůlí, myšlením a cítěním v jemnějších tělech (astrálním a étherném), tak jak to bylo charakterizováno v předešlé kapitole. Před „větším strážcem prahu“ pak stane člověk tehdy, když uvolňování těchto spojů přesáhne až na fyzické části těla (v první řadě zejména na mozek).

„Menší strážce prahu“ je samostatná bytost. Tato bytost člověku neprojevuje svou existenci, dokud nedosáhl příslušného vývojového stupně. Zde můžeme zaznamenat jenom některé z jeho nejpodstatnějších zvláštních rysů.

Pokusíme se v této kapitole vylíčit setkání okultního žáka se „strážcem prahu“ formou vyprávění. Teprve tímto setkáním si žák uvědomuje, že myšlení, cítění a vůle se u něho uvolnily ze své vrozené spojitosti.

Před žákem ovšem stane bytost strašná, strašidelná. Žák bude muset v sobě vzbudit veškerou duchapřítomnost a veškerou důvěru v bezpečnost své cesty za poznáním; ale během dosavadního okultního žakovství měl dostatečnou možnost, aby si tyto vlastnosti osvojil.

„Strážce“ odhaluje svůj význam asi těmito slovy: „Až doposud vládly nad tebou mocnosti, jež byly pro tebe neviditelné. Působily, že během dosavadních pozemských životů byl každý z tvých dobrých skutků odměněn a každý z tvých nedobrych činů měl zlé následky. Jejich vlivem byla z tvých životních zkušeností a z tvých myšlenek budována tvá povaha. Byly strůjci tvého osudu. Určovaly míru potěšení a bolesti, jež ti byla v určitém vtělení vyměřena podle tvého počínání v dřívějších životech. Vládly nad tebou v podobě všeobslhlého zákona karmy. Tyto mocnosti nyní z tebe sejmou část svých oteží, a něco z práce, kterou konaly na tobě, musíš nyní zastat sám. – Až doposud tě zasáhl mnohý těžký úder osudu. Nevěděl jsi, proč. Byl to následek škodlivého činu v některém z tvých předešlých životů. Nacházel jsi štěstí a radost a přijímal jsi je. I ony byly účinkem dřívějších činů. Ve své povaze máš mnohé krásné stránky, mnohé ošklivé skvrny. Obojí jsi způsobil sám předchozími zážitky a myšlenkami. Ani tyto zážitky ani tyto myšlenky jsi neznal; zjevné byly pro tebe jenom jejich účinky. Avšak ony mocnosti, jež vládnu karmou, viděly všechny činy tvých někdejších životů, tvé neskrytější myšlenky i city. A podle nich určily, jaký nyní budeš a jak nyní budeš žít.

Teď se však mají tobě samému zjevit všechny ty dobré a všechny ty špatné stránky tvých minulých životních dějů. Byly až do nynějška vetkány do tvé vlastní bytosti, byly v tobě a ty jsi je nemohl vidět, jako fyzicky nemůžeš vidět svůj vlastní mozek. Teď se však od tebe odlučují, vystupují ven z tvé osobnosti. Dostávají samostatnou podobu, kterou můžeš vidět, tak jako vidíš kameny a rostliny vnějšího světa. A jsem to já sám – ona bytost, která si utvořila tělo z tvých ušlechtilých a z tvých nedobrych skutků. Má strašidelná postava je utkána z účetní knihy tvého vlastního života. Neviditelně jsi mne doposud nesl sám v sobě. Ale bylo pro tebe dobrodiním, že tomu tak bylo. Neboť sama moudrost osudu, jenž byl před tebou ukryt, mohla proto také až doposud v tobě pracovat na vymazání ošklivých skvrn v mé podobě. Teď, kdy jsem z tebe vystoupil ven, ustoupila od tebe i tato skrytá moudrost. Nebude se už nadále o tebe starat. Vloží teď onu práci jen a jen do tvých vlastních rukou. Musím se změnit v dokonale harmonickou, nádhernou bytost, nemám-li propadnout zhoubě. A kdybych propadl zhoubě, stáhl bych i tebe samého společně se sebou do temného, zkaženého, zničeného světa. – Má-li se tomu však zabránit, musí tvá vlastní moudrost být tak veliká, aby mohla převzít úlohu oné skryté moudrosti, jež se od tebe odtáhla. – Jakmile překročíš můj práh, neustoupím už ani na okamžik do tebe jako

podoba pro tebe viditelná. A budeš-li nadále činit nebo myslet něco nesprávného, budeš ihned vnímat své provinění jako ošklivou, démonickou zkrasleninu na této mé postavě. Teprve až napraviš všechno nesprávné ze své minulosti a očistiš se natolik, že jakákoli špatnost už bude pro tebe něčím naprosto nemožným, pak se má bytost změní do zářící krásy. A pak se budu moci znovu sjednotit s tebou v jednu bytost, pro zdar a spásu tvé další působnosti.

Můj práh však je vytesán z každého pocitu strachu, který je dosud v tobě, a z každé zdráhavosti, jež se leká síly, jíž máš převzít sám odpovědnost za všechno své konání a myšlení. Pokud ještě máš jakýkoli strach ze samostatného řízení svého osudu, potud není vestavěno do tohoto prahu všechno, co musí obdržet. A pokud mu ještě chybí jediný stavební kámen, potud by ses musel u tohoto prahu zarazit jako přimrazený nebo klopýtnout. Nepokoušej se překročit tento práh dříve, než se budeš cítit úplně prost bázně a ochoten k největší odpovědnosti.

Až doposud jsem vystupoval ven z tvé vlastní osobnosti, pouze když tě smrt odvolala z některého pozemského života. Ale i pak byla má postava pro tebe ukryta jakoby jemnou rouškou. Jenom osudové mocnosti, které vládly nad tebou, mne viděly a mohly – podle mého vzezření – vytvářet v mezidobích mezi smrtí a novým zrozením v tobě sílu a schopnost, abys mohl v novém pozemském životě pracovat na zkrášlení mé podoby pro zdar a spásu svého dalšího působení. Byl jsem to rovněž já sám, jehož nedokonalost nutila mocnosti osudu pokaždé znova, aby tě vedly do dalšího vtělení na Zemi. Když jsi zemřel, byl jsem u tebe; a kvůli mně stanovili ti, kdo vedli tvou karmu, tvé nové zrození. Teprve kdybys mě byl tímto způsobem nevědomky cele přetvořil stále obnovovanými životy k dokonalosti, nebyl bys propadl mocnostem smrti, nýbrž byl by ses cele sjednotil se mnou a v jednotě se mnou bys byl přešel do nesmrtnosti.

Tak stojím dnes viditelně před tebou, jako jsem vždycky stál neviditelně vedle tebe v hodině smrti. Až překročíš můj práh, vejdeš do říší, do nichž jsi jinak vstupoval po fyzické smrti. Vejdeš do nich s plným vědomím, a zatímco budeš navenek putovat viditelně po Zemi, budeš nadále současně putovat říší smrti, jinými slovy: říší věčného života. Jsem skutečně i andělem smrti; ale já, já jsem zároveň dárce nikdy nevysychajícího vyššího života. Mou mocí zemřeš při živoucím těle, abys zakusil znovuzrození k nezničitelnému bytí.

Říše, do níž nyní vcházíš, tě seznámí s bytostmi nadsmyslového rázu. Trvání v blaženosti¹⁰⁴ bude tvým podílem v této říši. Ale prvním seznámením s tímto světem musím být já sám, já, jenž jsem tvé vlastní stvoření. Dříve jsem žil z tvého vlastního života; ale teď jsem tvým přičiněním procitl k samostatné existenci a stojím před tebou jako viditelné měřítko tvých budoucích činů, snad i jako tvá neutuchající výčitka. Byl jsi schopen mě stvořit; ale tím jsi současně převzal i povinnost, abys mě přetvořil.“

Co je zde naznačeno formou vyprávění, nesmíme si snad představovat jako cosi symbolického, nýbrž jako skutečný, a to na nejvyšším stupni skutečný zážitek okultního žáka*.

* Z uvedeného líčení vysvítá, že „strážce prahu“ je taková (astrální) podoba, jež se zjevuje procitajícímu vyššímu zření okultního žáka. K tomuto nadsmyslovému setkání vede okultní věda. Činit „strážce prahu“ viditelným i smyslově je praktika nižší magie. Jednalo by se přitom o vytvoření oblaku jemné látky, vykuřovadla, vyrobeného z řady látek v určitém smísení. Rozvinutá síla příslušného mága je pak schopna působit na vykuřovadlo tvarujícím vlivem a oživit jeho substanci dosud nevyrovnanou karmou člověka. – Kdo je dostatečně připraven pro vyšší zření, nepotřebuje už smyslovou názornost tohoto druhu; a komu by bez dostatečné přípravy vystoupila před oči jeho dosud nevyrovnaná karma jako smyslově živoucí bytost, octl

by se v nebezpečí, že se dostane na škaredé scestí. Neměl by o to usilovat. Bulwerova kniha „Zanoni“ podává formou románu líčení takového „strážce prahu“. Pozn. aut.

„Strážce“ ho má varovat, aby v žádném případě nepostupoval dále, necítí-li v sobě sílu, aby vyhověl požadavkům, jež jsou obsaženy v uvedené promluvě. Necht' je podoba tohoto „strážce“ sebe strašnější, je přece pouze důsledkem žákova vlastního minulého života, je to jenom jeho vlastní povaha, probuzená nyní k samostatnému životu mimo něj. A k tomuto probuzení dochází rozpojením vůle, myšlení a citu. – Už to je zážitek hluboce významný, že zde člověk poprvé cítí, jak dal sám vzniknout duchové bytosti. – Příprava okultního žáka musí nyní směřovat k tomu, aby snesl bez jakékoli bázně a zpěčování onen strašný pohled a aby cítil v okamžiku toho setkání, že jeho síla opravdu natolik vzrostla, že se může odhodlat, aby se ujal nadále s plným vědomím proměny „strážce“ do krásnější podoby.

Následek šťastně absolvovaného setkání se „strážcem prahu“ je, že příští fyzická smrt je potom pro žáka úplně jinou událostí, než byla jeho dřívější úmrtí. Prožívá umírání vědomě tak, že odkládá své fyzické tělo, jako se odkládají šaty, které jsou už opotřebované nebo se možná také staly nepoužitelnými náhlým roztržením. Tato jeho fyzická smrt pak je takřkajíc význačnou událostí jenom pro druhé, kteří s ním žijí a jsou svými vjemy dosud cele omezeni na smyslový svět. Pro ně žák „umírá“. Pro něho samého se nic významného v jeho celém okolí nemění. Celý nadsmyslový svět, do něhož vstoupil, se příslušným způsobem už prostíral před ním, než zemřel, a též svět se bude před ním rozprostírat i po smrti. Ale „strážce prahu“ souvisí ještě s jinými skutečnostmi. Člověk přináleží jistě rodině, národu, rase; jeho působnost v tomto světě je závislá na jeho příslušnosti k takovému celku. I jeho zvláštní povaha je s tím spjata. Navíc vědomá působnost jednotlivých lidí není zdaleka všechno, s čím je třeba počítat, když jde o rodinu, kmen, národ, rasu. I rodina, národ atd. mají svůj osud, jako má rodina, rasa atd. svou povahu. Pro člověka, který je omezen na své smysly, zůstávají tyto věci *obecnými pojmy* a materialistický myslitel se při svém předpojatém úsudku bude dívat s opovržením na okultního vědce, uslyší-li, že pro takového vědce se povaha rodiny nebo národa, osud kmene nebo rasy vztahují právě tak na skutečné bytosti, jako se povaha a osud jednotlivého člověka vztahují na skutečnou osobnost. Věc je ovšem taková, že okultní vědec se seznamuje s vyššími bytostmi¹⁰⁵, o nichž platí, že jednotlivé osobnosti jsou právě tak jejich údy, jako ruce, nohy a hlava jsou články jednotlivého člověka. A v životě rodiny, národa, rasy působí kromě jednotlivých lidí i naprosto skutečné duše rodin, národů, duchové ras. V jistém smyslu jsou dokonce jednotliví lidé výkonnými orgány těchto rodinných duší, duchů rasy atd. V plné pravdě je možné mluvit o tom, že například duše určitého národa používá jednotlivce patřícího k jejímu národu, aby jím vykonala jisté práce. Duše národa nesestupuje až do smyslové skutečnosti. Žije ve vyšších světech. A aby mohla působit ve fyzickém smyslovém světě, používá fyzických orgánů jednotlivého člověka. Ve vyšším smyslu je tomu právě tak, jako když stavební technik použije dělníky, aby byly provedeny jednotlivosti stavby. – Každému člověku duše rodiny, národa nebo rasy přiděluje v nejpravdivějším smyslu toho slova jeho práci. Jenomže smyslový člověk ovšem naprosto není zasvěcován do vyššího plánu své práce. Na cílech národních duší, duší ras atd. spolupracuje *nevědomky*. Od okamžiku, kdy se žák okultismu setká se strážcem prahu, se už nemůže spokojit s tím, že bude pouze jakožto osobnost znát své vlastní úkoly, nýbrž musí nyní *vědomě* spolupracovat na úkolech svého národa, své rasy. Každé rozšíření jeho obzoru mu nutně ukládá i rozšířené povinnosti. Reálný děj je přitom ten, že žák připojuje ke své jemnější duševní tělesnosti novou. Obléká si o šat více. Doposud kráčil světem s těmi schránami, jež zahalovaly jeho osobnost. A co měl konat pro své společenství, pro svůj národ, rasu atd., to měli na starosti vyšší duchové, kteří používali jeho osobnosti. – Co mu „strážce prahu“ nyní dále odhaluje, je, že tito duchové od něho od nynějška

odtáhnou svou ruku. Bude muset cele vystoupit ze společenství. Jako jednotlivec by se sám v sobě dokonale zatvrdil, šel by vstříc zkáze, kdyby si nyní sám nevydobyly ty síly, jimiž se jinak vyznačují duchové národů a ras. – Je pravda, že mnoho lidí řekne: Ó, to já jsem se už úplně oprostil ode všech sounáležitostí kmenových a rasových; chci být pouze „člověkem“ a „ničím než člověkem“. Těm je však třeba říci: Kdo tě přivedl k této svobodě? Což tě tvá rodina nepostavila do světa tak, jak v něm teď stojíš? Což tě tvůj kmen, tvůj národ, tvá rasa neučinily tím, čím jsi? Ony to byly, jež tě vychovaly; a jsi-li povznesen nad všechny předsudky, jsi-li jedním z dárců světla a dobrodinců svého kmene nebo dokonce své rasy, vděčíš za to *jejich* výchově. Ano, i když o sobě říkáš, že nejsi „nic než člověk“; dokonce i za to, že jsi dnes právě takový, vděčíš duchům svých společenství. – Teprve žák okultismu poznává, co znamená být úplně opuštěn od duchů národa, kmene, rasy. Teprve on zakouší sám na sobě bezvýznamnost jakékoli takové výchovy pro onen život, který ho nyní očekává. Neboť všechno, co získal výchovou, se úplně rozplývá a ztrácí tím, že se zpřetrhaly nitky mezi vůlí, myšlením a citem. Dívá se nazpět na výsledky veškeré dosavadní výchovy asi tak, jako by se člověk díval na dům, který se rozpadá na jednotlivé cihly a který bude nyní třeba postavit nově v jiné podobě. Zase je to více než pouhý symbol, řekneme-li: Když „strážce prahu“ vyslovil své první požadavky, zvedne se z místa, na němž stojí, větrný vír, který uhasí všechna duchová světla, jež člověku doposud osvětlovala cestu životem. A před žákem se rozprostře naprostá temnota. Přerušuje ji jenom záře vycházející ze „strážce prahu“ samého. A z této tmy zaznívají jeho další napomenutí: „Nepřekračuj můj práh, dokud ti nebude jasné, že bude na tobě, aby sis sám prosvěcoval temnotu před sebou; nepostupuj ani o jediný krok dále, pokud si nebudeš jist, že máš dost paliva ve své vlastní lampě. Lampy vůdců, které jsi měl až doposud, ti budou chybět.“ Po těchto slovech vyzve žáka, aby se obrátil a upřel pohled za sebe. „Strážce prahu“ nyní odhrne oponu, která doposud zakrývala hluboká tajemství života. Duchové kmenů, národů a ras se zde zjeví ve své plné působnosti; a žák vidí právě tak přesně, jak byl doposud veden; na druhé straně se mu ujasní, že už nadále toto vedení nebude mít. To je druhé varování, které člověk zažije na prahu z úst jeho strážce.

Pohled, který jsme naznačili, by ovšem nikdo nemohl snést nepřipraven; ale vyšší školení, které člověku vůbec umožňuje proniknout až na práh, vybavuje ho zároveň schopností, aby v příslušném okamžiku našel potřebnou sílu. Toto školení může dokonce probíhat tak harmonicky, že vezme vstupu do nového života jakýkoli vzrušující nebo bouřlivý ráz. Pro žáka vyššího poznání pak bude zážitek na prahu provázen prvním tušením onoho blaženství, jež se stane základním tónem jeho nově procitlého života. Pocit nové svobody bude převažovat nad všemi jinými pocity; a s tímto pocitem se mu budou jevit nové povinnosti a nová odpovědnost jako něco, co člověk nutně přejímá na jistém stupni života.

Život a smrt Velký strážce prahu

Vylíčili jsme, jak setkání s takzvaným „malým strážcem prahu“ je pro člověka významné tím, že si v něm uvědomuje nadmyslovou bytost, kterou v jistém smyslu sám stvořil. Tělo této bytosti se skládá z důsledků jeho vlastních skutků, pocitů a myšlenek, důsledků, které pro něho byly dříve neviditelné. Avšak tyto neviditelné síly se staly příčinami jeho osudu a jeho povahy. Člověk si nyní ujasňuje, jak sám v minulosti položil základy pro svou přítomnost. Jeho bytost se mu tím zjevuje do jistého stupně nepokrytě. Projevují se v něm například jisté sklony a návyky. Ujasňuje si nyní, proč je má. Jisté úderky osudu ho zasáhly; nyní poznává, odkud pocházejí. Objevuje, proč něco miluje, něco jiného nenávidí, proč ho to nebo ono činí šťastným nebo nešťastným. Viditelný život se mu stává srozumitelným díky neviditelným příčinám. Také podstatné skutečnosti života, nemoc a zdraví, smrt a narození, se před jeho pohledem nově odhalují. Pozoruje, že v době *před* narozením utkal příčiny, jež ho musely nutně zase dovést do života. Zná nyní onu bytost v sobě, která je vybudována nedokonalým způsobem v tomto viditelném světě a kterou je možné dovést k dokonalosti *zase pouze* v tomto viditelném světě. Neboť v žádném jiném světě se nenaskýtá příležitost pracovat na stavbě této bytosti. A dále se mu stává srozumitelným, že smrt ho zatím nemůže od tohoto světa oddělit navždy. Musí si totiž říci: „Kdysi jsem do tohoto světa vešel poprvé, protože jsem byl tehdy bytostí, která potřebovala v tomto světě žít, aby si vydobyla vlastnosti, které by si nemohla vydobýt nikde jinde. A musím zůstat spjat s tímto světem tak dlouho, až v sobě rozvinu všechno, co je možné v něm získat. Jenom tím se jednou stanu užitečným spolupracovníkem v jiném světě, že si k tomu získám ve světě smyslově viditelném všechny potřebné schopnosti.“ – Patří totiž k nejdůležitějším zážitkům zasvěcenosti, že se naučí lépe znát a oceňovat smyslově viditelnou přirozenost světa v její pravé hodnotě, než toho byl schopen před svým duchovním školením. K tomuto poznání dospívá právě tím, že nahlédne do světa nadmyslového. Kdo do něho nenahlédl a proto se snad oddává pouhému tušení, že nadmyslové oblasti jsou nekonečně cennější, ten může podceňovat svět smyslů. Kdo však do něho nahlédl, ví, že by bez zážitků ve viditelné skutečnosti byl v neviditelné úplně bezmocný. Má-li v neviditelném světě *žít*, musí mít pro tento život schopnosti a nástroje. Ty však může získat jenom ve viditelném světě. Bude muset duchově *vidět*, aby si mohl uvědomovat neviditelný svět. Ale tato schopnost vidění pro „vyšší“ svět se postupně vytváří prostřednictvím zážitků v „nižším“. Nebylo by právě tak možné, aby se někdo v duchovém světě narodil s duchovými očima, pokud by si je nevytvořil ve světě smyslů, jako by se dítě nemohlo narodit s fyzickými očima, kdyby se nevytvořily v matčině těle.

Z tohoto hlediska také pochopíme, proč „práh“ k nadmyslovému světu je střežen „strážcem“. V žádném případě totiž nesmí být člověku dovoleno, aby skutečně nahlédl do oněch oblastí, dokud k tomu nezískal nezbytné schopnosti. Proto se pokaždé, když člověk ve smrti vstupuje do jiného světa a je dosud neschopen práce v něm, zážitky tohoto světa zastírají duchovou rouškou. Má je spatřit teprve tehdy, až se pro to stane plně zralým.

Když žák vyššího poznání vstoupí do nadmyslového světa, získává pro něho život úplně nový smysl, začíná ve smyslovém světě spatřovat půdu, z níž vzcházejí zárodky pro vyšší svět. A v jistém smyslu se mu tento „vyšší“ bude bez „nižšího“ jevit jako nedostatečný, neúplný. Otvírají se před ním dva výhledy. Jeden do minulosti, druhý do budoucna. Hledí do minulosti, v níž ještě nebyl tento smyslový svět. Předpoklad, že by se nadmyslový vyvinul ze smyslového, už totiž dávno překonal. Ví, že tu nejprve byla nadmyslová podstata, a všechno smyslové že se vyvinulo z ní. Vidí, že on sám, *nežli* poprvé vešel do tohoto smyslového světa, přináležel

nadsmyslovému světu. Avšak tento někdejší nadsmyslový svět *potřeboval* průchod smyslovou existencí. Jeho další vývoj by bez tohoto průchodu nebyl býval možný. Teprve až se ve smyslové říši vyvinou bytosti s příslušnými schopnostmi, může nadsmyslový svět opět pokračovat ve svém vývoji. A těmito bytostmi jsou lidé. V podobě, v níž nyní žijí, vzešli z nedokonalého stupně duchové existence a na tomto nedokonalém stupni jsou sami vedeni k oné dokonalosti, jež je pak učiní použitelnými pro další práci ve vyšším světě. – A tady navazuje výhled do budoucna. Poukazuje k vyššímu stupni nadsmyslového světa. V něm se ukážou plody vytvořené ve smyslovém světě. Smyslový svět jako takový bude překonán; jeho výsledky však budou včleněny do vyššího.

Tím je dáno porozumění pro nemoc a smrt ve smyslovém světě. Smrt totiž není nic jiného než výraz pro to, že někdejší nadsmyslový svět dospěl až k bodu, z něhož nemohl pokračovat dále svou vlastní silou. Byla by bývala pro něj nevyhnutelná všeobecná smrt, kdyby nebyl získal nový oživující podnět. A tak se tento nový život stal bojem proti všeobecné smrti. Ze zbytků odumírajícího, v sobě tuhajícího světa vykvetly zárodky nového. Proto máme ve světě umírání a život. A věci přecházejí pomalu jedna do druhé. Odumírající části starého světa ještě lpějí na nových zárodcích života, které z nich přece vzešly. Nejzřetelněji se to obráží právě na člověku. Jako svou schránku nese na sobě to, co se uchovalo z onoho starého světa; a v nitru této schránky se vytváří zárodek oné bytosti, jež bude žít v budoucnu. Je tedy bytostí dvojitou, smrtelnou a nesmrtelnou. Co je v něm smrtelného, je ve svém závěrečném stavu, nesmrtelné ve svém počátečním stavu. Ale teprve *v rámci tohoto dvojitého světa*, jehož výrazem je oblast smyslově-fyzická, osvojuje si schopnosti pro to, aby mohl vést svět vstříc nesmrtelnosti. Dalo by se to dokonce vyjádřit i takto: Je jeho úkolem, aby sám z říše smrtelného bytí vydobýval plody pro nesmrtelnost. Zahledí-li se tedy na svou bytost, jak si ji sám v minulosti vybudoval, musí si říci: Mám v sobě prvky odumírajícího světa. Pracují ve mně, a jenom poznenáhlu mohu lámat jejich moc nově oživujícími prvky nesmrtelnosti. Tak vede cesta člověka ze smrti do života. Kdyby v hodině umírání mohl mluvit s plným vědomím sám k sobě, musel by si říci: „To, co nyní umírám, bylo mým učitelem a mistrem. To, že umírám, je účinek celé oné minulosti, s níž jsem úzce spjat. Ale na poli smrtelnosti mi dozrávaly zárodky nesmrtelnosti. Ty poneseš s sebou ven do jiného světa. Kdyby záleželo pouze na minulosti, nebyl bych se mohl vůbec nikdy narodit. Zrozením je život minulosti uzavřen. Život ve světě smyslů byl vydobyt novým životním zárodkem ze všeobecné smrti. Doba mezi zrozením a smrtí je jenom výrazem toho, kolik byl nový život schopen vyzískat svým zápasem s odumírající minulostí. A nemoc není nic než další působení odumírajících částí této minulosti.“

Z toho všeho vyplývá i odpověď na otázku, proč se člověk propracovává jen poznenáhlu z pohloupení a nedokonalosti k pravdě a dobru. Jeho skutky, city a myšlenky jsou zatím podrobeny vládě toho, co zaniká a odumírá. Z toho, co zaniká a odumírá, byly vytvořeny jeho smyslově-fyzické orgány. Proto jsou samy tyto orgány i všechno, co je prozatím podněcuje k činnosti, zasvěceny zániku. Není tomu tak, že by instinkty, pudy, vášně atd. a orgány, jež k nim patří, byly něčím nepomíjivým, nýbrž nepomíjivé bude teprve to, co se objevuje jakožto dílo těchto orgánů. Teprve až člověk z toho, co pomíjí, vypracuje všechno, co se dá z něho vypracovat, bude moci odložit základ, z něhož vyrostl a jehož výrazem je fyzický, smyslový svět.

Tak představuje první „strážce prahu“ věrný obraz člověka v jeho dvojí přirozenosti, člověka, jak je smísen z živlu pomíjivého a nepomíjivého. Jasně se na něm ukazuje, co mu ještě chybí, aby dosáhl oné vznešené světelné postavy, jež bude zase s to obývat ryzí duchový svět.

Stupeň zapletení do fyzicko-smyslové přirozenosti se prostřednictvím „strážce prahu“ stává pro člověka názorným. Toto zapletení nachází výraz především v existenci instinktů, pudů, žádostí, sobeckých přání, ve všech formách ztišnosti atd. A pak v příslušnosti k určité rase,

určitému národu atd. Neboť národy a rasy jsou jenom různé stupně ve vývoji k ryzímu lidství. Rasa, národ stojí tím výše, čím dokonaleji jejich příslušníci vyjadřují ryzí, ideální typ člověka, čím více se z toho, co je fyzicky pomíjivé, propracovali k tomu, co je nadsmyslově nepomíjivé. Proto je vývoj člověka stále novými vtěleními ve stále vyšších formách národních a rasových procesem pozvolného osvobození. Na jeho konci se musí zjevit člověk ve své harmonické dokonalosti. – Podobným zdokonalováním je průchod stále čistšími formami mravních a náboženských názorů. Neboť každý mravní stupeň obsahuje vedle idealistických zárodků budoucnosti ještě i tíhnutí k pomíjivosti.

Ve vylíčeném „strážci prahu“ se ovšem zjevuje jenom výsledek uplynulé minulé doby. A ze zárodků budoucnosti je v něm obsaženo jenom to, co tam bylo vetkáno v této uplynulé době. Avšak člověk musí vnést do budoucího nadsmyslového světa všechno, co byl schopen vydobýt ze světa smyslů. Kdyby tam chtěl vnést jenom to, co bylo vetkáno výhradně minulostí do postavy jeho duchového protějšku, splnil by svou pozemskou úlohu jenom zčásti. Proto se v dalším průběhu okultní cesty přidružuje k „menšímu strážci prahu“ po nějakém čase „větší strážce prahu“. Zase se pokusíme podat formou vyprávění, co se odehrává v setkání s tímto druhým „strážcem prahu“.

Když člověk poznal, od čeho se musí oprostít, vstoupí mu do cesty vznešená světelná postava. Je nesnadné popsat slovy naší mluvy její krásu. – K tomuto setkání dochází, když se orgány myšlení, cítění a vůle od sebe oddělily i pro fyzické tělo do té míry, že řízení jejich vzájemných vztahů se už neuskutečňuje jimi samými, nýbrž vyšším vědomím, jež se nyní cele oddělilo od fyzických podmínek. Orgány myšlení, cítění a vůle se tak staly nástroji ve službách lidské duše, jež vykonává svou vládu nad nimi z nadsmyslových oblastí. Před touto duší, jež se takto osvobodila ze všech smyslových pout, stojí nyní druhý „strážce prahu“ a promlouvá asi toto:

„Osvobodil ses ze světa smyslů. Získal jsi domovské právo v nadsmyslovém světě. Z něho můžeš nyní působit. Svou fyzickou tělesnost v její přítomné podobě už pro svůj vlastní vývoj nepotřebuješ. Pokud sis chtěl pouze získat schopnost přebývat v tomto nadsmyslovém světě, nemusel by ses už vracet do smyslového. Pohled však nyní na mne. Viz, jak nezměrně vysoko stojím nade vším, co jsi už ze sebe dnes vytvořil. K přítomnému stupni svého zdokonalení jsi dospěl díky schopnostem, které jsi mohl rozvinout ve smyslovém světě, pokud jsi byl ještě na něj odkázán. Nyní však musí pro tebe nadějit doba, v níž tvé osvobozené síly budou dále pracovat na tomto smyslovém světě. Doposud jsi pracoval jenom na vykoupení sebe sama, nyní – sám vysvobozen – můžeš pracovat na vysvobození všech svých druhů ve smyslovém světě. Do dneška jsi usiloval jako jednotlivec; nyní se začleň do celku, abys do nadsmyslového světa nepřinášel jenom sebe, nýbrž i všechno ostatní, co se vyskytuje ve smyslovém. S mou podobou budeš jednou s to se sjednotit, ale já sám nemohu být blažený, dokud jsou na světě nebožáci! Jako jednotlivec, který se sám osvobodil, bys možná chtěl přesto vejít už dnes do říše nadsmyslového světa. Pak ale bys musel shlížet dolů na dosud nevykoupené bytosti smyslového světa. A tvůj osud by se od jejich osudu oddělil. Všichni jste však spolu spjati. Všichni jste museli sestoupit do smyslového světa, abyste z něho vytěžili síly pro vyšší svět. Kdyby ses od nich oddělil, zneužil bys sil, jež jsi mohl beztak vyvinout jenom ve společenství s nimi. Kdyby nebyly ony sestoupily, nebyl bys mohl sestoupit ani ty; bez nich by se ti nedostávalo sil k tvé nadsmyslové existenci. O tyto síly, jichž jsi vydobyl *spolu* s nimi, musíš se také s nimi podělit. Proto ti bráním ve vstupu do nejvyšších oblastí nadsmyslového světa, dokud nevynaložíš *veškeré* své vydobyté síly na vykoupení světa, k němuž patříš. S tím, co jsi až dosud získal, prodlévej klidně ve spodních oblastech nadsmyslového světa; před branou do vyšších však budu stát já „jakožto cherub s plamenným mečem před rájem“ a budu ti bránit ve vstupu tak dlouho, pokud budeš mít ještě síly, jež zůstaly nepoužity ve smyslovém světě. A nebudeš-li chtít svých sil

použít, přijdou jiní a ti jich použijí; zářivě vznešený nadmyslový svět potom přijme všechny plody světa smyslového; ty však ztratíš půdu, s níž jsi během věků srostl. Očištěný svět se bude vyvíjet dále a přeroste tě. Ty z něho budeš vyloučen. Tak se octneš na *černé* stezce, ti však, od nichž ses odloučil, budou putovat po *bílé*.“

Tak se ohlašuje „velký strážce prahu“ brzy poté, co došlo k setkání s prvním strážcem. Zasvěcenec ale ví naprosto přesně, co ho čeká, jestliže podlehne vábení předčasného pohybu v nadmyslovém světě. Z druhého „strážce prahu“ vychází nepopsatelná záře; jako daleký cíl se rýsuje před zřící duší sjednocení s ním; ale právě tak má před sebou i jistotu, že toto sjednocení bude možné teprve tehdy, až zasvěcený vskutku vynaloží všechny síly, jichž se mu dostalo z tohoto světa, ve službách jeho vysvobození a vykoupení. Rozhodne-li se splnit požadavky oné vyšší světelné postavy, bude moci přispět k osvobození lidského rodu. Položí své dary na obětní oltář lidstva. Dá-li přednost svému vlastnímu předčasnému povznesení do nadmyslového světa, pak se proud vývoje lidstva převalí přes něj ke svým dalším cílům. Sám pro sebe už nemůže po svém vysvobození získat žádné nové síly ze světa smyslů. Dá-li mu svou práci přesto k dispozici, učiní tak s tím, že se sám zřekne toho, aby čerpal z místa svého dalšího působení ještě něco sám pro sebe. Nelze ovšem považovat za něco samozřejmého, že člověk zvolí bílou stezku, je-li takto postaven před rozhodnutí. To bude totiž záviset plně na tom, zdali při tomto rozhodování už bude tak očištěn, že ho žádný skrytý hlas sobectví už nepřesvědčí o tom, že ona vábení blaženosti by byla něco žádoucího. Tato vábení jsou totiž myslitelně největší. A na druhé straně ho vlastně nebude znatelně vábit vůbec nic. Nic zde nebude promlouvat k jeho sobectví. Co člověk získá ve vyšších oblastech nadmyslového světa, z toho mu nic neplyne; je to výhradně něco, co vychází z něho: láska k tomu světu, který je kolem něho. Neboť ten, kdo bude putovat po *černé* stezce, nebude určitě postrádat nic z toho, co požaduje sobectví. Naopak: samy plody této stezky jsou tím nejplnějším uspokojením egoismu. A žádá-li si někdo blaženství jenom pro sebe, bude se jistojistě ubírat po této *černé* stezce, protože pro něho bude přiměřená. – Nikdo nechť proto neočekává od okultistů na *bílé* stezce, že mu dají návod k rozvoji jeho vlastního sobeckého já. Nemají ani ten nejmenší zájem o blažené prožívání některého jednotlivce. Toho nechť si dosahuje každý sám pro sebe. Urychlovat je není úlohou bílých okultistů. Jim záleží výhradně na rozvoji a osvobození všech bytostí, jež jsou lidmi a společníky lidí. Proto dávají pouze návody, jak zdokonalovat své síly pro spolupráci na tomto díle. Nad všechny jiné schopnosti staví proto nezištnou oddanost a vůli k oběti. Nikoho přímo neodmítají, neboť i největší egoista může pracovat na své očiště. Ale kdo hledá něco jenom pro sebe, nenajde, pokud nezmění svůj postoj, u okultistů nic. Třebaže mu oni neodejmou svou pomoc – on, hledající, se připravuje o ovoce jejich podpory sám. Proto ten, kdo opravdu dbá návodů dobrých učitelů okultismu, porozumí po překročení prahu požadavkům „velkého strážce“; kdo se však těmito návody neřídí, nechť také ani nedoufá, že se s jejich pomocí někdy dostane k prahu. Jejich návody vedou k dobrému, nebo vůbec k ničemu. Neboť aby někoho vedli k sobeckému blaženství a k pouhému životu v nadmyslovém světě, to leží za hranicemi jejich úlohy. Ta je od počátku založena tak, že žáka tak dlouho nepouští do nadzemského světa, až do něho vkročí s vůli k darující, oddané spolupráci.

Doslov k osmému vydání z roku 1918

Cesta k nadmyslovému poznání vyznačená v této knize vede k duševnímu prožívání, u něhož je obzvlášť důležité, aby se ten, kdo o ně usiluje, o něm neoddával jakýmkoli klamům a nedorozuměním. A člověk se velmi snadno klame o tom, co zde přichází v úvahu. Obzvlášť závažná klamná představa vzniká, když si někdo posune celou oblast duševního prožívání, o němž se mluví v pravé duchové vědě, takovým způsobem, že se pak zdá, že patří do blízkosti pověry, vizionářského snění, mediumismu a četných jiných výstřelků lidského snažení. Tento posun pochází často z toho, že lidé, kteří by chtěli hledat cestu do nadmyslové skutečnosti svým způsobem, vzdáleným od pravého úsilí o poznání a kteří přitom případnou na uvedené výstřelky, jsou pak směřováni s lidmi, kteří chtějí jít po cestě vyznačené v této knize. Co duše prožívá na cestě, kterou zde máme na mysli, to probíhá veskrze na poli ryzí duchově-duševní zkušenosti. Prožít něco takového je možné jenom tím, že se člověk dokáže učinit tak svobodným a tak nezávislým na tělesném životě ještě i pro jiné vnitřní zkušenosti, jako je na něm nezávislý v prožívání obyčejného vědomí jenom tehdy, když si o něčem, co vnímá zvenčí nebo co si v nitru přeje, co v nitru cítí a chce, tvoří *myšlenky*, jež nepocházejí přímo z toho, co vnímá, cítí, chce. Jsou lidé, kteří vůbec nevěří, že by existovaly takové myšlenky. Mají za to, že člověk nemůže myšlenkově uchopit nic, co nepřeveze z vjemu nebo z vnitřního života podmíněného tělesně. A veškeré myšlenky že jsou pouze jakýmsi stínovými obrazy vjemů nebo vnitřních zážitků. Kdo toto tvrdí, činí tak jenom proto, že v sobě nikdy neprobudil schopnost prožívat v duši ryzí myšlenkový život, spočívající v sobě samém. Kdo jej však prožil, ten zakusil, že všude, kde se v duševním životě uplatňuje *myšlení*, vykonává člověk – v té míře, v níž toto *myšlení* prostupuje jiné duševní úkony – činnost, na jejímž vzniku se tělo *nepodílí*. V obyčejném duševním životě je ovšem myšlení skoro vždycky smíšeno s jinými duševními úkony: s vnímáním, cítěním, chtěním atd. Tyto jiné úkony vznikají činností těla. Ale do nich probleskuje¹⁰⁶ myšlení. A tou měrou, jak probleskuje¹⁰⁶, děje se něco v člověku a činností člověka, v čem tělo nemá účast. Lidé, kteří to popírají, nejsou s to se vymanit z klamu vznikajícího tím, že pozorují činnost myšlení vždycky ve spojení s jinými úkony. Ale ve vnitřním prožívání je možné se duševně vzchopit k tomu, abychom prožívali myšlenkovou část vnitřního života i zvlášť, odloučeně od všeho ostatního. Z celého rozsahu duševního života je možné vyčlenit něco, co pozůstává pouze z *čistých* myšlenek. Z myšlenek, jež mají podstatu a platnost samy v sobě, z nichž je vyřazeno všechno, co člověku dává vnímání nebo tělesně podmíněný vnitřní život. *Takovéto* myšlenky se svou podstatou, tím, čím jsou, zjevují jako něco, co má duchovou, nadmyslovou existenci. A duše, jež se sjednocuje s takovýmito myšlenkami a během tohoto sjednocení vyloučí veškeré vzpomínání, veškerý ostatní vnitřní život, je si vědoma, že se s tímto myšlením sama ocitá v nadmyslové oblasti a že se prožívá mimo své tělo. Někoho, kdo prohlédá, jak se všechny tyto věci mají, by ani vůbec nenapadla otázka, zdali se může vyskytnout prožívání duše v nadmyslovém živlu mimo tělo. Neboť pro něho by to znamenalo popírat něco, co ví z vlastní zkušenosti. Pro něho existuje pouze otázka: Co brání lidem, aby uznali takovouto jistou skutečnost? A na tuto otázku nalézá odpověď, že skutečnost, o niž tu jde, je toho druhu, že se nezjeví, pokud se člověk neuvede předem do takového duševního rozpoložení, aby mohl toto zjevení přijmout. Pravda je, že lidé pocítí v první chvíli nedůvěru, mají-li sami nejdříve vykonat cosi ryze duševního, aby se jim zjevilo něco, co je samo o sobě na nich nezávislé. Protože se musí připravit, aby mohli přijmout takové zjevení, domnívají se, že tím sami už vytvářejí obsah tohoto zjevení. Požadují zkušenosti, pro něž člověk nemusí nic vykonat, vůči nimž zůstává naprosto pasívní. Nejsou-li

takoví lidé navíc ještě obeznámeni s nejprostšími požadavky na vědecké uchopení nějakého jevu, pak budou v duševních obsazích nebo duševních výtvorech, při nichž je duše sražena pod onen stupeň vědomé vlastní aktivity, který se uplatňuje ve smyslovém vnímání a ve vědomé činnosti, vidět objektivní zjevení skutečnosti *nikoli* smyslové. Takovými duševními obsahy jsou vizionářské zážitky, mediumistická zjevení. – Co se však vynořuje prostřednictvím takových zjevení, není *nadsmyslový*, ale *podsmyslový* svět. Vědomý lidský život za bdění neprobíhá plně v těle; především právě vědomá část tohoto života probíhá na hranici mezi tělem a vnějším fyzickým světem; tak je tomu u života vjemového, při němž to, co se odehrává ve smyslových orgánech, je právě tak zasahováním mimotělesného děje až do těla jako prostoupením tohoto děje ze strany těla; a tak je tomu i s životem volným, spočívajícím ve včlenění lidské bytosti do skutečnosti světa¹⁰⁷, takže to, co se děje v člověku jeho vůlí, je zároveň článkem světového dění. V tomto duševním prožívání probíhajícím na hranici těla je člověk do značného stupně závislý na své tělesné organizaci; ale do tohoto prožívání prošlehuje¹⁰⁸ myšlenková činnost, a tou měrou, v níž se to děje, činí se člověk na těle nezávislým ve smyslovém vnímání i ve vůli. Ve vizionářském prožívání a v mediumistických výtvorech stává se člověk plně závislým na těle. Vyřazuje ze svého duševního života to, co ho činí ve vnímání a chtění na těle nezávislým. A tím se duševní obsahy a duševní výtvořiny stávají pouhými projevy tělesného života. Vizionářské prožívání a mediumistické vytváření jsou výsledky té okolnosti, že člověk je při tomto prožívání a vytváření svou duší méně nezávislý na těle než v obyčejném životě vjemovém a volném. Při prožívání nadsmyslového světa, jak jej má na mysli tato kniha, postupuje vývoj duševního prožívání směrem přesně opačným než při prožívání vizionářském nebo mediumistickém. Duše se činí postupně méně závislou na těle než v životě vjemovém a volném. Oné nezávislosti, kterou lze uchopit v prožívání čistých myšlenek, dosahuje pro mnohem širší duševní aktivitu.

Pro nadsmyslovou duševní činnost, jak je zde míněna, je mimořádně významné, abychom prohlédli co nejjasněji prožitek čistého myšlení. Neboť v zásadě je tento prožitek sám už nadsmyslovou duševní činností. Jenomže takovou, při níž ještě nevidíme nic nadsmyslového. S čistým myšlením sice žijeme v nadsmyslovém světě, ale prožíváme pouze toto *myšlení* nadsmyslovým způsobem; nic jiného nadsmyslového ještě neprožíváme. A nadsmyslové prožívání musí být pokračováním onoho duševního prožívání, jehož je možné dosáhnout už při sjednocení s čistým myšlením. Proto je tak významné, abychom toto sjednocení mohli zakusit správným způsobem. Neboť z pochopení, jak dochází k tomuto sjednocení, vyzařuje světlo, jež nám může umožnit, abychom správně porozuměli i podstatě nadsmyslového poznání. Jakmile by duše klesla ve svém prožívání pod onu jasnost vědomí, která se objevuje, když myslíme, byla by pro pravé poznávání nadsmyslového světa na bludné cestě. Octla by se plně pod vlivem tělesných procesů¹⁰⁹; co bude potom prožívat a vytvářet, nebude už zjevením něčeho nadsmyslového skrze ni, nýbrž zjevením tělesných dějů v oblasti světa podsmyslového.

* * *

Jakmile duše pronikne se svými zážitky do oblasti nadsmyslového světa, jsou její zážitky takového rázu, že se pro ně nenajdou tak snadno slovní výrazy jako pro zážitky v oblasti smyslového světa. Při popisech nadsmyslového prožívání si musíme být často vědomi toho, že vzdálenost mezi slovním výrazem a vyjádřenou skutečností je jaksi větší než při fyzickém prožívání. Musíme si získat porozumění pro to, že leckterý výraz jenom jemně poukazuje – jako obrazné znázornění – na to, na co se vztahuje. Tak se říká na straně 30 této knihy: „Původně se totiž všechna pravidla i nauky duchové vědy podávaly v řeči skládající se ze symbolických

znaků.“ A na straně 65 bylo třeba mluvit o „určitém systému písma“. Snadno by někoho mohlo napadnout, že by se chtěl takovému písmu naučit podobným způsobem, jako se lidé učí znakům pro hlásky a jejich spojování v písmu některé obyčejné fyzické řeči. Pravda, je třeba přiznat, že byly a jsou duchovnědné školy a sdružení, jež vlastní symbolické znaky, jimiž vyjadřují nadmyslové skutečnosti. A kdo byl zasvěcen do významu těchto symbolických znaků, má v nich prostředek, aby zaměřil své duševní prožívání směrem k příslušným nadmyslovým skutečnostem. Avšak podstatný rys nadmyslového prožívání spočívá právě v tom, že v průběhu nadmyslového prožívání, jakého duše může dosáhnout tím, že uskuteční obsah této knihy, získá tato duše při vidoucím pozorování nadmyslového světa zjevení takového písma vlastní zkušeností. Nadmyslový svět bude duši sdělovat něco, co si duše musí přeložit do zobrazujících znaků, aby to mohla přehlédnout s plným vědomím. Je možné říci: Co je sděleno v této knize, to *může* uskutečnit každá duše. A v průběhu tohoto uskutečňování, které si podle údajů v knize může stanovit duše sama, dostaví se výsledky, jež jsou zde popisovány. Berme přece knihu, jako je tato, jako rozhovor, který vede autor se čtenářem. Bylo-li řečeno, že žák okultismu potřebuje osobní pokyny, chápeme to přece v tom smyslu, že tato kniha je sama souhrnem takových osobních pokynů. V dřívějších dobách byly důvody, aby takové osobní pokyny byly vyhrazeny ústnímu okultnímu vyučování; dnes se lidstvo dostalo ve svém vývoji na stupeň, na němž se duchovní poznání musí rozšířit mnohem více než kdysi. Musí být každému zpřístupněno docela jinak než za starých časů. Kniha přitom prostě vstupuje na místo dřívějšího ústního vyučování. Domnění, že by člověk za všech okolností potřeboval navíc k tomu, co je řečeno v knize, ještě osobní pokyny, má jenom podmíněnou správnost. Může se ovšem stát, že ten nebo onen bude potřebovat i osobní přispění, a takové přispění pak pro něho může být významné. Ale vedlo by k omylu, kdybychom měli za to, že se vyskytují nějaké základní věci, které v knize nenalezneme. Nalezneme je, budeme-li číst správně, a zejména, budeme-li číst v *úplnosti*.

* * *

Co tato kniha popisuje, může budít dojem, jako by šlo o pokyny k úplné přeměně celého člověka. Kdo však tyto pokyny bude správně číst, shledá, že nechtějí říci nic jiného, než v jakém vnitřním duševním rozpoložení musí být člověk v těch okamžicích života, kdy chce stát tváří v tvář nadmyslovému světu. Toto duševní rozpoložení rozvíjí jako jakousi druhou bytost v sobě; a zdravá původní bytost přitom žije postaru dále. Dovede od sebe odlišovat¹¹⁰ obě bytosti s plným vědomím; dovede je uvádět správným způsobem do vzájemné působnosti. Nečiní se nepotřebným a neschopným pro život tím, že by o něj ztratil zájem, stával se pro něj méně obratným a „celý den byl duchovým badatelem“. Je ovšem třeba říci, že způsob prožívání člověka v nadmyslovém světě bude vyzařovat své světlo na celou lidskou bytost; ale nikoli způsobem odvádějícím od života, nýbrž způsobem, jenž bude činit tento život výkonnějším, plodnějším. – Že bylo přesto třeba stylizovat líčení tak, jak tomu je, je dáno tím, že každý poznávací děj zaměřený na nadmyslový svět si vskutku činí nárok na celého člověka, takže v okamžiku, kdy se člověk věnuje takovému poznávacímu ději, musí se mu věnovat celou bytostí. Jako děj vnímání určité barvy zaměstnává *pouze* jednotlivost oka s jeho nervovým pokračováním, tak poznávací děj v nadmyslovém světě zaměstnává celého člověka. Člověk se stává „cele okem“ nebo „cele uchem“. Protože tomu tak je, proto – když se sděluje něco o vytváření poznávacích dějů v nadmyslovém světě – to vypadá tak, jako by se mluvilo o proměně člověka; jako by se z něho muselo stát něco úplně jiného.

K tomu, co bylo řečeno na straně 93 „O některých účincích zasvěcení“, bych ještě chtěl dodat něco, co může – v jisté obměně – platit i pro jiné části této knihy. Někdo by snad mohl připadnout na myšlenku: K čemu jsou takové popisy obrazně vypodobněných útvarů při nadsmyslovém prožívání; nedalo by se toto prožívání vyličit jen v idejích, bez takové smyslové názornosti? Na to je třeba odpovědět: Jde-li o prožívání nadsmyslové skutečnosti, je třeba mít na paměti, že člověk v nadsmyslovém světě ví o sobě samém jakožto o nadsmyslové bytosti. Kdyby zde nehleděl na svou vlastní nadsmyslovou bytost, jejíž skutečnost se v našem líčení „lotosů“ a „étherného těla“ vyjevuje svým zcela specifickým způsobem, prožíval by se člověk v nadsmyslovém světě tak, jako kdyby byl do smyslového prožívání zasazen pouze tak, že by se mu zjevovaly věci a děje z jeho okolí, sám by však nevěděl nic o vlastním těle. Co vnímá v „duševním těle“ a „étherném těle“ jakožto svou nadsmyslovou podobu, to působí, že si v nadsmyslovém světě uvědomuje sám sebe, jako vnímáním svého smyslového těla si uvědomuje sám sebe ve světě smyslovém.